

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI**

TÜRK KÜLTÜR VE MODERNLEŞMESİNDE KADIN VE EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Emel Zeliha CİHAN**

**Danışman
Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN**

**Mayıs-2017
KIRIKKALE**

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI**

TÜRK KÜLTÜR VE MODERNLEŞMESİNDE KADIN VE EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Emel Zeliha CİHAN**

**Danışman
Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN**

**Mayıs-2017
KIRIKKALE**

KABUL-ONAY

Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN danışmanlığında Emel Zeliha CİHAN tarafından hazırlanan “**Türk Kültür Ve Modernleşmesinde Kadın Ve Eğitimi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../2017

Başkan : Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN

Üye:

Üye:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2017

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL SAYFASI

Yüksek Lisans Projesi olarak sunduğum “**Türk Kültür Ve Modernleşmesinde Kadın Ve Eğitimi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

.../.../2017

Emel Zeliha CİHAN



ÖNSÖZ

Kadın konusu son birkaç yüzyıldır toplumların üzerinde durduğu ve güncelliğini koruyan bir konu olmuştur. Tarihsel süreç incelendiğinde modernizmin kadın ve eğitime etkileri konusunda yeterli sayıda araştırma yapılmadığı görülmektedir. Toplumda iyi bir eş, iyi bir anne, eğitimci rolü ve bir birey olarak önemli bir yere sahip olan kadın konusunda bilinçlenmek adına çalışma yapmak önem arz etmektedir. Bu çalışmada Türk kültüründe ve Türk modernleşmesinde kadın ve eğitimi incelenmiştir. Üzerinde pek çok söylemiş ve tartışılmış, tartışılmaya da devam edilen kadın konusunun modernleşme ile meydana gelen statüsünü akademik olarak araştırıp alandaki çalışmalara ufak da olsa bir katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Bu araştırmanın yapılması sırasında yardımlarını esirgemeyen ve katkılarıyla çalışmanın tamamlanmasında en büyük paya sahip olan danışman hocam Sayın Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN' a teşekkürlerimi sunarım.

Bana bu çalışmada her türlü desteği sağlayan eşime, ailemizin prensesi Özgü Doğa CİHAN'a ve arkadaşım Alper BOYRAZ' a da teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmada geleneği ve geleneksel olanı reddeden; yeniliği ve yeniye savunan modernizmin, Türk kültür ve modernleşmesinde kadın ve eğitime etkileri incelenmiştir.

Çalışma da ilk olarak kültür ve medeniyet kavramları tanımlanmış, aynı zamanda kültürün unsurları açıklanmıştır. İkinci bölümde İslamiyet öncesi, İslami dönem ve Osmanlı dönemleri ayrı ayrı olmak üzere Türk kültüründe kadının yeri ve önemi ile kadının statüsü analiz edilmiştir. Daha sonra modernizm kavramının tarihsel gelişimi açıklanmış; Modernizm ve müslümanların konumuna değinilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise modernizm ve kadın konusu; modernleşmenin Batı toplumundaki kadına etkisi, modernleşmenin Türk kadınına etkisi, modernleşme ve müslüman kadının değişimi göz önüne serilmiştir. Araştırmanın son bölümünde ise Türk Modernleşme sürecinde kadın eğitimi; Tanzimat ve 1. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleri olmak üzere eğitime etkileri yer almaktadır.

Araştırmanın sonucunda, Türk kültüründe kadının toplum içerisinde ve siyasi hayatta bir değere sahip olduğu Türk modernleşmesinde ise kadının tüketim toplumunun hedefi olarak reklam yüzü ve eğlence aracı haline geldiği, bu gelişmenin toplum içerisinde ve siyasal hayatta kadına verilen statüsünün olumsuz yönde değiştiği ve kadın eğitiminin zorunlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Eğitim, Modernizm, Sekülerizm, Batı, Kültür, Medeniyet

ABSTRACT

In this study, Modernism that refuses tradition and traditional, advocates innovation and new, and its effects on Turkish culture and modernization of women and women education has examined.

In the study, first, the concepts of culture and civilization were defined. In the second section, status of women is defined as women in Turkish culture, place and importance of women in pre-Islamic Turkish culture, place and importance of women in Turkish culture in Islamic era, place and importance of women in Ottoman era. Afterwards, the historical development of modernization concept is explained, and Modernism and status of Muslims topic are mentioned. In the fourth section of the study, the topics of Modernism and women, the effects of modernization on women in Western society, effects of modernization on Turkish women and modernization and alteration of Muslim women are analyzed in detail. In the last section of the research, women education in Turkish Modernization process, and Tanzimat (reorganization) Reform and First Constitutional Era, Second Constitutional Era and Republic Era and their influences on education are stated.

As a result of the research, where women has a value in social and political life in Turkish culture, during Turkish Modernization it seems that women transformed to a target of consumption society and an advertisement and entertainment element and women's status has altered in a negative way in social and political life, thus, the conclusion of that women education is compulsory is done.

Keywords: Women, Education, Modernism, Secularism, West, Culture, Civilization

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Yıllara Göre İlköğretim Sayısı ve Bunların Öğretmen ve Öğrenci Miktarı (1923-2016).....	59
Tablo 2. Türkiye’de Yıllara Göre Resmi ve Özel Ortaokul Sayısı ve Bunların Öğretmen ve Öğrenci Miktarı (1923-2016).....	60
Tablo 3. Türkiye’de Yıllara Göre Lise Sayısı Ve Bunların Öğretmen ve öğrenci Sayısı (1923-2016).....	61
Tablo 4. Okul ve Öğrenci Sayıları(1923-2016).....	63



İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

BÖLÜM-I

Giriş.....	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	2
1.3.Araştırmanın Önemi	2

BÖLÜM - II

KÜLTÜR VE UNSURLARI

2.1. Kültür.....	3
2.2.Kültürün Unsurları.....	6
2.2.1.Dil	7
2.2.2.Din.....	7
2.2.3.Eğitim.....	8
2.2.4.Tarih.....	8
2.2.5.Bilim.....	9
2.2.6.ekonomik Hayat.....	9
2.2.7.Değer Sistemleri.....	10
2.2.8.Felsefe.....	10
2.2.9.Sanat.....	11
2.2.10.Giyim Kuşam.....	11
2.2.11.Yazı.....	11

BÖLÜM - III

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KADININ YERİ VE ÖNEMİ

3. Türk Kültüründe Kadının Yeri Ve Önemi.....	13
3.1. İslam Öncesi Dönemde Türk Kültüründe Kadının Yeri Ve Önemi.....	13
3.2. İslami Dönemde Türk Kültüründe Kadının yeri Ve Önemi.....	16
3.3. Bir İslam Devleti Olan Osmanlı Döneminde Türk Kültüründe Kadının Yeri Ve Önemi.....	18

BÖLÜM - IV

MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADININ YERİ VE ÖNEMİ

4. Modernleşme Sürecinde Kadının Yeri Ve Önemi.....	20
4.1. Modernizm.....	20
4.2. Modernizmin Tarihsel Gelişimi.....	22
4.3. Modernizm Ve Müslümanlar.....	24

BÖLÜM - V

MODERNİZM VE KADIN

5. Modernizm Ve Kadın.....	29
5. 1. Modernleşmenin Batı Toplumlarındaki Kadının Durumuna Etkisi.....	29
5.1.1. Kadının Modernleşmesinde Radikal Etki: Feminizm.....	33
5.2. Modernleşmenin Türk Kadınına Etkisi.....	34
5.3. Modernleşme ve Müslüman Kadının Değişimi.....	43

BÖLÜM - VI

TÜRK MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADININ EĞİTİMİ

6. Türk Modernleşme Sürecinde Kadının Eğitimi.....	49
6.1. Türk Modernleşmesi ve Kadının Eğitimi.....	49
6.2 I.Tanzimat ve I. Meşrutiyet Dönemi.....	50
6.3 II. Meşrutiyet Dönemi.....	53
6.4 Cumhuriyet Dönemi.....	56

BÖLÜM - VII
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

7. İlgili Araştırmalar	64
7.1Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	64
7.2Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar	69

BÖLÜM – VIII
SONUÇ

SONUÇ	72
KAYNAKÇA	78



BÖLÜM I

GİRİŞ

Kadınlar tarihsel süreç içerisinde eş ve anne olarak çocukları eğiten, onlara örnek olma rolleriyle toplumların gelişimini sağlayan bireylerdir. Toplumların ilerleyebilmesi, siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan zenginleşmesine, bu da o toplumun eğitiminin kalitesine bağlıdır. Bu kalitenin artırılmasında toplumun kadın üyelerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Tarihsel süreç, kadınların bu sorumluluklarını yerine getirmesinde anne ve eş olma rollerini üstlendiklerini göstermektedir. Bu bağlamda bu çalışmada kadınların hem Türk kültüründeki hem modernleşme sürecindeki yeri üzerinde durulmuş hem de kadın eğitimine verilen önem incelenmiştir.

1.1 Problem Durumu

Modern veya modernizm; evrensel bir olgu olarak tanımlanmasına rağmen, daha çok Batı'nın Rönesans ve Aydınlanma Devrimleri ile Orta Çağ sonrası girdiği süreci ifade ederken (Tazegül, 2005, s.19) modernleşme, köklü Haçlı Seferleri ve birinci Rönesans hareketine kadar uzanan ve tarihsel süreç içerisinde kazandığı özgün dinamik ve ağırlıkla 19. yüzyıl Avrupa'sının ekonomik devlet toplum ve siyaset yapısının aldığı yeni formu ifade etmektedir (Gündüz, 2016, s.333).

Modernleşmenin sadece siyasal yapıda değil, eğitim, hukuk, ekonomi gibi toplumsal yaşamın her yönüyle yeniden yapılanmasında belirleyici olduğu gibi kadının konumunda da belirleyici olduğunu gözlemek mümkündür (Çakır, 1996, s.22). Çünkü toplumsal yapıda meydana gelen her türlü değişim, kadını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu değişim kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz olabilmektedir. Bu çalışmada öncelikle Türk kültüründe kadının yeri, onun eğitimine verilen öneme değinilmiş, arkasından, batı merkezli modernleşme sürecinde Türk modernleşmesinin seyri ve bu süreçte kadının yeri ve eğitimine verilen önem incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın problemi şöyledir: Türk kültüründe kadın ve eğitimi ile modernleşme sürecinde kadın ve eğitiminin

durumu nedir? Bu ana probleme göre araştırmanın alt problemleri ise aşağıda yer almaktadır:

- Türk kültüründe kadının yeri ve eğitimine verilen önem nasıldır?
- Modern çağda kadının yeri ve eğitimine verilen önem nasıldır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, geleneği ve geleneksel olanı reddederek yeniliği ve yeniyi savunan Modernizm ile Türk kültüründe kadının yeri ve eğitimine verilen önemi analiz etmektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Alan yazında modernizm konusunda yapılan çalışmalar daha çok sanatla, mimariyle ve kadının modernleşme süreci ile ilgili çalışmalar niteliğinde olup modernizmin kadının yeri ve onun eğitimine etkileri konusunda çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla, toplumsal hayatta aileye, çocuğa, eğitime hayat verecek kadınların değişen dünyaya kendini ne ölçüde uyarlayabileceği, bu doğrultuda değişime direnecek mi yoksa değişimle aynı hızda kendini yenileyecek mi soruları da merak konusudur. Diğer yandan modernleşmenin getirdiği yeni durumların kadının konumunu değiştirdiği de vazgeçilmez bir gerçektir. Ancak Türk kültürünün kendine has kabulleri ile çağın gereklilikleri eğitimle uyumlu hale gelmezse, kadın başka konumda kendini bulabilir ya da çağın gerekliliği gözden kaçırılabilir. Dolayısıyla değişimin kaçınılmaz bir özellik olması nedeniyle değişimin eğitimle gerçekleştirilmesi içinde bulunulan kültürün devamı açısından da önemli olmaktadır. Böylece hem kadının değişen koşullara ayak uydurması sağlanabilir hem de geleneklerin öngördüğü sorumluluklar yerine getirilebilir. Bu ise sağlıklı bir toplumun oluşmasını veya devamını sağlar.

BÖLÜM II

KÜLTÜR VE KÜLTÜRÜN UNSURLARI

2.1. Kültür

Kültür kelimesinin çeşitli manaları vardır. Aslında Latince de “toprağı işleme” demek olan bu tabir, sonraları Batı Avrupa dillerinde kazandığı “yüksek umumi bilgi” manası ile Türkçeye de girmiştir. Kültür sözü biraz daha hususileştirilerek şu tabirlerle de kullanılmaktadır: İptidai kültür, ileri kültür, beşeri kültür, teknik kültür, yerleşik kültür, aşiret kültürü, vb. (Kafesoğlu, 2000, s.15). Kültür kavramına ait çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazıları: Bilgiç’e (1986) göre, her millete kendi özelliğini veren, ona milli damgasını vuran maddi ve bilhassa manevi değerler mecmuası; Uygur’a (1984) göre, insanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşmelere, her türlü yapıp yaratma alışkanlıklarına, bütün “manevi” ve maddesel yapıt ve ürünler; Mardin’e (1991) göre, toplumların eğitim, teknoloji, siyaset, hukuk, iktisat, sanat veya dine ilişkin sorunlarını çözdükleri kendilerine özgü yol; Güngör’e (2007) göre, kültür bir kavram veya bir teori, müşahhas olarak görünen şey ise o kültürü taşıyan insanlardır. Türkdoğan ise, (2014) çeşitli kaynaklara dayanarak kültürü, öğrenilmiş davranış şekillerinin nesilden nesile intikali veya toplumun bir üyesi olarak ferdin kazandığını duyma, düşünme ve faali-yet tarzlarını sosyal açıdan standartlaştırılması olarak tanımlamıştır. Özetle kültür, bir milletin kendine özgü gelenek görenek, din eğitim, tarih, dil ve sanat gibi toplum tarafından benimsenen maddi ve manevi unsurların toplamıdır.

Kültürün belli bir toplumun düşünme biçimi olduğu da söylenebilir. İnsanların davranışları ve yaşama şekillerinin arkasında düşünme biçimi yatar. Dolayısıyla düşünme biçimi toplumdan topluma değişeceği için, yaşam ve algılama biçimleri de değişir. Örneğin kimi toplumlarda 4-5 aylık bebeklerin soğuk havada parklarda gezdirilmesi, diğer toplumlarca yadırganmaktadır. Bu, o toplumu oluşturan bireyleri düşünme biçimidir, yani, o toplumun kültürüdür. Aynı durumun bir başka toplumda yadırganması ise (örneği ülkemizde), kültürüne uymadığının ya da aynı şekilde düşünülmediğinin göstergesidir (Aydoğan, 2015, s.40).

Kültür bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüd, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisin de, müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder (Turhan, 2002, s.48). Okuyan insanın zevkini, tenkit etme ve hükümler verme kabiliyetini inkişaf ettirmesidir. Bir milletin kültürüdür, onun bütün fertlerinin sahip olduğu, hadiseleri karşılayan duyuş şekilleriyle, bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümleridir. Bu değer hükümleri ilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatılmaktadır. Kültür, onu yaratmış olan milletin malıdır (Topçu, 2004, s.16). İçinde ayrı türden öğeler barındırmasına karşın kültür, belli bir üslupla, bir biçimle nitelenen bir bütün olarak ortaya çıkar. Örneğin Türk Kültürü, Avrupa Kültürü, Anadolu Kültürü (Uygur, 1984, s.18).

Kültürün önemi, millet ve milliyet kavramıyla içten ilişki halindedir. Bağımsızlığı ve milli medeniyeti olan bir millet, bir kültürdür. Bir toplumun, gerçek anlamda bir millet olması, ancak bağımsız bir kültüre sahip olmasıyla mümkündür. Millet olma ile kültür arasında sıkı bir ilişki vardır (Türkdoğan, 2015, s.45). Ulusal kültür (hars), birlik ve dayanışma duygusunu güçlendirir; uluslararası uygarlık (medeniyet) ise, eğer bu duygu düzeyiyle bilişsel düzey karıştırılacak olursa, birlik ve dayanışmayı tehlikeye düşürebilir (Parla, 1989, s.39). Kültür kavramı işlevsellik açısından incelendiğinde, birey davranışlarını yönlendirerek toplumsal düzeni sağladığını, topluma yararlı bir kimlik kazandırdığını, bir toplumun diğer toplumlarla farklılıklarını ortaya çıkartılmasını kolaylaştırdığını, bireyler arasında dayanışma ve birlik duygusu verdiğini ve son olarak da kişilik gelişimlerinin oluşmasında en önemli bir faktörler grubu olarak görülebilir (Soydan, 2014, s.10).

Her kültür daimi bir değişme halinde bulunmakla birlikte hepsi aynı süratle, aynı anda değişmez. Değişme halinde bulunan bir kültürde bazı kısımlar değiştiği halde diğer kısımlar değişmeyebilir. Bundan da maddi kültürle manevi kültür arasında bir aksaklık meydana gelmektedir. Mesela Garp (Batı) cemiyetinin maddi kültüründe büyük değişiklikler olmuş, aynı zaman zarfında aile müesseselerinde ve diğer içtimai, siyasi teşkilatta hiçbir değişiklik olmamıştır (Turhan, 2002, s.29).

Kültür, maddi kültür ve manevi kültür olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi kültür olarak, binalar, her türlü araç ve gereçler, giysiler; manevi kültür ise toplumsal inanışları, gelenek ve görenekleri, yaşayış ve düşünce biçimlerini, insancıl değer yargıları olarak açıklanabilir (Soydan, 2014, s.10). Manevi kültür müşahede ve teşhis edilemeyen değerleri, inançları, düşünce tarzlarını ihtiva eder. Bunlar bazen o kadar derin yer etmişlerdir ki bizzat o kültürün sahibi olan kimseler bile farkında olmaz (Güngör, 2007, s.150). Gökalp'e göre din, ahlak, edebiyat, hukuk, estetik kültürün maddi olmayan kalıpları; iktisat ve teknik de maddi kültürü meydana getirir (Türkdoğan, 2014, s.54). Kültürle birlikte kullanılan kavramlardan biri medeniyet kavramıdır. Medeniyet kavramına ait bazı tanımlar yapılmıştır. Türköne'ye (2006, s.25) göre, medeniyet, batı üstünlüğünün objektif temellerini gösteren bir kavram değil, bir kibrin ve ırkçı bir gururun ifadesi; Aydoğan'a (2015) göre, medeniyet insanlığa yol gösteren bilinç; kültür ise bu bilincin geleneklerle yaşamda var olması; fen ve teknikle yaşama aktarılmasıdır. Medeniyet anlamlar dünyası, kültür ise onun tezahürü; Gökalp'e (1986) göre, yöntemle yapılan ve öykünme yoluyla bir ulustan öteki ulusa geçen kavramların ve uygulamaların toplamıdır. Karakoç (2010) ise medeniyet konusunda şöyle söyler:

Medeniyet hayatımızın her safhasında, duygularımız, düşüncelerimiz ve davranışlarımızla bütüncül bir olaydır. Yani, her an, her hareketimiz medeniyetle ölçülür, medeniyetle tartılır ve medeniyetle değerlendirilir. Onunla değiştirilir, onunla yaşar, onunla devam eder ve onunla değer kazanır. Düşüncelerimiz, duygularımız, eserlerimiz, hayatımız, hayat tarzımız, ahlakımız, hepsi medeniyet hadisesine dahildir.

Kültür ile medeniyet arasında hem birleşme noktası, hem de ayrılık noktaları vardır. Kültür ile medeniyet arasında birleşme noktası ikisinin de bütün toplumsal hayatları içinde almasıdır. Toplumsal hayatlar; dinsel hayat, ahlaksal hayat, hukuksal hayat kurgusal hayat sanatsal hayat, iktisadi hayat, dilsel hayat, bilimsel hayattan oluşur. Bu sekiz türlü toplumsal hayatların tümüne birden kültür adı verildiği gibi medeniyette denilir. İşte kültür ve medeniyet arasında birleşme ve benzerlik noktası budur (Gökalp, 1986, s.39). Kültürle medeniyet arasındaki münasebet, uhrevi ile dünyevi saadet, Tanrı devleti ile Güneş devleti arasındaki münasebet gibidir. Birisi dram, öteki ise ütopyadır (İzzetbegoviç, 2015, s.89).

Kültür ile medeniyet arasındaki farklar ise şöyledir: Evvela, kültür milli olduğu halde, medeniyet beynelmileldir. Kültür bir milletin dini, ahlaki, hukuki, bedii, lisan, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenktar bir mecmuasıdır. Medeniyetse, birçok milletlerin içtimai hayatlarının müşterek mecmuasıdır. Mesela bütün Avrupalı milletler arasında müşterek bir Batı medeniyeti vardır. Bu medeniyetin, içinde birbirinden ayrı ve müstakil olmak üzere bir İngiliz kültürü, bir Fransız kültürü, bir Alman kültürü mevcuttur (Turhan, 2002, s.39). Bir toplumu oluşturan maddi ve manevi unsurlar ona ait olurken ,medeniyete ait unsurlar evrensel özellik gösterir. Dolayısıyla bir toplumun kendine ait unsurları ki bunlar dil, örf adet gelenek gibi o kültürün özelliklerini yansıtmaktadır. Medeniyete ait özellikler ise daha çok diğer toplum bireylerine de hitap eden bir boyuta sahiptir. Mesela bunlar bilim, teknik, ve fen alanında olan unsurlardır. (Akdoğan, 2014, s.164-165). Kültürle medeniyeti birbirinden ayıran özellikte kültürün özellikle duygulardan, medeniyetin ise özellikle bilgilerden birleşmesidir (Gökalp, 1986, s.47). Medeniyet eğitir, kültür aydınlatır. Biri öğrenmeyi diğeri meditasyonu düşünmeyi ister (İzzetbegoviç, 2015, s.90).

Medeniyet, kültürden farklı olarak çoğulu ifade eden bir kavramdır. Tıpkı her bir ağacı kapsayan “ağaç” kavramından başka belli bir alanda bütün ağaçların toplamını ifade eden “orman” kavramının bulunması gibi insan yaratıcılığı üzerinde neşvü nema bulan her olgu içinde anı durum geçerlidir. Medeniyette orman gibi çoğul bir kavramdır. Kültür ise bilimle, sanatla, ahlakla dinle yan yanadır; aslında bunların hepsinin topluma mal olmuş yaygınlaşmış, özümsemiş, alışkanlık haline gelmiş, otomatikleşmiş bilinç altına yerleşmiş ve böylece yabancılaşmış “nesnelleşmiş” parçalarıdır (Halilov, 2016, s.65).

Kültür bir takım öğelere göre kendini göstermektedir. Bir başka ifadeyle kültür denilen soyut olgu, kimi yaşamsal öğelerle somutlaşmaktadır. Kültürün unsurları olarak ifade edilen bu öğeler, kadın ve erkek olarak tüm bireylerin bazen zorunlu bazen de gönüllülüğe bağlı olarak içinde bulunmasını gerektirir.

2.2.Kültürün Unsurları

Kültürün unsurları bilim dallarına göre değişmektedir. Örneğin Turan'a (2010) göre kültür dil, yazı, din, bilim, giyim-kuşam, sanattan oluşurken; Gökalp'e (1986) göre, halkın gelenekleri, yerleşmiş görenekleri örfleri, sözlü ya da yazılı edebiyatı, dili, müziği, ahlakı, sanatsal ve ekonomik ürünlerinden; Özgür'e (2007) göre, ekonomik hayat, dil, din, değer sistemleri ve eğitim, kültürün unsurlarını oluşturmaktadır. Bütün bu açıklamalardan sonra kültürün unsurları en başta dil olmak üzere, din, eğitim, yazı, bilim, gelenek, sanat, tarih ve ekonomik hayat tarzından oluştuğu söylenebilir. Bu unsurlar aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Dil

Dil kültür unsurlarının başında gelir. Çünkü diğer kültür unsurları dil sayesinde diğer nesillere kuşaklara aktarılabilir. Dil ile kültür arasında önemli bir bağ vardır. Duygu ve düşünceler, değer yargıları, zihin ve mantık dil ile ifade edilir ve aktarılır, kültür ile dil sürekli etkileşim içindedir. Dil kişiler arasında en etkin, sürekli ve en doğal iletişim aracıdır. Birey duygu düşünce ve isteklerini hiçbir başka araca ya da aracıya başvurmaksızın dil ile karşısındakine iletir. Dil bilimsel, dinsel ya da felsefeye ilişkin her türlü düşüncenin taşıyıcısıdır (Turan, 2010, s.57). Öte yandan dil, kültür yapısını bir arada tutan çimento; kültür alanının her yanını aydınlatan güneş; kültür kilimini dokuyan iplik; tüm kültür anıtlarının yansıdığı akarsudur (Uygur, 1984, s.19).

Kültür, yeniden öğrenilip aktarılması gereken tarihsel ve toplumsal bir kanıt olduğuna göre, onu oluşturan öğelerin öğrenilmesinde ve yeni kuşaklara aktarılmasında dile büyük gereksinim vardır (Turan, 2010, s.57). Topçu (2004)' nün da belirttiği gibi dil, diğer cemiyet kurumları gibi, uzvi yapıyı andırır. Onun bebeklik, çocukluk, gençlik, ergenlik ve ihtiyarlık çağları vardır. Bu evrimin, bu tabii oluşun farkında olmayanlar, onu cansız madde gibi ele alıyor ve kendi yaşattıkları şekilden başkasını, dilin mazisini ret ve itham ediyorlar. Biz de eskiyi toptan ithamın sebebi kültürsüzlükten başka bir şey değildir. Çünkü dil bağımsızlığı, siyasal bağımsızlığın öncüsüdür. Bir kavim milli dilini sevmeye, milli edebiyatını bu milli dil üzerinde kurmaya başladığı anda kurtuluş sözünü anlamış demektir (Türkdoğan, 2015, s.29).

2.2.2. Din

Kültürü yaratan ya da oluşturan önemli bir kaynak da dindir. Din, bireylere ve toplumlara kimlik ve kişilik verir. Bireyde bir düşünme biçimi oluşturan din, hem toplumsal yaşamı var eden geleneklerin kaynağı hem de bireysel ahlakın dayanağıdır (Aydoğan, 2015, s.22). Din milli kültürün esaslı bir kısmıdır. Millet in malı olmasa bile, milletin kuruluşunun esaslı kaynağı olmuştur. Büyük dinler, milletlerin kuruluşundan önce var olarak, bu kuruluşu hazırladılar. Milletlere, ruhun temel yapısında bulunan ahlak ve inanışları, ideallerinin kaynağını verdiler. Bugün Fransız ve İtalyan milliyetini Katolik inancından, Türk'ü Müslümanlıktan ayırmak imkansızdır (Topçu, 2004, s.18). Ulusal kültürün oluşumunda, toplumsal inanç ve değerler sistemi bir başka deyimle kemikleşmede din başlı başına bir etkileyici unsurdur (Türkdoğan, 2015, s.30).

2.2.3. Eğitim

Eğitim ve okula ilişkin olarak resmi amaçlar ve işlevler, bireysel ve toplumsal olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. Birincisi açıdan yaklaşıldığında, her bireyin kendi yeteneklerini tanımasına ve geliştirmesine; gerek akademik, gerekse akademik olmayan alanlarda onların bir takım beceriler kazanmasına yardımcı olma, toplumsal açıdan yaklaşıldığında ise ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda kalkınmış, gelişmiş refah düzeyi ve hayat standardı yüksek bir ülke olabilmesi için ihtiyaç duyduğu insanlar yetiştirmektir (Şişman, 2012, s.15). Toplumun kültür mirasının birikimi ve aktarılmasında eğitim kurumları müfredatta yer alan derslerle (tarih, dil kültürü dersleri gibi) o toplumun değerlerini bireylere aktarır. Okullar tarih dersleriyle kendi tarihini, edebiyat dersleriyle edebiyat alanında öne çıkmış kişileri, dil dersleriyle kendi dilinin inceliklerini öğretir. Ayrıca bu kültür dokusuna uygun olarak düşünmeyi ve davranmayı da öğrenir (Aydoğan, 2015, s.117). Çünkü eğitimin amacı milli fertler yetiştirmektir. Milli fertler yetiştirmek ise doğrudan doğruya millet yapma demektir. Mademki şahsiyetin kaynağı kültürdür, o halde bir fert ne kadar millileşirse, o kadar çok şahsiyet kazanmış olur. Kültür ile millet arasındaki bu ilişki aynı zamanda onun gücünün kaynağıdır (Türkdoğan, 2015, s.46). Bu nedenle toplumlar nitelikli bir eğitim gerçekleştirmek için kendi kültürünü baz alan bir

sistem geliştirmelidir. Aksi takdirde başka kültürler baz alınarak yapılan değişimler taklitçilikten öteye gidemez.

2.2.4. Tarih

Tarih ve gelenek bireyin imgelem (tasavvur gücü) dünyasına ve oradan da toplumsal bilince önemli ölçüde etkilerde bulunur. Destanlar, efsaneler masallar vb. tüm sözlü kültür ürünleri oluşturdukları değerlerle bireyleri ağlar ötesinden kuşatmaktadır (Doğan, 2001, s.19). Tarih gelenek ve kültür bırakır. Ataların mirası sonraki kuşaklara kalır. Tarih bugünün üretilmesine katkı sağlayan idealleştirmeler dünyasıdır (Durmuşoğlu, 2012, s.210). Bu nedenle bir toplumun nereden gelip nereye gittiğini, geçmişte neler yaşadığı ve bunlardan ders çıkarıp aynı hataları yapmamak, kendini tanımak adına önemli bir kültür unsuru olan tarih, milletlerin hayatında önemli bir yere sahiptir. Eğer geçmiş dönemde yaşanılan hatalar, elde edilen başarılar bilinmez ve ğrenilmezse, yaşanılan deneyimlerden yararlanılmamış demektir.

2.2.5. Bilim

Bilim, hiçbir menfaat gözetmeyen hiçbir tatmin ile nihayetlenmeyen zekayı sonsuzluğa doğru götüren tanıma aşkıdır (Topçu, 2004, s.31). Bilim, bilgi temeline, yani bilmek istek ve yeteneğine dayanan bir sistem, bir gerçekler ve değerler topluluğudur. Kültürde öncelikle onu bilmekle edinilen ve sürdürüle bilen bir bütün olduğuna göre, bilgi/bilim, kültürünün ayrılmaz bir parçası demektir. Kültürü oluşturan öğelerden biri olan bilgi/bilim aynı zamanda onun yapılmasını öngördüğü ya da yasakladığı etkinlikleri, eylemleri yönlendirmeye yarayan düşünsel bir davranıştır (Turan, 2010, s.177). Uygun bir hayat oluşurmada ve hayatın gizemini ortaya çıkarmada insan aklının gelişmesinin alanı olan bilim, eğitim paradigmasının evrensel yanına tekabül eder. Eğitim paradigmasını oluşturan bilim, o toplumun tarihinden, kültüründen ve felsefesinden beslenir ama evrensel olarak da insanlara hizmet eder (Aydoğan, 2015, s.27).

2.2.6. Ekonomik Hayat

Farklı ülkelerin farklı ekonomik refah düzeylerinin olması doğaldır; bunun da ötesinde belirli bir ülkenin içerisindeki bireyler de farklı ekonomik refah düzeyleri sergileyebilir. Ekonomik refah farklılıkları birçok farklı şekilde kültürde farklılaşmaya yol açabilir. Bunlara örnek vermek gerekirse: Gelişmekte olan ülkelerde, değişik zevkler ile tüketim alışkanlıklarına sahip insan grupları vardır (genelde iyi eğitilmiş veya durumu iyi olan ya da her ikisine birden sahip insanlar). Veya çağdaş bir ABD hanesinin görece iyi durumda olması şehir dışında bir ev ile hane başına birden fazla araba düşmesi anlamına gelirken, dünyanın birçok bölgesinde bir ev ya da ev sahibi olmak bile refah düzeyinin yüksekliğine işaret eden bir göstergedir (Özgür, 2007, s.9). Ülkelerde ekonominin var edilmesinde esas amaç ekonomi değildir, ekonomi, bir yandan seçkinler için uygarlaşmış ulus kurgusunun bir göstergesi; öte yandan uyruklarının çıkarlarını gözetilen modern ve uygar devletin asırlık eğiliminin somut kanıtıdır (Aktar, 1993, s.88).

2.2.7. Değer Sistemleri

Değer doğruluk, namuslu olma, iyilikseverlik kutsallığı olan, sahip olduğu takdirde insanı yücelten; bunlara sahip olmayanlarla kıyaslandığında kendi varlık alanında ona bir ayrıcalık erdem kazandıran ilkelerdir (Uysal, 2003, s.51). İnsan sosyal çevre ilişkisinden hareketle değerler oluşmuştur. Gelenekler ve töreler iç içe unsurlar olup sosyal yaşama düzen verirler. İçinde bulunulan zaman dilimine göre zorlanarak biçim değiştirirler. Bunlar bireyin içinde yaşayacağı çevrede alması gerekli olan ön koşul unsurlardır. Yeterli hâle gelen birey, ancak bu şekilde çevre koşullarına uyum sağlar (Ültanır, 2003, s.305). Din, hayatın her anını düzenleyen inançtır. Öte yandan din, teolojik olduğu gibi teleolojiktir. Dolayısıyla hayatın temeli olan din, kültüründe temelidir. Tarih insanın üzerinde yürüdüğü yol; çağ ise yürüme aracıdır. Değer bu üç olgunun harmonisi ve sentezidir. Kültürler, insanların ve toplumların doğru yanlış, iyi kötü, güzel çirkin vb gibi değerlerini yaratırlar. Bu bağlamda eğitimin anlamını, amacını ve hedefini belirleyen kültür, toplumsal ve eğitsel değerlerinde asıl kaynağıdır (Aydoğan, 2016a, s.36-43).

2.2.8. Felsefe

Felsefe insanın kainat görüşüdür. Felsefe, adeta kainata uzanan kollardır. Felsefe, bir milletin benliğinden çıkararak kainatın her tarafına doğru uzanan iradesinin sistem halinde ifadesidir. Felsefe, milletle irade halinde doğar ve onun tarihine istikamet verir. O millet aile sevgisine, harp gücüne, sanat terennümüne, devlet iktidarına millet aşkına ve ölümü karşısında kullandığı mukavemete, bütün bu hayat kudretlerine tercüman olur (Topçu, 2004, s.17). Kültür, bir bakıma en genel dünya görüşüdür. Felsefe ise sistemli bir dünya görüşü oluşturan veya oluşturmaya hedefleyen bir disiplindir. Aslında her felsefî sistem, bir dünya görüşüdür. Bir toplumdaki bütün fertlerin belli bir hayat anlayışları ve insan, âlem, Tanrı gibi birçok konularda kendilerine has görüşleri vardır. Bu anlayışların ve görüşlerin tümüne birden dünya görüşü diyoruz. Elbette ki bütün fertlerin dünya görüşleri aynı olamaz. Ancak bir toplumdaki fertlerin genellikle dünya görüşleri büyük oranda aynıdır. Eğer bu aynılık olmazsa o toplumda birlik de olmaz (Açıkgenç, 1989, s.36).

2.2.9. Sanat

Kültürün, “toplumda geçerli olan ve gelenek haline gelmiş olan dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşam etkinliklerin tümü” diye tanımlanmasından da kolayca anlaşıldığı gibi, sanat, kültürü oluşturan ana öğelerden biridir. Kimi değerlendirmelerde, kültürün biri sanat, öteki töreler ve gelenekler olmak üzere iki temele dayandığı da öne sürülmüştür. Kimilerine göre de, kültürde ağırlık sanattadır. Bütün bunlar, sanatı içermeyen bir kültürün olmayacağını göstermektedir. Sanat, bir duygunun, tasarımın ya da niteliğin belli yöntemlerle belirtilmesi ya da yaratılması demektir (Turan, 2010, s.261). Toplumun ve bireyin ifade örnekleri içerisinde yer alan yine bireysel ve kolektif kabul edilen üretim biçimidir. Duyuşsal ve bilişsel alanın baskın olduğu eğitim işlevleri arasında yer alır (Ültanır, 2003, s.307). Toplumun yapısı, kültürün oluşmasında etkilidir. Her toplum, kendi çevresel koşullarına ve yapısına göre kendine özgü ulusal sanatını yaratır. Sanatın oluşmasında o toplumun insanların yapıları ve kişileri en önde yer alır (Çeçen, 1996, s.23).

2.2.10. Giyim Kuşam

İnsanların giydikleri ve takındıkları şeyler renkleri ve biçimleri ile toplumsal ya da ulusal kültürü dışa yansıtan en belirgin ölçütlerden biridir. Öyle ki kimi durumlarda kişilerin salt giyim ve kuşamlarına bakarak onların hangi toplumdan olduklarını kestirmek olanağı vardır. Çok değişik toplumlardan olan bireyler bir araya geldiklerinde fiziksel görünüşleri dışındaki farklar, ancak ulusal giysilerini giydiklerinde belirginleşir (Turan, 2010, s.231). Bir insanı giysisinin herhangi bir özelliğinden yola çıkarak belli bir yere oturabiliriz. Giysisi, bir insanın ait olduğu konumu, sosyete, bölgeyi hatta dünya görüşünü de yansıtabilir (Aktaş, 1991, s.75).

2.2.11. Yazı

İnsanın en önemli ve değerli buluşlarından biri kuşkusuz yazıdır. Bu sayede, tarihin çok eski çağlarından bugüne hemen her alanda insani birikimler kayıt altına alınarak nesilden nesile aktarılabilmıştır. Kültür, sanat, teknoloji, bilim, sanayi mimari insana dair ne varsa hepsinin gelişmesinde en büyük pay yazıya aittir (Gündüz, 2016, s.342). Çünkü duyguların düşüncelerin ve olayların saptanıp aktarılmasını, gerektiğinde yeniden öğrenilmesini sağlayan yazı, tarih denen sürecin başlangıcı sayılmaktadır. Toplumda anlaşmayı ve bilgi birikimini sürekli kılan, kültürel etkinliği ve bütünleşmeyi sağlayan bir öge niteliği taşımaktadır (Turan, 2010, s.85). Öte yandan Karakoç'a (2010) göre medeniyet demek, yazı demektir. Her medeniyetin bir yazısı vardır. Medeniyeti olanın yazısı vardır. Ona mahsus, onun ruhunu, karakterini yansıtan yazısı vardır: Latin harfleri. Aynı şekilde Çin'in bir yazısı vardır. Çin medeniyeti vardır ve Çin'in yazısı vardır. Japonların yazısı ayrıdır. İslam Medeniyetinin ayrı bir yazısı vardır.

BÖLÜM III

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KADININ YERİ VE ÖNEMİ

3.1. İslam Öncesi Türk Kültüründe Kadının Yeri ve Önemi

Türklerde kadının hem ev içinde hem de ev dışında statüsü oldukça yüksektir. Türk toplumunda kadın bazen aile reisi ve her zaman Türk evinin direğidir. Türklerde erkeğin vefalı arkadaşı olan kadın, her şeyden önce evlatlarının saygıdeğer anasıdır. Ev dışında, siyasi alanda, devlet yönetiminde, sosyal alanda, ekonomik alanda hatta savaşlarda kadın erkeğiyle eşit şartlarda ve onunla beraber görülmektedir (Çimen, 2008, s.112).

İslamiyet öncesi Türk toplumunda aile, toplumun temel yapı taşı olarak kabul edilmiş ve aile hayatına çok önem verilmiştir. Türklerde erkek, aile reisi olarak kabul edilmiş, ancak kadına da toplumsal yaşam içerisinde çok değer verilmiştir. Türklerde “Tek Eşli” evlilik biçimi görülmektedir (Soydan, 2014, s.17-18). Yeni bir aile, evlenme yoluyla kurulur. Evlenmelerde erkek tarafı kızın ailesine “kadın” adıyla belirli bir para veya mal verirdi. Bu, kadının hakkı (başlık) bir çeşit güvenlik depozitosudur. Ailenin yaşadığı çadırda aile fertlerinin ve eşyaların belli yerleri vardı. Bu yerler değiştirilemezdi. Çadırın ateş yakılan yeri kutsal sayılırdı. Ocağın arkasındaki misafirler için ayrılmış olan yere “tör” (başköşe) denirdi (Şahin, 2005, s.29). Evlenen çiftler, hisselerine düşen sürülerini alarak, baba ocağından ayrılıp yeni bir aile ocağı kurarlardı. Aile yapısının sağlığı, ailenin hukuku, devlet yapısına ve hukukuna aynen yansımaktadır. Bunun için devletle halk arasında herhangi bir kopukluk yoktur. Bu yapısıyla devlet, halka dayalı ve halkın yapısının bir simgesi ve savunucusu durumundadır (Kafesoğlu, 1999, s.306).

Eski Orta Asya Türk Devletlerinde kadın Gök tanrı, Şamanizm ve Taoizm gök dinleri sayesinde kadınlar yasal olarak erkeklere eşitti (Aygül, 2010, s.12). Eski Türk kavimlerinde ve topluluklarında özellikle Şamanist inanış evrelerinde, dinsel toplantılar, ritüellik uygulamalar kadınlı erkekli olarak aynı yerde ve aynı çatı altında hep birlikte ayinlerin düzenlendiği, bu ayinlere katılanların bir daire oluşturarak yerlere oturdukları da bilinmektedir. Bu ve buna benzer toplantı ve ayinlerde tek

ayrım ise, kadın ve erkeklerin toplumdaki konumlarına, yaşam deneyimlerine ve yaşlarına göre sıralanmaları ve bu konumları gereği özel bir saygı görmeleridir (Benazus, 2008, s.58-59). Devlet yöneticileri Han, Hakan, Kağan, Yabgu veya Tanhu olarak isimlendirilmiştir. Devlet yönetiminde Kağan'ın yanında yer alan eşi, "Hatun" olarak adlandırılır ve Hakan sefere çıktığında ülke "Hatun" tarafından yönetilir, elçiler "Hatun" tarafından kabul edilir (Soydan, 2014, s.17-18). Hatun, Kağanın karısı, seremonilere Kağan gibi postuyla gelir ve bazen de ülkeyi Kağan gibi yönetirdi. Göktürk ve Uygur geleneklerine göre, imparatorlukla alakalı fermanlar sadece Kağan değil aynı zamanda hatun tarafından da imzalanırdı. Bazı hatunlar ordulara ve kendilerine ait saraylara sahipti. Hatun seremonilerde ve elçi kabullerinde kağanın solunda oturur ve politik ve idari konularda fikrini belirterek yönetimde önemli sorumluluklar alırdı (Aygül, 2010, s.12). Kamusal yetke, hakan ile hatunun her ikisine de ortaklaşa bulunduğu için, bir buyruk yazıldığında "Hakan buyuruyor ki..."sözyle başlarsa bu buyruk yerine getirilmezdi; getirilmesi için kesinlikle "hakan ve hatun buyuruyor ki" sözyle başlar, şölenlerde, kin keşlerde, kurultaylarda tapınmalarda ve dinsel törenlerde, savaş ve barış toplantılarında hatun da kesinlikle hakanla birlikte bulunurdu (Gökalp, 1986, s.155). Türk devletlerinde kadınlar bu faaliyetlerde büyük yetkilerle hareket etmişlerdir ki: Büyük Hun İmparatorluğu adına, Mete'nin Büyük Hatunu Çin ile barış masasına oturmuş ve diplomat rolü ile ilk barış antlaşmasını imzalamıştır (Ögel, 2001, s.62). Eski Türk kavimlerinin içinde buldukları göçebe yaşamına rağmen kültür düzeylerinin yüksek oluşu, obalarının korunmasındaki savaşçı tavırları hep kadına verilen önemin ve önceliğin meyvelerini hayata geçirilmesi ile şekillenmiştir (Benazus, 2008, s.288). Hakanların gerçek eşleri melike sıfatını da taşırdı. Melikenin Türkçede ki karşılığı Türkan sözcüğüdür. Selçuklu devletinde Türkan hatunlar ancak melike olmak dolayısıyla bu unvanları alıyorlardı (Gökalp, 2008, s.223).

Hatunlar hakanın evlendiği ilk kadın olup, Türk asıllı olması şarttı. Daha sonra yapılan siyasi evlilikler neticesinde alınan kadınlar, hatun olamayacağı gibi, bu kadınlardan doğan erkek çocuklarda hakanın yerine geçemezdi. Hatunlar devlet meclisine katılırlar, yapılan anlaşmalarda hükümdarın ismi yanına imza atarlardı. Hatunların dışındaki diğer Türk kadınları ise, hür olup ata biner, ok atar, top oynar, güreş yapar, gerektiğinde savaşa katılırdı. Bu kadınlar namus ve iffeti ile ün salmışlardır. Kadının savaşlarda düşman eline geçmesi, büyük zillet addedilirdi

(Anadol, Abbasova ve Abbaslı, 2002, s.187). Kadınların ev işlerinden başka, avcılık, çiftçilik, sürü sahipliği harp, askerlik milli ziyaretlere ve meşveretlere, her şölen ve kurultaylara girmek gibi birçok faaliyetlere iştirakleri vardı. Bu faaliyetler, kadının hukukça yüksek, hür ve serbest olmasını temin ediyordu (Gökalp, 2007, s.105). İlk çağlarda yavaş yavaş görülmeye başlayan her türlü üretim kadınlar tarafından hayata geçirilmekteydi. Özellikle ip, sepet, dokuma, toprak kap yapımı ağla balık avlama, ateş yakma sureti ile yemek pişirmek, tarak, kaşık, bıçak madeni eşyalar, boncuklar yapmak hep kadınların uğraş alanına girmektedir (Benazus, 2008, s.277).

Kadın genelde tüm dünya destanlarının özelde Türk destan kültürünün en canlı ve en önemli imgesidir. Bu kültürde kadın hayata, topluma ve erkeğe anlam ve işlev kazandıran gerçek bir güzellik olarak sunulur (Doğan, 2001, s.20). Yazarı ve çoğu zaman mekanı belli olmayan, ama mutlaka Türk duygusunu Türk ruhunu, Türk hayat ve ahlak telakkilerini aksettirmesi bakımından, milli Türk tefekkürünün ilk ve gerçek ürünleri olan Türk destan ve efsanelerinde kadın, daima bir şeref, ahlak, kahramanlık ve fedakarlık sembolü olarak düşünüle gelmiştir (Sevinç, 2007, s.9). Türk kültüründe kadın yüksek bir mevkide tasvir edilmektedir. Türk destanlarında ise kadın ilahî bir varlık konumundadır (Anadol vd., 2002, s.103). Mesela Oğuz Kağan efsanesinde Oğuz Kaan'ın annesi Ay hatun kutsal bir kadındır. Kadın bu destanlarda hep güzel, hep uyumlu, hep uysal ve itaatkardır. Hatta gerçek güzellik bu niteliklerle özdeş olarak sunulur. Güzel kadın uysal ve itaatkar kadındır ve güzellik baba ocağında başlayan alışkanlıkların bir ürünüdür. Türeyiş destanının iki kahramanı olan Ay Atam ve Ayva hatunun kızları alışkanlıklarla bezenmiş kızlardır (Doğan, 2001, s.22). Kadın tıpkı at ve demir gibi kahramanların yanındadır ve kahramanın kuvvet kaynağıdır. Dede Korkut Oğuz namelelerinde aile reisi baba olmakla beraber, evde bir koca baskısı yoktur. Karı koca davranışlarında birbirlerine karşı samimi ve saygılıdır. Kocalar, gerektiğinde kadınlarından akıl danışmaktadırlar. Türk destan kahramanları iyi ata binen, iyi kılıç kullanan, iyi savaşan kadınlarla evlenmek istemişlerdir. Nitekim Beyrek sevgilisi Banu Çiçeğe yenilmekten zor kurtulmuştur (Sevinç, 2007, s.19).

Aile sosyolojisi açısından destanlarda hâkim sembol ve ideoloji Türk aile modelinin kültürel davranışını sergilemektedir. Ailede kadın geri plana atılmış değildir. Haklarına saygılı olmak kaydıyla aile içinde kadının yeri belirtilmiştir. Dirse Han'ın oğlu Boğaç Han destanında kadının sosyal statüsünü ve Oğuz geleneğinde ailenin

kutsiyetini göstermektedir (Türkdoğan, 2014, s.73-74). Nitekim Dirse Han, bir konuda hanımına şöyle seslenir.

*“Beri gel başımın bahtı evimin tahtı
Evden çıkık yürüyünce servi boylum
Topuğunda sarmaşınca hara saçlım
Kurulu yaya benzer çatma kaşlım
Çift badem sığmayan dar ağızlım
Kavunun yemiş divleğim
Görüyor musun neler oldu?”*(Ergin, 2010, s.22)

En eski Türk inancına göre “han ile hatun” gök ile yerin evlatlarıdır. Kadın burada yedinci kat göktedir (Gündüz, 2012, s.133). Kadına verilen değer, kadının sosyal konumunu ve itibarı böylesine yüksek ve göğün yedinci katı gibi erişilmez olunca, onun dövülmesi, iteklenmesi, horlanması, tahkir edilmesi de elbette söz konusu olamazdı. Türk destan ve efsanelerinde böyle bir duruma rastlanmamaktadır (Sevinç, 2007, s.17). Siyasi ve idari faaliyetlerde kadın, tamamen erkeğin yanında ve destek olurken aynı zamanda tarlada, evinde ve sosyal ilişkilerinde de sorumluluklarını yerine getirmiş, hakan ile hatun birbirinden ayrılmadan her iki kolda da birbirlerini tamamlamış, birlikte işlerini tüm sorumluluklarını yerine getirmişlerdir (Tezesen, 2008, s.8).

Bunlar şunu göstermektedir ki, “Eski devirlerdeki Türk toplumu kadar kadına değer veren, onu baş tacı yapan, ona saygı gösteren benimseyen başka bir topluma rastlamak mümkün değildir” (Benazus, 2008, s.59).

3.2. İslami Dönemde Türk Kültüründe Kadının Yeri ve Önemi

Hunlar ile başlayıp Göktürkler ve Uygurlar zamanında büyük bir gelişme gösteren Türk kültür ve medeniyetinin X. yüzyıldan itibaren İslam kültür ve medeniyeti ile karşılaşmaya başlamasıyla Türk-İslam medeniyeti adı verilen tarihi gelişmenin temelleri atılmıştır (Şahin, 2005, s.71). Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra, Türk kadınının konumunda önemli bir değişiklik olmamıştır. İslam öncesi dönemde örf ve

adetleri, dini gelenekleri ve kültürel yapılarının Türk kadınına sunduğu haklar, Müslüman olduktan sonra da devam etmiştir. Türk kadını sahip olduğu haklarla, İslamiyet'in getirdiklerini pekiştirdiğinde, diğer Müslüman toplumlardaki kadınlarla kıyaslanmayacak ölçüde özgür ve erkekle eşit şartlara sahip olmuştur. Kadınlar onur ve iffetlerine gölge düşürmeden her yerde erkeklerin yanında yer almış, savaşlara yan hizmetlerde bulunmak üzere katılmış, yaralıların tedavisi, su taşımak ve yiyecek hazırlamak gibi vazifelerde bulunmuşlardır (Erdem ve Yiğit, 2010, s.16).

Türk kadınları İslam'dan sonrada sosyal ve siyasi faaliyetlere erkeği ile beraber katılmış, mala tasarruf ettikleri gibi, dirliklere, has ve zeametlere ve malik hanelere sahip olabilmişlerdir. Kıpçak kadınları, diğer Türk boylarına mensup kadınlar gibi devlet idaresiyle yakından ilgilenmişlerdir. Kadının statüsü Selçuklu döneminde de değişmemiştir. Selçuklu medeniyetine ait belgelerde, kabartmalarda, çini ve minyatürlerde Türk kadını erkeği ile birlikte resmedilmiştir (Sevinç, 2007, s.35-36). İlk Müslüman Türk Devletlerinden biri olan Selçuklu Devleti'nde Hatunun eski Türk devletlerinde olduğu gibi önemli görevleri vardır. Sarayda ve devlette önemli nüfuza sahip olan Hatun devlet işlerine müdahale eder. Türk hakanları devlet işlerinde eski Türk devletlerinde olduğu gibi hatunlara danışır sonra karar verirler. Hatunların fikirleri kararların alınmasında belirleyici rol oynar (Dulum, 2006, s.9). Selçuklular döneminde kadınlar, siyasi faaliyetlerinin yanı sıra sanat ve kültür faaliyetleri içinde de yer almıştır. Erkekler kadar Türk kadınları da vakıflar kurmuş, cami, mescit, medrese, okul, kütüphane, imaret, muvakkithane, yol, köprü, kervansaray, han ve hamamlar, kaleler yaptırmıştır. Kadınların yaptırdıkları eserlerin başında darüşşifa, şifahane gibi çeşitli adlarla anılan hastaneler gelmektedir. Bu bağlamda Büyük Selçuklu hükümdarı Alp Arslan'ın kız kardeşi Gevher Nesibe Hatun, siyasi faaliyetlerinin yanı sıra Anadolu' da şifahane açan ilk kadındır. Kayseri' de kurulan bu darüşşifa, Gevher Nesibe Hatun' un bıraktığı zengin vakıf gelirleriyle tam yedi yüz yıl yaşamıştır (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 17). Türk-İslam devletlerinde Selçuklunun kurulmasında önemli etkileri olan Gevher Nesibe Hatun, Tuğrul ve Terken Bey' in annesi Altun-Can Hatun, güçlü bir politik figür olarak Sultan Melikşah' ın annesi, Ahi Evran'ın eşi ve sosyal ve ekonomik hayatta güçlü bir kuruluş olan Bacıyan-ı Rum'un kurucusu olan Fatma Bacı gibi birçok güçlü kadın figürüne rastlamak mümkündür. Bunlara ek olarak, Anadolu Selçuklu döneminde ve Anadolu vilayetlerinde kadın savaşçılar da vardır. Birinci Kılıç Arslan' ın ölümünden

sonra oğlu Tuğrul Arslan adına Malatya' yı Hatun yönetmiştir. Buna ek olarak oğluna atadığı Atabey aracılığıyla önemli siyasal aktivitelerde ve işgal kararlarında etkili olmuştur. Ayrıca 15.yy da Dulkadiroğullar'ında 30.000-100.00 kadın askerden oluşan bir Turkoman ordusu olduğu belirtilmiştir (Aygül, 2010, s.14). Devlet başkanı olarak görev yapan Türk kadınları da vardır. Müslüman Türk devletlerinde taht sahibi olan ilk kadın Delhi Raziye Hatundur. Erkek kardeşleri olmasına rağmen babası Şemsettin İltutmuş tarafından Veliht tayin edilen Raziye hatun 1236 da iktidara gelmiş 1240 da şehit edilmiştir (Sevinç, 2007, s.47).

İslamiyet'ten sonra Türk devletleri evlenme müessesesini esaslı kaidelere bağlamıştır. “*Size helal ve hoş olan kadınlardan iki, üç dörtle evleniniz. Bunlar arasında adalet sağlamaktan korkuyorsanız biri ile yetininiz.*” mealindeki ayetler ve “*Benim yaratılışımı seven, sünnetime uysun. Benim sünnetlerimden biride evlenmedir*”, “*evlenme, benim sünnetlerimdedir*”, “*Benim sünnetimle amel etmeyen benden değildir*”, “*Evlinin iki rekat namazı bekârın seksen iki rekat namazından hayırlıdır*” gibi hadisler bu kaideleri gösterir (Yücel, 2015, s.126).

3.3.Bir İslam Devleti Olan Osmanlı Döneminde Kadının Yeri ve Önemi

Osmanlı ailelerinde kadınların durumu ve erkeklerin onlara karşı davranışları dikkat çekicidir. Osmanlı ailesinde kadın bir zevk aracı, bir eşya olarak değil, cennetin kendileri vasıtasıyla kazanılacağı üstün değer olarak kabul edilmiştir (Ortaylı, 2007, s.73). Osmanlı toplumunda Türk töresi gereği annenin farklı bir yeri vardır. Osmanlı Sultanı valideleri Türk toplumunda saygı görür. Selçuklular da olduğu gibi Osmanlı saray kadınlarının da kendilerine ait arazileri ikta gelirleri vardır. Ekonomik ve sosyal açıdan güçlü olan Osmanlı kadınları güçlü olduklarının göstergesi olarak hayır işlerinde yer alırlar. Vakıf kurma dışında hastane, cami, imaret ve aş evlerinin yapılmasına da önayak olurlar. Sultan Selim' in eşi Havsa Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Hürrem Sultan bu kadınlardan birkaçıdır (Dulum, 2006, s.17). Kadınlar hukukun ve göreneklerin sınırladığı alan içinde, zevcelik, özellikle de dinsel olarak yüceltilen annelik rolleri sayesinde otorite ve etki uygulama olanağına sahiptiler (Anstiftung, 1994, s.19). Kadınların ilk defa yönetici olarak toplum da yer almaları yine kurdukları vakıflar sayesinde olmuştur. Nitekim vakfın kuruluşu

sırasında mütevellit olarak tayin edilen ve vakfı yöneten kadınlar tarihte yerini almıştır (Erdem ve Yiğit, 2010, s.197). Osmanlı şiirinde, örneğin Celal Sahir' in mısralarında kadın, anne rolü ile ve ona duyulan saygıyı şu mısralar ile dile getirmektedir.

“Kadın bir annedir, agüş-ı şet katinde bizi

Daha çocukken eder tesliyet-i rahimane

Ve susturanda en birinci nalemizi” (Erozan, 1909, s.99)

dizeleri ile kadının anne rolünü ön plana çıkarmaktadır

“Benim kadınlara ifrat hürmetim vardır

Bütün bu âleme mensup olan güzellikler

Benim gözümde kadınsız leyaldir yek-sen

Kadın bu zulmeti nuruyla hırpalar, dağıtır” (Erozan, 1909, s.129)

Mısraları ile kadına duyulan saygı dile getirilmektedir.

BÖLÜM IV

MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADININ YERİ VE ÖNEMİ

4.1. Modernizm

Modern kelimesi Latince “modern us” ve “modo” dan türetilmiştir. İlk defa 5. yüzyılda, Hıristiyan dünyasını Romalı ve Pagan geçmişten ayırmak için kullanılmıştır (Friedrich, Lyotard ve Habermas, 1994, s.31). Modernlik neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan 17.yüzyılda Avrupa’da başlayan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerini ifade eder (Giddens, 1994, s.9-10). Ayrıca kökleri Rönesans’ta bulunan ve dünyanın merkezini batıya kaydıran bir tarih dönemini ifade etmektedir. Öte yandan modernlik, Batı’nın ekonomik alanda sanayi devrimi ile kitlesel üretimi, kültürel alanda insan-merkezli bir dünya tasavvurunu, siyasal alanda demokrasiyi, bilimsel alanda sınırsız bir akıl egemenliğini gerçekleştirmesiyle birlikte dünyayı etkisi altına almıştır (Türköne, 2006, s. 9).

Modernlik düşüncesinin ana fikri; insanın kendi yaptığıyla bir olduğunun; teknoloji, bilim ya da yönetimin daha etkili kıldığı üretimle, çıkarların ve toplumun yasayla örgütlenmesi ama aynı zamanda da, tüm kısıtlamalardan kurtulma isteğinin harekete geçirdiği kişisel yaşam arasında bir denklik ilişkisinin olması gerektiğidir. Hem felsefi hem de iktisadi olan klasik anlayış, modernliği aklın utkusu, özgürleşme ve devrim olarak; modernleşmeyi de, eylem halindeki modernlik, yani tamamen içsel bir süreç olarak tanımlar (Tauraine, 2010, s.14-48).

19.yy’da Pozitivist bilim anlayışının da desteğiyle sanayi devriminin ortaya çıkması ve Batı’nın ekonomik gücünün artması, yeni bir dünya modelinin oluşumunu hızlandırmıştır. Batı’nın kendi geçmişine karşı eleştirel yaklaşımı, geçmişin baskıcı fikri ve siyasi geleneğine karşı oluşu diğer toplumlara nitelik farkı gözetmeksizin örnek olarak sunulmuştur. Dolayısıyla modernizm kavramı yeni bir bilim anlayışı, yeni bir siyasal düzen, yeni bir iktisadi düşünce yapısı ve yeni bir ahlak anlayışını ortaya koymakta ve Batı toplumlarının yaşadığı doğal bir süreci tanımlamaktadır. Bu sürecin temel unsurları kapitalizm, şehirleşme, akılcılık, bilimsellik, uzmanlaşma, teknoloji, demokrasi ve ulus devlet gibi unsurlardır (Çetin, 2003, s.04).

Aydınlanma, İngilizce “light” (Işık) sözcüğünden türetilen “aydınlatma” kavramına karşılık gelir. Aydınlanma Tanrının, insanın içine doğması veya ermek anlamına gelen dinsel aydınlanmadan farklıdır. Aydınlanma 17. ve 18. yüzyıllarda var olan totaliterliğe, kastçı-feodal toplum yapısına, baskıcı dinsel dünya görüşüne karşı, yeni olgunlaşmakta olan burjuvazinin yönettiği bir özgürleşme hareketidir. Kaynağı Rönesans ve Reform gibi önceki toplumsal düşün hareketlerine bağlı olan, temelleri aynı olmakla birlikte Batı Avrupa toplumlarının kendi toplumsal yapıları ve tarihsel koşullarına göre ayrıcalık gösteren (Alman Aydınlanması, İngiliz Aydınlanması, Fransız Aydınlanması, İspanyol Aydınlanması gibi...) Aydınlanma hareketiyle birlikte özgürleşme, akıl, birey, insan hakları, toplum sözleşmesi, laiklik, demokrasi, eşitlik, bilimsel düşün gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bunlara ilaveten dinin, felsefenin, bilimin ve sanatın sınırları da Aydınlanma hareketiyle ayrılmıştır ki; tüm bunlar aynı zamanda Habermas’ın deyişiyle “modernlik projesi” nin esasını oluşturmaktadır (Aslan ve Yılmaz, 2001, s.95-96).

Portoghesi’nin deyişiyle Modernizm, “geçmişten ve onun sembollerinden bağımsız bir süreç” başlatma projesi; mimarlığı, adaleti ve eşitliği sağlamak, toplumu değiştirmek, daha doğrusu düzene sokmak için bir araç (Friedrich vd., 1994, s.13) eskinin değerlerini iptal ederek yerine yeni değerleri yerleştirme tutumu, bu değiştirme eskiye ait sayılan dini değerlerin yerini “yeni ve ileri” sayılan dünyevilikle sınırlı değerleri alması işidir (Aktaş, 1992, s.9).

Modernleşmenin ya da Batı düşüncesinin özelliği, akılcılığa tanınan temel rolden daha geniş bir fikre, akılcı bir toplum fikrine geçmeyi istemiş olmasında yatar; ve o akılcı toplumda akıl yalnızca bilimsel ve teknik etkinliği yönetmekle kalmaz, insanların yönetimini ve nesnelerin yönetimini de elinde tutar (Tauraine, 2010, s.26). Bunlardan biri de ekonominin yönetimidir. Batı düşüncesinin ekonomisi olarak da tanımlanabilen kapitalizm modernliğin bir iktisadi biçimi değil, bir yandan akılla inanç ve tüm toplumsal, kültürel aidiyetler, öte yandan varlıkla ya da tarihle çözümlenebilen ve hesaplanabilen olaylar arasındaki kopmaya dayanan tikel bir modernlik anlayışının iktisadi biçimidir (Taureine, 2010, s.46).

Kapitalizmin mantığı, ilerlemiş kapitalist ülkelerin her yerine, her toplum köşesine derinliğine nüfuz etmiş ve uzantı olarak da bütün dünyaya yayılmıştır. Her insan davranışı, her sosyal ilişki ve doğal çevre, kârı en çoğa çıkarma, sermaye birikimi,

sabit sermayenin kendiliğinden gelişmesi buyruklarına uyma noktasına gelmiştir. Bu bir uç durumdur, ama ileri kapitalist ülkelerdeki kapitalist ilkelerin sosyal, kurumsal ve kültürel alanlarda birkaç on yıl öncesi giremediği yerlere yayılması demektir. Diğer bir uçta tamamlayan ise, ileri kapitalist ülkeler dışındaki bütün diğer bölgelerde marjinalizasyon ve yoksullaşmasıdır (Kafaoğlu, 2000, s.20).

Özetle modernleşme Batı dünyasının aydınlanma döneminde başlayan hayatı, insanı ve doğayı akıl merkezli yeniden tanımlama sürecidir.

4.2. Modernizmin Tarihsel Gelişimi

Modernleşmeyi tarihsel gelişim içerisinde incelediğimiz zaman; öne çıkan modernleşme kuramlarının tamamı 2. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkmışsa da, modern zamanların temeli, yüzyıllar öncesi Avrupası'nda toplumsal ve siyasal hayatta ortaya çıkan farklılaşmalarda yatmaktadır. Batı dünyasının ortaçağdan çıkışı ile modernliğin ilk kıvılcımlarının görüldüğü Yeniçağın başlangıcı bu farklılaşmaların en belirgin neticesi olmaktadır. Temel özelliği dinsel kültüre dayanan Ortaçağ, Yeniçağ' ı başlatan Rönesans dönemi ile başat özellik olarak, aklın öncülüğünde aydınlanan bir kültür anlayışına yerini bırakmıştır. Bu anlayış bütün Yeniçağı kaplayarak günümüze kadar ulaşmıştır. Rönesans' la birlikte skolastik düşünce yıkılarak serbest düşünce ortamı doğmuştur. Deneye gözleme dayalı pozitif düşüncede bu dönemde ortaya çıkmış kilisenin otoritesini zayıflatarak bilim, sanat ve edebiyat alanında bir çok yeni eser oluşturulmuştur. Reform hareketleriyle birlikte din ve kilise toplum içindeki eski otoritesini ve itibarını yitirmiş ve modern çağın laik toplum siyaset ve kültür yapılanması önündeki engel büyük ölçüde kalkmıştır. Endüstri devrimi neticesinde, toplumsal tabakanın en kalabalık sınıfını oluşturan yeni bir işçi sınıfı doğmuştur. Bütün bu gelişmeler Batı dünyasının eski yerleşik düzenini alt üst etmiş ve yeni bir değerler sistemi başlatmıştır. Akıl çağı olarak da adlandırılan Aydınlanma her şeyin, doğanın insanın, toplumun akılla açıklanabilecek bilimsel bilgisine ulaşılabilceğini kabul ederek, her türlü geleneksel kurumları ve değer yargılarını değiştirip, akılda somutlaşan ilkelere dayandırmayı amaçlamıştır (Tazegül, 2005, s.36-39).

Modernliğin tarihini Berman üç döneme ayırmaktadır. 16. yüzyılın başlarından 18. yüzyılın başına dek uzanan ilk evrede insanlar, modern hayatı algılamaya başlar. İkinci evre 1790'ların büyük devrimci dalgasıyla başlar. 20. yüzyıla kadar devam eder. 20. yüzyılda, üçüncü ve son evrede, modernleşme tüm dünyayı kaplar. (Berman, 2013, s.29).

Modernlik salt değişim ya da olaylar silsilesi değildir; akılcı, bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin ürünlerinin yaygınlaştırılmasıdır (Taureine, 2010, s.25). Modern bir toplum teknoloji, toplumsal dayanışma, kentleşme, okur-yazarlık, toplumsal hareketlilik, laik düzen ve ulusal kimlik bilinci gibi öğelerin yaygın olduğu bir toplum olarak tanımlanabilir. Ancak modern bir toplumun çağdaş bir topluma dönüşebilmesi, laik düzeni koruyarak, siyasal seçeneklere, bireysel özgürlüklere yasal olarak ve uygulamada olanak tanınmasıyla orantılıdır (Arat, 1996, s.10). Bir kültür antropolojisi kavramı olan modernleşme, günümüzde hızlı sanayileşme ve teknolojik değişme süreci sonucu bu kimliğin büyük ölçüde yitirerek adeta bir hayat tarzı, bir dünya görüşü haline gelmiştir. Böylece, modernleşme siyasal, sosyal ve ekonomik alanda kitleleri sarmaya başlamıştır (Türkdoğan, 2014, s.433). Modernlik kentli bir olgudur. Modernleşme sürecinde şehirler gelişmiş kültürel sosyal ve fiziki olarak değişmiştir. Tarım toplumu üretim ilişkilerine girmiş endüstriyle kitlesellenen üretim ve tüketime ortak olmuştur (Durmuşoğlu, 2012, s.154).

Sonuç olarak modernizm, batı dünyasının dini hayattan seküler hayata geçmesinin, geleneksel toplumdan rasyonel olarak hazırlanmış yasaların boyunduruğuna girmenin, gelenek merkezli insandan akıl merkezli bir insana geçmenin adı olduğu söylenebilir. Öte yandan modernleşme, tanrı merkezli bir hayat ve insan anlayışından akıl merkezli hayat ve insan anlayışına geçme süreci olduğu söylenebilir. Bu modernleşmenin bütün dünya halklarını ve insanlarını etkilemesi ise küreselleşmeyle en üst düzeye çıkmıştır. Her ne kadar modernizm ile ilgili literatür, modernleşmeyi olumlu olarak gösterse de, bu durumu, kültürel, geleneksel ve dini olanın her türlü olay ve olgudan arındırılması olarak da görmek mümkündür. Sonuçta meşrutu doğuran şartlardır.

4.3. Modernizm ve Müslümanlar

Batı'da Rönesans'la başlayan modernleşme süreci Fransız İhtilali ile birlikte, rasyonalizm, sekülerizm ve pozitivism kavramlarına dayanarak vahye dayalı dünya görüşünü kabul etmeyip akli ondan bağımsız gören bir ideolojiye dönüşerek Batı'yı sarmış ve Retormasyon hareketlerinin temelini oluşturmuştur. Bu süreçte bilimsel, teknolojik ve sosyal gücünü elde eden Batı'nın tüm dünyaya nüfusunu hissettirmeye başlamıştır. Bu arada Batı'nın batı dışı toplumlara müdahalesi Müslüman toplumlarının sosyo-kültürel yapılarındaki değişiklikler meydana getirdiği gibi siyasi ve iktidasi yapılarını modernleşmenin icaplarına göre yeniden şekillendirmelerini zorunlu hale getirdi. Batı dışındaki toplumların Batı'nın gelişmişlik seviyesine ulaşabilmek için iki yolları vardı: Ya Batı'yı olduğu gibi taklit edip oradan gelen her şeyi sorgulamadan uygulayacaklar ya da kendi yapılarını Batı'nın getirdiği kavramlara uyarlayacaklardı (Hasonova, 2007, s.252).

Doğulu toplumların modernleşmesi, batı modernliğinin geçtiği evreleri yaşayarak olmamıştır. Doğu toplumlarının yaşadıkları süreç her şeyden önce Modern Avrupa'nın köşe başlarını tuttuğu, sömürü alanı kurduğu, siyasi ve kültürel hegemonyasını pekiştirdiği bir dünyada sıkıntılı bir süreç olmuştur. Batı dışı toplumlar için modernleşme, kendilerine ait olmayan bir tarihi yaşamaya başlamalarıdır (Türköne, 2006, s.317). Modernlik/Modernleşme süreçleri benzer değer ve kurumları vaat etse de, bu değer ve kurumların etkileşim içerisinde girdiği toplumsal ve tarihsel bağlamsızlıklar batı dışı toplumlarda farklı çıktılar ortaya çıkarmıştır (Hayal, 2015, s.262). Ekonomik güçleri olsa bile, kültürel bağımsızlığa sahip olamayan Müslümanlar, modernizasyonun yuvasız bırakan etkilerini kentlerinde, evlerinde ve kişiliklerinde yaşamaktan kurtulamamaktadırlar (Aktaş, 1992, s.9). Batı, Aydınlanma çağının fikirleri ve sanayi medeniyeti ile modernliğin liderliğini üstlendikçe, Doğu toplumları iktidarsızlaşmış ve kendi yerlerini ve tarihlerini Batı modeline göre belirlemek zorunda kalmıştır. Tarihselliği zayıf bu toplumlar, modernliğin tanımına kendi pratiklerinin damgasını vurmamış, yani değişimi ve yenilemeyi içsel ve yapısal bir süreç olarak üretememişlerdir. Modernliği, yani "yeni" olanı keşfedememiş olan bu toplumlar, tarihlerini sürekli olarak Batı modernliğinin izdüşümünde yakalamaya çalışmıştır (Göle, 1992, s.13).

Hatta İranlı felsefeci Daryash Shayegan'a göre artık Batı medeniyetinin çevresinde (periferisinde) kalan bu toplumlar, her ne kadar din iktidarın ağır taleplerine de katlansalar da kendi içlerinde yasadışı bir durum yaşamışlardır. Bundan ötürü eskisinden daha nevroitik olan şizofren bir kuşak ortaya çıkmıştır (Shayegan, 1993, s.107). Batı'lı olmayan bütün uluslar ve toplumlar kendi bilinçleriyle modernizm arasında yıpratıcı bir savaşa sürüklenmişlerdir (Bulaç, 1993, s.25).

Geçmişte Doğu /İslam toplumları maddi ve manevi alanda dünyada zirve noktada bulunup, medeniyet buralardan, diğer bölgelere yayılırken, ilerleyen süreçte Doğu zayıf düşmüş, en temel ihtiyaçları karşılama noktasında kendisine yetemez hale gelmiştir. İslam dinine mensup bir milletin hangi şartlarda olursa olsun, her şeyde önce ayağa kalkma, kendisine yeterli olma, insanlık ve medeniyet yolunda gelişme konusunda belli bir bilincinin olması beklenir. Aslında bir toplum kendi içerisinde birlik ve beraberlik oluşturdu mu, o toplumu bozmak, dağıtmak ve ona vermek zarar sanıldığı kadar kolay değildir. Ancak toplum içerisinde ikilik oluştu mu, o toplumun bozulması, zayıflaması daha kolaydır. Zaten düşmanlar bunu çok iyi bildikleri için genelde bu yöntemi uygulamaya kolaylar. Bu durum İslam Dünyası için de geçmişte uygulanmış, aslında hala da uygulanmaya çalışılmaktadır (Akdoğan, 2014, s.174). İslam Dünyasının geri kalmışlığının ana sebebi paradoksal bir şekilde, kendi dinine yabancılaşma, yani İslamiyet ile arasındaki kapanması zor uçurumlardır (Halilov, 2016, s.97). Gencer'e göre (2008) İslâm dünyasını kendisiyle hesaplaşmaya iten şey, modernleşen Batı'nın, kendisini medeniyet olarak resmetmesi ve kendisi dışındakileri egemenliği altına alma çabalarıdır.

Öte yandan Doğu'nun Batı medeniyetiyle karşılaşması eşit bir alışverişle sonuçlanmaktan çok, Doğu'nun en azından kimliğinin çözülmesine yol açmıştır. Doğu Batı tartışmasını Göle (1992) şöyle ifade etmektedir.

“Rasyonalist, evrenselci modelin ve laikliğin benimsenmesi açısından Türk deneyi bir örnek oluşturur. Bununla birlikte, bu modernleşme çabaları İslam kültürüyle yoğrulmuş bir toplumda Doğu-Batı tartışmasının doğmasına yol açmıştır. Türk düşünce tarihi, İslamcılar ve Batıcılar ile onların iki farklı toplum tasarısı arasındaki tartışmanın bir aynasıdır. Zira Müslüman ülkelerde toplumun gidişatını ve modernleşme hareketlerinin sınırlarını belirleyen, kadının toplum içindeki yeridir. Bu nedenle, “kadın meselesi” sadece kadınların yaşam koşullarına ilişkin olarak tanımlanmamakta, bir “kültür meselesi”, “medeniyet meselesi” haline

gelmektedir. Gerçi Türk modernleşme sürecinin en görünür olgusu, İslamcı Patrimonyal bir imparatorluktan laik bir ulusal devlete geçilmesidir, ancak Batılılaşma düşüncesinin mihenk taşı olan kadının toplumsal yaşamdaki görünürlüğü ve kadın-erkek eşitliği fikri, Müslüman bir ülkede kültürel modelin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. İnsanlar arası, cinsiyetler arası ilişkilere yönelik kültürel değişimler, devlete ilişkin siyasi dönüşümlerden farklı olarak daha yavaş, daha ağır, belki daha az çarpıcı ama daha çok tortu bir tarih izlemektedirler.”

Batı'nın sistematik Doğu'yu anlama, algılama ve özümleme yapma gibi bir planizasyona dayalı yöneliş biçimlerine karşılık, Osmanlı toplumunda, Batı toplumu ile temasta herhangi bir planını olmadığı görülmektedir. Bir aşağılık duygusu biçimin de ortaya çıkan bu psikolojik durum, Osmanlı toplum yapısında anlama, algılama, tanıma ve sindirme diye belirlenen bir zihinsel süreç yerine taklit mekanizmasını ortaya çıkarmıştır. Türk toplumunun batılılaşma karşısındaki tutumu, daha sonraki kültür değişmelerinde de yaratıcılık yerine taklitçiliğin sürdürülmesine neden olmuştur. Lale Devri'yle Fransız zevk ve üslubunun taklit edildiğine tanık olmaktadır. Fransızların yaşayış tarzı, tezyin, biçimine olan eğilim özellikle saray ve yüksek tabaka arasında taklit eğilimlerini şiddetlendirmiştir (Türkdoğan, 2014, s.103). Hemen ardından “yeniden istikrara kavuşmak, galip devletleri taklit etmekle mümkündür” fikrinin ağırlık kazanması, her şeyden önce ordunun batılı tarzda ıslah edilmesi düşüncesi öne geçti, ardından eğitim, siyasi rejim ve devletin işleyişi, gündelik hayatın düzenlenmesi başta olmak üzere diğer ıslah alanları açıldı. Batıda tahsil gören Müslüman aydınların etkisiyle gittikçe artan bir oranda batıya karşı büyük bir hayranlık ve bunun beslediği aşağılık duygusu Müslümanlar arasında hakim olmaya başladı. Bu ruh hali onları sahip olduğu inançların, yaşama ve düşünme tarzlarının yetersizliği, geçersizliği fikrine götürdü. Netice de güvensiz bir ortama düştüler. Çare Müslümanların kendilerini, inanç ve düşüncelerini değiştirmelerinde, yenilemelerindeydi; bazı şeylerden vazgeçmeleri gerekiyordu (Kara, 2014, s.20-21).

Osmanlı'yı değişime zorlayan şey, Avrupa'da kapitalizmin endüstri devrimi aşaması ve eş zamanlı olarak Avrupa'nın büyük topraklarını yöneten imparatorlukların yok oluşu sürecidir. Bu sürecin yarattığı dinamiklerin bir sonucu olarak da ulus-devletlerin ortaya çıkışıdır. Aslında, Osmanlı imparatorluğunun 19. yüzyılda başlayan değişimin piyasa odaklı bir toplumsal değişim süreci olduğu konusunda

araştırmacılar arasında bir mutabakat olduğu söylenebilir. Sürecin önde gelen politik mimarı ise ulus-devlet kurma amacına hizmet edecek ideolojik-politik-kültürel dönüşümleri arzulayan bir siyasal hareket olarak Türk milliyetçiliği ve bu hareketin önde gelen temsilcileri olarak Türk milliyetçileridir (Sancar, 2012, s.81-82). Batı Avrupa’da Rönesans ve Reform hareketleriyle gelişen aydınlanma ve dini ıslahat girişimleri Fransız İnkılabı ile yeni gelişmelere sahne olmuştur. Ferdin, kendi sonu ile bağlı olduğu toplumundan koparak hürriyet kazanması ideali halk katlarına da yayılmak suretiyle yeni milli hareketlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Türkdoğan, 2014, s.95). Rönesans ve Reform hareketleriyle kilisenin, bir bakıma da dinin hakimiyetinden kurtulan, ardından sanayi devrimini gerçekleştiren batı dünyası, maddi ve teknik üstünlük itibariyle İslam dünyasıyla arasına büyük mesafeler koydu (Kara, 2014, s.20).

Osmanlı devletinin asıl yıkılışı, varlık nedeni olan İslam’dan uzaklaşması; batı dışı toplumların gelişmemesinin nedeni de kendi kimliklerine sahip olmamaları olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Çünkü bir İslam devleti olan Osmanlı devletinin var olma nedeni dinle (İslam’la) olan bağlantısı olduğu gibi, yok olmasının nedeni de dinle (İslam’la) olan bağlantısızlığıdır. Aynı durumu bin yıllık ortaçağa damgasını vuran Hristiyan devletleri için de söylemek mümkündür. Yıkılma nedenleri ile var olma nedenleri aynı dindir ama ilkinde güçlü bir bağ varken, ikincisinde bağlantısızlık vardır. Var olma nedeni olan güçle bağ kopmaya başlarsa, başka güçlerle bağlar kurulabildiği gibi, başka güçlerin de bu boşluktan yararlanabilmesine olanaklar hazırlanmış olur. Hülasa Müslümanların egemenliklerinin yıkılmasının birinci nedeni dinleriyle olan bağlarını koparması olduğunu tekrarlamak gerekir. İkinci neden ise kopan bu bağ sonrası, batılı toplumların teknik gelişmelerine hayran olmaları, ardından onları takip etme çabalarıdır. Bu hayranlık durumu hayli önemli ve kritiktir (Aydoğan, 2016b, s.3). Çünkü İslam sadece bir inanç değildir. Sadece inanca bağlı, bir takım itikatlara bağlı bir takım fiillerden ibaret değildir. Ve sadece bir ahlak değildir. Aynı zaman da bir medeniyettir (Karakoç, 2010, s.69). İslam’ı hakiki manada anlamak; tabiat zenginlik, siyaset, ilim, kudret, ilim, bilgi, sevinç gibi mefhumları Batı uygarlığı insanların anladıklarından başka türlü kavramak demektir (İzzetbegoviç, 2015, s.284-361).

Türkiye'nin modernleşme sürecinde geçirdiği durumu Karakoç (2010) şöyle ifade etmektedir:

“Geçmişte bütün bu duygularımız, düşüncelerimiz ve davranışlarımızla, büyük, kalıcı ve evrensel bir medeniyet kurduk. Bunun adı, İslam Medeniyeti'dir. Medeniyetimizi, Tanzimat'tan bu yana, iki yüz yıla yakın bir zamandır terk ediyoruz. Terk ede ede artık ilkel bir duruma düştük. Bugün İslam'ı en ilkel şekilde ifade ve temsil ediyoruz.

Avrupa, Batı ise medeniyeti kullanarak, en yanlış, batıl bir dini getirip size en cazip şekilde göstermeye çalışıyor. Filmleriyle, bir takım eserleriyle Hıristiyanlığı gençlerimize sevimli göstermeye çalışıyor. Ve bazılarını da etkiliyor. Bu batıl dini bu yanlış dini, Hz. İsa'yı Tanrı'nın oğlu, Allah'ın oğlu kabul eden bu dini, cesaret bulup kendilerinde, gelip İslam ülkesinde Müslümanlara empoze etmeye, telkin etmeye çalışıyorlar. Günlük gazetelerde dolaylı ve dolaysız çıkan haberlerle, televizyonlarda iki de bir gösterilen cazip filmlerle Hıristiyanlığı yaymaya çalışıyorlar.

Onlar şu anda bizden ileri durumda olan medeniyetleri sebebiyle bu cesareti buluyor ve onun imkanlarına güvenerek o imkanlara dayanarak geliyor. Bizse, kendi medeniyetimizden uzaklaşmış bulunduğumuz için o vasıtalara sahip olmadığımız için cesaretimizi kaybetmiş oluyoruz.

Halbuki, bugünkü teknolojiyle İslam bütün dünyaya ulaştırılabilir, her yere gidebilir. Biz kendi memleketimizde, kendi dinimizi kaybetmeye, elimizden kaçırmaya neredeyse duçar oluyoruz. Toprak ayağımızın altından kayıyor. Çünkü: bu toprağın bir anlamı var. Siz o anlamı vermeseniz bu toprağa, bu toprak, İslam toprağı Selçuklu toprağı Osmanlıların toprağı siz onun anlamını kaybederseniz, o toprakta sizi terk eder. Ayağınızın altından çekilir gider. Birileri de zaten çekiliyor ayaklarımızın altından. Hatta öncelikle, adeta maddi olarak çekiliyorlar.”

BÖLÜM V

MODERNİZM VE KADIN

5.1.Modernleşmenin Batı Toplumdaki Kadının Durumuna Etkisi

Batı kavramıyla Anglosakson dünyanın önde gelen Kuzey Avrupa ülkeleri ve Avrupa, ABD ve Kanada olarak bir coğrafya ve ülkeler topluluğu akla gelse de, daha çok, bu dünyaya ait kültür, medeniyet zihniyet ve yaşam biçimi anlaşılmaktadır. Batı merkezci tarih, coğrafya, eğitim, bilim kültür ve medeniyet tasavvurunun oluşumunda çok yönlü bir süreç işlenmiştir. Reform ve Rönesans sonrası Aydınlanma ve ardından gelen Sanayi devrimi ile birlikte Batının en belirgin vasfı olan sömürgecilik de meydana gelmiştir. Sömürgeciliğin keşif ayakları medenileştirme, medeniyet götürme, demokratikleştirme, askeri ve siyasal müdahaleler, ardından ekonomik ve kültürel sömürü gelir (Gündüz, 2016, s.23-26). Modernleşme Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi sonucunda ortaya çıkmış ve bu devrimler şüphesiz toplumun her katmanında radikal değişikliklere neden olmuştur. Endüstri devrimi öncelikle üretim ilişkilerini etkilemiş ve sosyal hayatı belki direkt değil ancak dolaylı olarak etkilemiştir. Değişen ve giderek kapitalistleşen yeni yapılanma, kadının ailedeki ve sosyal hayattaki yerini de şüphesiz etkilemiştir. Kapitalist üretim ilişkilerin yoğunlaştığı bu dönemde, tüm toplum birimlerinde olduğu gibi aile kurumunda da bir takım değişiklikler yaratmıştır. Tüm bu gelişmeler, 1. dalga olarak tarım devrimi, akabinde 2. dalga olarak sanayi devrimi ile meydana gelmiştir. 3. Dalga ise Amerika'nın gücünü hissettirmeye başladığı zamanlardır. Bu değişiklik dalgalarının yol açtığı akıntılar ve karşı akıntılar işe, aile yaşamına, cinsel konulardaki tutuma ve kişisel ahlak anlayışına da yansımıştır (Toffler, 1981, s.34-37).

Ortaçağda Hıristiyanlık inancı, kadının manastır yaşamından tanrıya gönüllü hizmetkâr olarak sunmuştur. Ayrıca yine Avrupa toplumlarında, bir takım tabii bitkileri kaynatarak sığınmacı (insanlar sağlığına kavuşturan) olarak hizmet veren kadınların bu işi büyü ya da sihirle yaptıkları düşünülerek onlara “cadı” misyonu da yüklenmiştir. Kadınların hislerinin güçlü ve insanlara olan şefkatlerinin fazla olması,

onların şifalı bitkiler ve suyun kaynama noktasını ölçüm yapmadan birleştirmeleri sayesinde bu alanda iyi olmalarını sağlamıştır. Ancak Hıristiyanlık doğmaları içerisinde boğulmuş olan Orta Çağ Avrupa'sı kadınların yaptıkları bu işe, bilimsel bir değer verme yerine onları bu yaptıkları işlerden dolayı gizemli birer varlık olarak görmüş ve toplumu sağlığına kavuşturabilen bu kadınlar zaman zaman yakılmışlardır (Erdemir, 2008).

İlk kez Orta Çağ döneminde kadınlara yönelik cadılık iddiaları ortaya atılmış ve devamında Hıristiyan kilisesinin batıl inançlarından beslenen ve zamanla sapkın bir teolojik fikre dönüşen cadı avları başlamıştır. Cadı avlarının ilk kurbanları ebeler ve şifacı kadınlar olmuş, bitkileri çok iyi tanıyan bu kadınların, hatta zaman zaman erkekler ve çocukların dahi, büyücü oldukları iddia edilmiş ve bu insanlar tek bir ihbar ile tutuklanarak çeşitli işkencelere maruz kalmışlardır. Kadınların, cadı dolayısıyla düşman olduklarını destekleyen görüşler arasında özellikle “haşeratı yok etme” veya “köküne kadar kurutma” deyimleri sıkça kullanılmıştır. Kadının, bu şekilde “düşman”, “kötü” ve “yok edilmesi gereken” olarak ötekileştirilmesi ve kadına yönelik, uygulanan şiddet dolu yöntemler daha sonra farklı etnik ve dini gruplara da aynı şekilde yaklaşılmasına zemin hazırlanmıştır. Kadınlar uğursuzluğun kaynağı, ters giden olaylara sebep, mevsimsel felaketleri tetikleyen, sebepsiz hayvan ölümleri getiren kişi olarak görülür ve cadı olarak damgalanmışlardır. Mevsimsel felaketlerle birlikte gelişen kıtlık ve buna paralel olarak ortaya çıkan açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalınması cadı avcılığının en hararetli dönemlerine rastlar, ne zaman felaketler için günah keçisi aransa kadınlar yakılırdı (Aksan, 2013, s.355-365). Kilise ve Aristokrasi de kadın, Jacques de Vitry 'e göre Cennette Tanrı ile Adem arasında bir tek, kocasını cennet bahçesinden kovdurmadıkça ve İsa'yı çarmıh işkencesine mahkum ettirmedikçe içi rahat etmeyecek bir kadın vardı. Şeytanın aleti olarak aynı anda hem aşağı, hem de günahkar olan kadın kavramı Kilise tarihinin ilk dönemlerinde ortaya çıkmış olmakla birlikte, kökleri İsa'nın değil, Aziz Pavlus'un sözlerindedir (Berktaş, 1998, s.212). Ortaçağ Avrupa'sında kadın “Kadın Şeytanın aletidir. Kadın günahların biçimlenmiş halidir. Kadın tatlı bir zehirdir” (Benazus, 2008, s.288).

Romanlarda ve şiirlerde çizilen romantik kadın imajı, bu kitapları yazan tutucu beyleri dehşete düşürmüş gibidir. Onlara göre rahibeler dışındaki kadınların

eğitilmesi çok tehlikelidir. Tıpkı eskiden Çinlilerin kadınların ayaklarını bağlayıp onları kötürümleştirmeleri gibi, bu eserlerin tümü de kadınların zihinlerini kötürümleştirmek peşindedir. Onlara okuma yazma öğretilmemesini savunmalarının gerekçesi, kadınların ahlak dışı romanları okumalarının ve aşk mektupları yazma olasılıklarının engellenmesidir (Berktaş, 1998, s.218).

Eski Avrupa da özellikle Hristiyanlığın merkezi olan o zamanlar medeniyetin beşiği sayılan Roma’da kadına muamele sıradan bir yük hayvanına yapılan muameleden farksızdı. 1494 yılında VI. Aleksandr, 1521 de X. Lui ,1522 de VI. Adriyen günahsız kadınları büyücülük ve şeytanlarla birlik olmak ithamı ile öldürtmekten geri kalmamıştır (Benazus, 2008, s.280). Kızlar babalarının malı idi alınıp satılırlardı. Koca üç yıl görünmezse, kadının babası onu bir başkasıyla evlendirebilirdi. Eski Yunanistan da kadın özel yaşama katlanmaya ve sessizliğe hükümlü idi. Bir erkeğe kadın demek en büyük aşağılama sayılırdı. Hiç bir vakit şöenlere, eğlencelere katılmazdı. Eğitim öğretimde görmediklerinden, kocası onunla birlikte olmaktan hiç sevinmez yalnızca çocuk yetiştirmek için kadın alınırdı (İleri, 1993, s.15-18). Antik çağda kadınların tek başına sokağa çıkmalarını değil düşünmek, hayal etmek dahi mümkün değildi. Meşhur felsefeci Sokrat şöyle söyler:

“Dünya yüzünde kadın kadar fitne fesat maddesi olan hiçbir şey yoktur. Kadın zehirli ağaca benzer ki, dış görünüşü gayet güzel ve gönül çekicidir, fakat onun meyvesini yiyen bir yaratık derhal ölür.”

Yunan filozoflarından Eflatun’un kadın hakkında düşüncesi şöyledir:

“Erkeğin dünyada yaptığı bütün fenalıkların ve bütün rezaletlerin hepsinin sebebi kadındır” (Benazus, 2008, s.278-280).

Kadınların tarihinden tüyler ürpertici bir yaprakta güç ve iktidar mücadelesine dayanan çalışma İngiltere’de 1511 tarihli Parlamento Yasası, doğrudan, “ şifa verme eyleminde büyü ve cadılık yöntemlerini kullanan sıradan” kadınları hedef alıyordu. Hizmet ettikleri topluluk içinde saygın bir yere sahip olan bu kadınlara olumsuz “cadı” sıfatını takan, hastalığın Tanrı vergisi olduğunu ve dolayısıyla sıkı bir dinsel denetime tabi tutulmasını isteyen Ortaçağ Kilisesi’ydi. Doğal olarak, kadın sağaltıcı aynı zamanda Kilise’nin erkek egemenliğine de bir meydan okumayı ifade ediyordu

(Berkday, 1998, s.229).

İngiltere’de kadın murdar bir varlık olarak kabul edildiğinden İncil’e el süremezdi. Bu durum Kral VII: Henry (1509-1547) zamanına kadar devam etmiştir. 1805 yılına kadar bir İngiliz erkeği karısını 6 pens (yarım şirin) karşılığında satardı. Bu zamana kadar İngiliz kanunlarında kadın vatandaş olarak sayılmazdı. Mülkiyet hakları yoktu. Hatta kazandıkları mallar üzerinde bile tasarruf hakları yoktu. Büyücü avı kraliçe Elizabeth zamanında zirveye ulaşmıştı. Bir hakim, Kitab-ı Mukaddesi 53 kez okumak ve 20 bin büyücüyü (kadını) ölüme mahkum etmekle övünebiliyordu (Akdemir, 1991; akt. Çimen, 2008). Kraliçe Elizabeth ve I. James devrinde İngiltere’de binlerce kadın “Şeytanlarla el birliği yapmışlardır” diye canlı canlı yakılmışlardır. Long Parlemonto devrinde kadınların çarمیha gerildikleri tarihin yüz kızartıcı vakalarındandır (Benazus, 2008, s.280-283).

İngiltere’de 1788 yılına gelene kadar kadın kocasının her söylediğini yapmak mecburiyetindeydi. İngiliz Piskoposu Dour 1888 yılında Wesminster kilisesinde konuşurken şunları söylüyordu. Bundan yüz sene öncesine kadar kadın, erkeğin sofrasına oturmak hakkına sahip olmadığı gibi, kendisine sorulmadan söze başlaması da caiz değildi. Kocasını başının ucuna bir sopa asardı ki karısı ne zaman bir emrini tutmazsa onu kullanırdı. Kadının sözü kızlarına geçmezdi. Erkek çocukları ise, analarına ev içinde bir hizmetçi kadından fazla paye vermezdi (Çaviş, 1975; akt. Çimen, 2008). Meşhur Hristiyan apostolu ve İncil yazarlarından Dimaşklı Yuhanna kadın hakkında şöyle söyler:

“Kadın kötülüğün çocuğu, emniyet ve huzurunda düşmanıdır” (Benazus, 2008, s.279).

Sanayileşmeyle birlikte ise hem kadınlar hem gençler en ağır işlerde çalıştırılmıştır. Örneğin halat bükme işinde, tuz madenlerinde, mum manüfaktüründe ve kimyasal madde yapan yerlerde gece işlerinde gençler ağır işler yapmak zorundadır; makineyle yapılmayan ipek dokumacılığında, tezgahları çevirme işinde, gençler, ölesiye çalıştırılırlar. En rezil, en pis ve en kötü ücret ödenen, kadınlarla genç kızların çalıştırılması yeğlenen işlerden birisi de, paçavraların ayıklanmasıdır. Genç kızları böylesine bir işte çalıştıran bu sistemin en büyük kötülüğü, bunları, ta çocuklarından

başlayarak daha sonraki bütün yaşamları boyunca sürecek bir ahlaksızlık zincirine bağlamasıdır. Daha doğanın kendilerine kadın olduklarını öğretmesine kalmadan, bu kızlar, kaba ve küfürbaz oğlan çocukları haline gelirler. Üzerlerinde birkaç kirli paçavra, bacakları yarıdan fazla açık, saçları ve suratları kir pas içinde olan bu çocuklar alay etmeyi öğrenirler. Yemek zamanlarında çayirlara boylu boyunca uzanırlar ya da yakındaki bir kanalda yıkanan oğlanları seyrederek. En sonunda günlük ağır işleri bitince, daha iyice olan elbiselerini giyerler ve erkeklerle birlikte meyhanelerin yolunu tutarlar (Marx, 2009, s.442-443). Ne var ki, eski aile bağlarının kapitalist sistem altında uğradığı çözüme, ne kadar korkunç ve iğrenç görünürse görünsün, büyük sanayi üretim sürecinde, kadınlara, gençlere ve her iki cinsiyetten çocuklara, ev alanının dışında önemli bir rol vermekle, daha üst düzeyde bir aile şekli ve cinsiyetler arası ilişki konusunda da yeni bir ekonomik temel yaratır (Marx, 2009, s.466).

18. yüzyıl sonlarına doğru Fransız devrimi gerçekleştiğinde İsa'nın kölelikten kurtuluşu ilan edildi. Ancak bu durum, kadınları kapsamıyordu. Medeni kanunları kadının velisinin izni olmadan anlaşma yapmasına izin vermiyordu. Bu yasada ehliyetsiz görülenler; çocuklar, deliler ve kadınlardı. Fransız medeni kanunu evli bir kadına kendi el emeği üzerinde tasarruf hakkını ancak 13 Temmuz 1907 de çıkarılan bir kanunla verdi. Ancak bu kanunun verdiği hak, ev masraflarına katılma gibi erkeğin lehine bazı kayıtlarla sınırlandırılmıştır. 1938 yılından sonra kadın lehine bazı hükümler getirilmiştir. Sürekli zulüm ve aşağılanmaya maruz bırakılmanın sonucu Feminizm hareketi ilk defa Fransa'da ortaya çıktı (Akdemir, 1991; akt. Çimen, 2008). Eski Avrupa da kadının değeri öyle düşük idi ki, başka bir yerde buna rastlamak imkansızdır. Zamanımızda Avrupalılar, kadına karşı hürmet göstermek ve onları korumak bahsinde ahlak ve medeniyet önderliği iddiasındalar. Fakat gerçek hiç te öyle değildir (Benazus, 2008, s.279-281). Batı'lı ülkelerin gerçek anlamda modernleşme aşamasına girmeleri yalnızca demokrasinin ekonomik ve toplumsal yönünün de gündeme gelmesiyle değil gittikçe artan bir oranda kadın haklarının tanınmasıyla da orantılıdır. Batı'da modernleşme atılımlarının başlamasından, geleneksel toplumdan modern topluma geçişte kadın hakları genelde gündemde değildir. Kadın haklarının önemli ölçüde gündeme gelmesi Batı'nın çağdaşlaşma aşamasını, yani 20. yüzyılı beklemiştir (Arat, 1996, s.14).

5.1.1.Kadının Modernleştirilmesine Radikal Etki: Feminizm

Dünyada feminist hareket, belli bir felsefî ve sosyo kültürel görüş doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu görüş, siyasal düşünceler tarihinin, bu süreç içinde beliren sosyal görüşlerin ve bu görüşler doğrultusunda oluşturulan hukuk kurallarının, kadının sosyo kültürel durumunu bir yana bırakacak biçimde oluşturulduğu eleştirisi paralelinde geliştirilmiştir (Kırkpınar, 2001, s. 315). Feminizm terimini, bilindiği gibi ilk kez Fransız yazar Alexander Dumas (oğul) 1872’de o sıralar doğmakta olan bir Kadın Hakları akımını betimlemek için kullanmıştır. O günden bugüne feminizm, “Ahlaksal, dinsel, toplumsal, siyasal, hukuksal ve eğitsel tüm insan haklarından kadınların da erkeklerle eşit ölçüde yararlanmalarını, yani bire bir eşitliği güvence altına alacak dünya çapında bir kültürel akım” olmuştur. Feminizmin ikinci adı ise “Kadın Sorunu” dur (Arat, 1991, s.21).

1789 Fransız Devrimi ile “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” yayınlanmış, kişi hak ve özgürlükleri yasal güvenceye alınmıştır. Bu durum iktidarın meşruluk kaynağında değişim yaratmış, dine ya da soya dayalı otorite inancı yıkılmış, siyasal güç odağı monarkın elinden alınarak halkın özgür iradesiyle seçtiği parlamentolara geçmiştir. Eğitim kurumları dünyevileşmiş, çoğalmış, sanayi devrimiyle üretime kitlesel olarak katılım gerçekleşmiştir. Kadınların kitlesel olarak tarih sahnesine çıkmaları ilk kez Fransız Devrimi’yle gerçekleşmiştir. Devrimi başlatan halk ayaklanmalarından, Bastille ve Versailles yürüyüşleri ve siyasal kulüplerin kurulmasına değin her alanda, çeşitli kesimden kadınlar devrime destek vererek katılmışlar, devrimin simgesi olan “eşitlik”, “özgürlük”, “kardeşlik” sloganlarına sarılarak hak talep etmişlerdir (Çakır, 1996, s.18-19). Feminizm, kadınların modern hayatın bütün alanlarına erkekle eşit olarak katılabilmelerini savunduğu ve modern dünyanın “özgür” bireyleri olmalarını engelleyen sosyal kısıtlamalara, geleneğin zincirlerine karşı mücadele ettiği için modernist bir harekettir (Durakbaşı, 2000, s.39-53).

5.2. Modernleşmenin Türk Kadınına Etkisi

Türk modernleşmesinin 19. yüzyılın ortasından başlayan ve 20. yüzyılın ortasına devam eden sürecine “erken modernleşme” dönemi denilmektedir. Bu dönemin

egemen görüşü olarak, modernleşmenin ancak Batılılaşma ile mümkün olacağını savunan aydınları, kadınların erkeklere kıyasla neden geri kaldığını tartışırken İslam dininin etkilerini değerlendirmişler ve bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir (Sancar, 2012, s.81-87). Bu dönemin kadın konusunda yapılan tartışmalara bakıldığında ise reformcu aydınlardan Abdullah Cevdet'e göre padişahın tek eşi olacak, cariye kullanma hakkı olmayacaktır. Kadınlar vatanın en büyük velinimetini sayılarak kendilerine erkekler tarafından o yolda hürmet ve riayet gösterilecektir. Kadınlar diledikleri tarzda giyinecekler yalnız israf etmeyeceklerdir. Ayrıca kadınlar ve genç kızlar erkeklerden kaçmamalı, her erkek gözüyle gördüğü tetkik ettiği beğendiği ve seçtiği kızla evlenecek, görücülük adetine son verilecektir. Avrupa medeni kanununun kabul edilmeli bugünkü evlenme ve boşanma şartları tamamıyla değiştirilecektir. Kızlar için diğer mekteplerden başka birde tıbbiye mektebi açılacaktır (Safa, 1997, s.59-60). Celal Nuri İleri, "Batıcılık-İslamcılık Türkçülük" akımların sentezleyerek yazdığı "Kadınlarımız" adlı kitabında bunun nedeninin İslam'ın temel kurallarından sapılmış olmasını söyleyerek bilgisizlik ve baskıcılık nedeniyle bazı kuralların yanlış anlaşıldığını kadınların geriliğinin dinden kaynaklanmadığını belirtmiştir. Kadının eğitim alması gerektiğinin altını çizerek eğer kadınlar kimi işlerde başarılı olamıyorlarsa bunun nedeni yetenek eksikliği değil öğrenim ve uygulama eksikliği olduğunu vurgulamıştır. Ona göre kadınlara ilgili reformlar İslam'a uygun olup kadın artık bir eşya gibi görülmemelidir (İleri, 1993, s.35-110). Batıcıların modernliği bir bütün olarak algılayarak her şeyimizle modernleşmemiz gerektiğine yönelik inanışları Kınalı Zade Hakkı tarafından İctihad dergisinde yayınlanan Pek Uyanık Bir Uyku isimli çalışmada Padişah tek eşle evlenecek ve cariyesi olmayacak, kadınlar erkeklerden kaçmayacak ve görücülük usulüne son verip, beğenme ve seçmeye dayalı evlilik başlayacak, kadınlar diledikleri gibi giyinecek Şeyhülislamın çarşaf giyme beyanında bulunmayacaklar şeklinde programa alınarak gündeme getirilmiştir (Yıldırım, 2012, s.74-75).

Buna karşın dönemin diğer egemen düşünce akımı olan İslamcılığın önemli erkek düşünürlerinin kadınların sorunları ve kadın reformu konusunda söyledikleri oldukça farklıdır. Terakki dergisinin haftalık olarak çıkarttığı Mukadderat dergisinde İslam dininin kadınları baskı altına alıp almadığı bir hayli tartışılmıştır. Söz konusu derginin yazılarına, kadın haklarını İslamiyet'le bağdaştırılması ve kadın haklarının savunusuna dini kaynaklardan çıkarak meşruluk kazandırma çabası egemen

olmuştur. Dergideki yazılarda Asr-ı Saadet döneminin önemli ve tanınmış Müslüman kadınlarının hayatlarından örnekler verilerek, onların ne kadar başarılı, önemli toplumsal işler yaptığını vurgulamıştır. İslam dünyasında tanınmış alim ve şair kadınları hakkında yazılar yazılarak bu kadınlar olumlu rol model olarak tanıtılmıştır (Sancar, 2012, s.90). Fatma Aliye Hanım, kadın sorununa eğilen Batılı yazarların önyargılarını sergilemeyi ve İslamiyet'in kadını toplum içinde ikinci sınıf yapan kurallarına yöneltilen eleştirileri cevaplandırmış, İslamiyet'in koyduğu kurallar, kadın haklarını korumak içindir; ancak bu kurallar zamanla uygulama da amacından saptırılmıştır. Özellikle Batılıları eleştirdikleri çokeşlilik ve kadının örtünmesi gibi konularda amacından saptırılan bu kuralların yanlış anlamalara yo açtığını savunmuştur (Işın, 2003, s.15-16). Fatma Aliye Osmanlı'da kadın isimli eserinde Batılıların en çok ilgilendikleri cariyelik, çok eşlilik, moda, kadınların giyim kuşamları, kadınların toplumdaki konumu, ailedeki yeri evlilikteki konumu hakkında yazdığı eserde Avrupalıların Türklere karşı olan yanlış kanaatleri ile ön yargılarını düzeltmeyi amaçlamıştır (Aliye, 2009, s. 9).

İslamcı düşünürlerden sayılan Mehmet Akif Ersoy'da yazdığı şiirlerde toplumda kadının ezilmesine hor görülmesine şiddetle karşı çıkmıştır. Bunun İslamiyet ile ilgisi olmadığını, tamamen dinin yanlış anlaşılmasından ve toplumsal gelişmelerden kaynaklandığını cemiyette İslamiyet yanlış anlaşıldığı için kadının ezildiğini bu sebeple kadının İslami ölçüler içinde eğitilmesi gerektiğini savunmuştur. Zamanın meselelerine İslamcı gözle bakan şair hiçbir zaman ilimden ayrılmamaktan yanadır. İslam'ın temel özelliklerine bağlı kalarak bütün meselelerin çözülebileceğini Avrupa dan ilim ve zihniyeti alınmalı, ama İslam'ın esasları ve Türk kültür değerlerinin korunması gerektiğini belirtmiştir (Kurnaz, 1991, s.63-65). Ona göre “Batıyı olduğu gibi taklidi savunanların acaba nedir hünerleri, anlatsalar da bir bilsek” demektedir (Akdoğan, 2014, s.180). Sağlıklı bir inkılabın gerçekleşmesi için eğitimin şart olduğunu savunuyordu:

İnkılâp istiyorum başka değil, hem çabucak.

Öne bizler düşüp İslam'ı da kaldırmazsak,

Nazariyyat ile bir şeyler olur zannetme!.....

O berahini de artık yetişir dinletme !

Çünkü muhtacı tezahür değil istidadın.

Şüphe yok hakkı semühileri var Üstadın....

Gidelim bir yere hatta şu bizim Sudan'a ;

Yeni bir medrese tesis edelim Urban'a

Daha üç beş de faziletli mücahid bulalım,

Nesli tezhib ile i la ile meşgul olalım.

Çıkarıp gönderelim, hasılı şeyhim yer, yer ,

Oradan alem-i İslama Cemaleddin'ler (Ersoy, 2005, s.402).

Batıcı seçkinler Batı evrenselciliğine ulaşmanın tek yolunun, kadının İslami gelenekten koparak özgürleşmesi olduğunu savunurken, muhafazakâr akımlar kadına ilişkin geleneklerin bozulması, liberalleştirilmesi girişimlerine kuşkuyla, yer yer tepki göstererek bakmışlardır. Türkiye'deki modernleşmenin tarihi, çok basitleştirme pahasına, bu iki kültürel model ya da iki akım (Batıcı akım ve İslamcı akım) arasındaki mücadelenin tarihi olarak yorumlanabilir. Tabiatıyla, zaman içinde değişen sorunlar karşısında bu düşünce akımlarının da muhtevası değişmiştir. Tanzimat dönemi reformculuğu ile Cumhuriyet dönemi Batıcılığının aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak Batıcı hareketlerin “ilerleme” ve reform için Batı kültürel modelini evrensel referans noktası olarak aldıkları söylenebilir (Göle, 1992, s.17). İslamcı hareketlerin ise, İslam'ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim...) “yeniden” hayata hakim kılmak ve akılcı bir metodla Müslümanları, İslam dünyasını batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden ,esarettten taklitten hurafelerden... kurtarmak; medenileştirmek; birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan modernist, eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların arayışların teklif ve çözümlerin bütünü ihtiva eden bir hareket olarak tanımlanır (Kara, 2014, s.17). İslam/Batı, geleneksel/modern, farklılık/eşitlik,

mahrem/namahrem gibi karşıtları çerçeveleyen bu çatışmada kadının konumu belirleyicidir. Batıcılar için “cinsiyet eşitliği” ve kadının özgürleşerek kamu yaşamına dâhil olması “toplumsal gelişmenin” bir gereği iken, İslamcılar için kadınların “özel yaşamın, mahremin” dışına çıkarılması, cemaat kurallarını çiğneyerek ahlaki bir çözülmeye yol açacak bir girişimdir. Başka bir deyişle, bu iki akım arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın kadının toplumdaki yerine ilişkin görüşlerinden kaynaklandığı öne sürülebilir. Batı uygarlığının iyisiyle kötüsüyle bir bütün olduğunu savunan Batıcılar ise, modernleşmenin kültürel özgünlükler üzerine değil, evrensel değerler üzerine oturtulabileceğini savunmaktadır. Bu görüş, uygarlığı bütünselliği içinde ele alır, kültür ve bilimsel bilgi arasında yapılan ayrımın doğru olmadığını ileri sürer. Nitekim, bu akımın temsilcilerinden Şemsettin Sami, “eğer Batı kültürce aşağı idiye maddi uygarlığını geliştiremezdi” tezini işlemektedir. Şemsettin Sami, (kendisinden sonra gelecek olan Batıcılar ve Cumhuriyet aydınlarında da görüldüğü gibi) kadın hakları ve eğitimini de “medeniyet projesi” çerçevesinde ele almıştır. Bir toplumun durumu, “her zaman kadınlarının durumuyla orantılıdır,” diye yazan Sami, “kadınların eğitilmesiyle, bütün insanlık eğitilmiş olur” fikrini savunmaktadır. Osmanlı halkının yarısı (yani kadınlar) cahil, tembel ve eğitimsiz kaldıkça, toplum ilerleyemez ve uygarlığa erişemez. Halbuki kadınlar bilimi, doğru ahlaki öğrenirlerse, doğuracakları ve yetiştirecekleri çocuklarına da öğretirler. Görülmektedir ki, kadınların eğitim hakları, bir yandan analık görevleri yüceltilerek, diğer yandan medeniyet adına savunulmaktadır (Göle, 1992, s.17-20).

İslamcılar ile Batıcılar arasında kadının sorunu iki görüşün çatışması biçiminde yapılan tartışmanın konusu olmuştur. Mahmut Esad Efendi, Avrupa'nın bilim ve kültürüne hayranlık duyan aydınların, bu medeniyetin din yanını tanımadıkları için kendi toplumumuzdaki birçok kötülüklerin kaynağını birden çok eşle evlenme de bulmalarına karşı eleştirilerde bulunmuştur. Ona göre, bu aydınlar Avrupa medeniyetinin din yanını bilmedikleri gibi, İslamı da bilmedikleri için bu geleneğin bir şariat emri olmadığını da bilmiyorlardı. Bu evlenme usulü, ona göre insan tabiatında bulunan bir eğilimden doğmuştur, yani, tabiat kanunu gereği olduğunu savunmuştur. Avrupalılarla İslamlık üzerine tartışmalar yapan Fatma Aliye çok eşli evlenme geleneğinin artık savunulamayacağını açıkça ileri sürmüştür. Bu geleneğe karşı ileri sürülen suçları görmezlikten gelmenin artık mümkün olmadığını; onun tabiat ya da biyoloji kanunlarına dayanmadığını, zaten Kur'anda da birden

fazla kadınla evlenmenin bir Tanrı emri olarak geçmediğini savunarak Mahmut Esad'ın çok eşlilik üzerine olan tezini eleştirmiştir (Berkes, 1978, s.366-367). Bu dönem boyunca, kadının toplum içindeki yeri ve görevleri konusu Batılılaşmanın sınırlarını, ölçütlerini belirlemeye yönelik olarak tartışılmıştır (Göle, 1992, s.21). Kayıtsız şartsız Şeriatçi ya da Doğucu olmadığı kayıtsız şartsız Batıcı da olmayan Namık Kemal ilerlemeye engel olanın din olduğu düşünüyorsa bir efsanedir. Batıda yerleşen bu efsaneyi Tanzimat idarecilerinin başarısızlıkları yaratmıştır. İlerlemeye karşı olan asıl engel Tanzimat'ın Avrupa ekonomik ve siyasal nüfusu karşısındaki tutumudur. Batı uygarlığının üstün ve yararlı her yanı kayıtsız şartsız alınması gerektiğini savunmuştur. Namık Kemal'in medeniyetten anladığı endüstri teknoloji ekonomisi, askerlik gücü, basın ve eğitimidir. İslam'da Dünyanın neresinden gelirse gelsin (isterse Çin'den gelsin) nerede bir ilerleme varsa onu almak bize emredildiğinden geriye dönme, ya da bulunduğumuz durumda kalma zorunluluğu olmadığını vurgular (Berkes, 1978, s.289-297). Namık Kemal "Renan Müdafaaanamesi" adlı yazısında Renan'ın İslam'ın bilim ve gelişmeyi özümseyememesi, devletle dinin birbiriyle iç içe olmasından ileri gelir tezinin aksine dinsel hukuktan esinlenen İslam adaletini savunur. Ona göre devletteki tinsel dayanak İslam adaletinin üstünlüğünü ifade eder. Böylelikle, adalet ve etik konusunda İslam'ın akıl üstü kaynakları Batı'nın akılcı kaynaklarından üstün olacaktır. Bu savunmacı tavır karşısında Şinasi'nin tavrı ise uygarlığı tek kabul eden evrenselci bir tavidir (Aktar, 1993, s.34). Ayrıca Medeniyet idealini topluma aşılacak isteyen Namık Kemal İbret gazetesinde yayınladığı "Aile", "Görenek", "Medeniyet" adlı yazılarında, eski ailedeki çocuğu yetiştirme tarzını tenkit ederek, buna karşın modern Batı ailesinin çocuk yetiştirme noktasından üstünlüğünü açıklar ve savunur (Kafadar, 1997, s.178). Bu dönemde etkili olan görüşlerden Batıcılar Batı medeniyet ve kültürüne iltihakı, İslamcılar ve Osmanlıcılar ise eski kaynaklara dönmeyi gerekli görürler. Batıcılar gerilemenin sebebi olarak gördükleri gelenekler yerine Batılı bir düşünce, akıl ve kültürel yaşamı ikame etmeyi, İslamcılar ise kaynakları yeniden okumayı ve dinin terakkiye mani olmadığını ifade ederler. Gelişen güçlenen Avrupa karşısında geri düşmeden duyulan kaygı ise genel bir hassasiyettir. Değişim yeniden güçlü olabilmek herkesin amacıdır (Durmuşoğlu, 2012, s.58).

Parla (1993) göre Tanzimat'ta “yenilikçi” diye nitelendirilen düzenlemelere ne kadar zaman ve enerji harcanmışsa, yenilikçi atılımların sınırlarını çizmeye bunun bir kaç katı özen ve enerji harcanmıştır ve bu sınırlar egemen bir İslami epistemolojinin şemsiyesi altında nakl ile ayet ve hadis ile pekiştirilmiştir. Tanzimat'ın Osmanlı kültürel yaşamında Doğu Batı normları arasında bir ikilem yaratması Tanzimat kültürünü ikilemli bir kültür olarak damgalamıştır. Bu bağlamda Namık Kemal, “dans etmekle, şeytanla flört etmek arasında hiçbir fark yoktur” diye yazarak Batı'ya yönelişin sınırlarını cinsiyetler arası ilişkilerin sınırlarıyla belirlemiştir. Ahmet Mithat Efendi ise kumarda fuhuş da Türk toplumuna Batı'dan gelen kötülüklerdir ve özenti aydınların dışında buna toplum itibar etmez. Çünkü henüz camiacı bir toplum olan Türk toplumu, bütün toplumsal ilişkileri para ve cinselliğe indirgemediğini vurgulamıştır (Parla, 1993, s.12-83). Tanzimat la birlikte Batılılaşmanın sınırları belirlenmeye çalışılırken kadının toplum içindeki yeri ve görevleri kadın modernleşmesinin ölçütleri tartışma konusu olmaktadır. Başka bir deyişle Batı'ya yönelme, “medeniyet” bilinci, doğrudan cinsiyetler arasındaki ilişkilere, mekân düzenlemelerine, yaşam biçimine bağlı olarak gelişmektedir. Tanzimat dönemiyle birlikte kadınların eğitilmesi, açılması, dışarıya çıkması, jimnastik yapması, dans etmesi, fotoğraf çektirmesi, vb. gibi konular, Batı toplumsal yaşam biçimini ve mahrem olarak tanımlanan kadın yaşam alanlarının giderek toplumsallık ve görünürlük kazanmasını sembolize etmiştir. Batıcılar ile muhafazakârlar arasındaki görüş ayrılıklarının kadın konusu üzerinde temellenmesinin nedeni, mahremiyetinin bozulmasına ilişkindir. Böylelikle, Doğu ile Batı dünyaları arasındaki en önemli farklılığının, toplumsal örgütlenmeye (mahrem/namahrem, özel/kamusal) ilişkin olduğunun ipuçları Tanzimat döneminde verilmiştir. Batılılaşmanın özünün, geleneksel toplumsal örgütlenme ve yaşam biçiminin değiştirilmesi anlamına gelen “medenileşme” projesi olarak şekillenmeye başladığı da ilk olarak Tanzimat döneminde görülmektedir (Göle, 1992, s.24). Fatma Berktaş'ın dikkat çektiği gibi Türk modernleşmesinde kadınlara bir yandan Batılılaşma ve modernliğin taşıyıcılığı rolü verilirken, diğer yandan bu rolün sınırları erkeklerle çizilmiştir (Taslaman, 2011, s.356).

Eğitim imkânına ilaveten kadınların başta özel sektör olmak üzere kamusal alanda istihdam edilmeleri, 19. yüzyılın sonlarına doğru kadınları adeta arı kovanından boşalırcasına kamusal alana itmiş ve bu alanda kadına dayalı farklı bir görüntünün

temelini atmıştı. 19. yüzyıl boyunca iktisadi, idari, hukuki ve askeri alanda kabuk değiştiren Osmanlı, aynı hassasiyeti kadın konusunda da göstererek kadının eski statik konumunda bir kıpırdanma, bir canlanma meydana gelmiştir. Özellikle 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması, ekonomik hayatın nabzını toplum eksenli odaklara kaydırdı. Böyle olunca ucuz emek potansiyeline sahip olan kadınlar, sanayici kesim için biçilmiş bir kaftan haline gelmişti. Bununla beraber Osmanlı'da Tanzimat'tan başlayarak kabuk değiştirme süreci yaşandığı dönemde Batı Avrupa'da güçlü bir feminist hareket baş göstermiş ve Batı'da eğitim gören Osmanlı entellektüellerini etkilemişti. Osmanlı aydınlarının ülkelerine taşıdıkları bu yeni fikirler kadınlar tarafından kabul görmüş ve kadınlarda ortak söylem ve beklentilere sahip bir dinamizm meydana gelmişti. Bu da kadınları ileriki yıllarda Osmanlı Türkiye'sinde devlete karşı sivil toplum dinamiğini teşkil edecek bir oluşuma yöneltecekti (Çaha, 1996, s.90-91). Kadınlar kamusal alana çıktıkça güç ilişkileriyle ilişkili toplumsal yapı daha köklü bir değişiklik geçirmiştir (Taslaman, 2011, s.42).

Tanzimatla başlayan batılılaşma serüveni günümüzde de devam etmektedir. Geline nokta neredeyse kadın üzerinden temellendirilen modernleşme (batılılaşma) kısmen amacına da ulaşmış demektir. Çünkü Batı uygarlığı, kadını hayranlık veya kullanım objesi yapmış; fakat takdir ve saygıya layık tek şey olan şahsiyeti ondan almıştır. Bilhassa çeşitli "Miss" lerin seçimlerinde ve manken veya fotomodel gibi kadınlara mahsus mesleklerde bu keyfiyet apaçık ortaya çıkmaktadır. Burada kadın artık insan denilen şahsiyet değil, olsa olsa "güzel hayvan" dan biraz daha fazladır. Öte yandan günümüzde hemen her ülkeyi etkisi altına alan Batı uygarlığı bilhassa anneliği küçük düşürmüştür. Satış, mankenlik, mürebbiyelik, sekreterlik, temizlik işleri gibi meslekleri annelik vazifesine tercih etmiştir. Ayrıca anneliği kölelik ilan ederek kadına ondan kurtulmayı vaat etmektedir. Ne kadar kadını ailesinden ve çocuklarından ayırarak (o "kurtararak" diyor) memur veya işçi yaptığını iftiharla belirtmektedir (İzzetbegoviç, 2015, s.244-245). Bu anlamda modern dünya, kadını, onun bedeni ve kişiliği üzerinden farklı şekillerde istismar edebilmektedir. Onu bir meta olarak kullanabilmektedir. Bu kadının bedeni üzerinden metalaştırılması ve istismar edilmesi olarak hayata yansımaktadır. Burada sorun herhangi bir ürünün tanıtımında kadının kadınlığının kullanılmasıdır (Akdoğan, 2014, s.44). Böylece modern görünümlü kadın kölece bir teslimiyetle kozmetik firmalarının, güzellik uzmanlarının, zayıflatma araçları üreten firmaların sömürüsüne kendini bırakmıştır.

Çoğunluk, kendisine biçilen seks objesi, süs bitkisi, yazıhane ve ev biblosu rolünü sorgusuz sualsiz kabul eder; hatta geliştirir, yayar ve geleceğe taşır hale gelmiştir. Bir “fuar hostesi” magazin dergisi muhabirine işinin fiziğine bağımlılığını şöyle anlatıyor: “Buradaki eşyaların güzelliği kadar, sizin de güzel olmanız ilgi odağı oluşturuyor. O yüzden bizim gibi fuar hosteslerinin bakımlı olması gerekli. İşe alınırken bu, aranılan birinci şart. Biz burada şirketin prestijini temsil ediyoruz, bu çok önemli bir olay.” Giyim mağazasında tezgahlar olan genç kız da, işinde kalabilmek için güzel olmasının gereği üzerine şunları söylüyor: “Biz tezgahın arkasına geçtiğimizde, makyajlı, bakımlı, güler yüzlü olmak zorundayız. Bizim için makyaj yapmak bir zorunluluktur. Çünkü kapıdan içeri giren müşteri stresli bir yaşamdan kopup geldiği için, içini açacak, onu rahatlatacak bir insan bekliyor” (Aktaş, 1992, s.121-123). Bu durum Gounella’nın kitabında intikam alma aracı görülmektedir.

Laurent Gounella’nın “Seni Her Şeyin Mümkün Olduğu Bir Yere Götüreceğim” isimli kitabında filozof, her şeyin mümkün olduğu bir yerden içinde yaşadığımız düzene kurnazca bir meydan okuma planı ile, Amazon ormanlarının en derin ve en karanlık yerinde karısının ölümüne sebep olanlardan intikam almak istemektedir. Bu amaçla Modern Dünyanın kadına getirdiği kıskançlık, rekabet, haset, hırs gibi bilmedikleri duygularla onları tanıştırmakla mutsuz etme niyetindedir. Bu toplumda aydınlık bakışlı sınavlar da kusursuz olan, ya da kalbinin güzelliği saflığına denk olan kadın güzel olarak algılanırken; modern dünyanın tüm olumsuzluklarını kadına yaymak için, bu algı yerine dergileri, vitrinleri ekranları vücut ölçüleri ile süsleyen kadının güzel olduğu fikrini empoze etmeye çalışmıştır. Sevginin, bilincin, güzelliğin ve duygunun kalmadığı yerde kadınları kolye, sepet gibi maddi şeylere alıştırmaya çalışmıştır. Onların bunları elde edemediklerinde kıskançlık duymalarını ve mutsuz olmalarını hedeflemektedir (Gounelle, 2012). İşte modernizmin kadınlara yapmak istediği şeyde tam olarak aslında budur. Maneviyatı geleneği yok ederek maddiyatı aşılıyarak mutsuz olmalarını sağlamaktır.

Kadın tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişle tüketim toplumunun hedefi modanın takipçisi haline gelmektedir. “Yeniden çevrim” terimi gerçekten birden çok şeyi düşündürebilir: Bu terim karşı konulmaz bir şekilde modanın “çevrim” ini

(cycle) çağrıştırır; Moda da herkes her şeyden haberdar olmayı ve elbiseleri, nesneleri ve otomobili konusunda yıldan yıla, aydan aya, mevsimden mevsime kendini yeniden çevrilmemeyi görev bilmelidir. Eğer bunu yapmazsa, tüketim toplumunun gerçek bir vatandaşı olamaz. Oysa bu durumda sürekli bir ilerlemenin söz konusu olmadığı açıktır: Moda keyfi, hareketli ve çevrimseldir ve bireyin içkin niteliklerine hiçbir şey katmaz: Bununla birlikte moda, derin bir baskı karakterine sahiptir ve yaptırımını toplumsal başarı ya da dışlanmadır (Baudrillard, 2004, s.123). Zihinsel boşluğu itibariyle salt bir beden olarak toplum içinde yer aldırılan kadın, kapitalist işleyişin bilinçsiz destekleyicisi olur. Tek boyutlu, zihinsel planda hesaba katılmadığı için insani sorumluluklarından habersiz, sadece günü birlik yaşamaya yetecek denli bilgilendirilmiş tüketici kadın bu haliyle gerek kendi cinsi ve gerekse de varsa kocası, çocukları ve bütün bir toplum için yararsız bir mahluktur (Aktaş, 1991, s. 70).

Öbür tarafta kültür, ezelden beri anneyi yüceltmiş; onu bir sembol, bir sır yapmış, mukaddes kılmış, en güzel şiirler, en müessir eserler, en güzel resim ve heykeller ona ithaf edilmiştir (İzzetbegoviç, 2015, s.244-245).

Hiçbir dönemde kadın, batı uygarlığının şimdiki zamanında olduğu kadar çok boyutlu sömürüye uğratılmadı ve saygınlığını yitirmedi. Hiç bir tarihi dönem bu kadar kadınların kendi istekleriyle ve adeta birbirleriyle yarışarak köle, fuhuş sermayesi, güzellik kraliçesi, tüketim aracı ve hedefi oluşlarına tanık değildir. Güçlünün zayıf olanları bilimsel yöntemlerle ezme hakkı kazandığı bu dönemde kadın, zayıfında zayıfı olarak çok yönlü sömürüye uğratılıyor (Aktaş, 1991, s.21-22).

Modernleşme Ve Müslüman Kadının Değişimi

İslam sadece bir inanç değildir. Sadece inanca bağlı, bir takım itikatlara bağlı bir takım fiillerden ibaret değildir. Sadece bir ahlak değildir. Aynı zaman da bir medeniyettir (Karakoç, 2010, s.69-134). İslam medeniyetinin kadına verdiği hakları net bir şekilde kavrayabilmek için İslamiyet'ten önceki Cahiliye toplumundaki kadınının statüsüne bakılması fayda sağlayacaktır. Cahiliye toplumu terimi İslami dönemden önceki Arap toplumu için kullanılmaktadır. Sami topluluklarından

Araplar, İslamlıktan önce oldukça yaban idiler. Kadınlar kimi kez “yararsız boğaz” sayılarak canlı canlı gömülürlerdi. Yakın arkadaşlar arasında çok-kocalılık geçerliydi. Ama ortak kocaların sayısı onu geçmezdi (İleri, 1915, s.13). Cahiliye toplumunda kadın, hiçbir değer verilmeyen kişi; kız çocuk doğarsa utanılan suç işleme durumuna düşülen, kadının kocası yanındaki ona ait mallarından daha fazla değeri olmayan, erkeklerin kadınlarını karşılıklı olarak değiştirme adetleri olan bir durumda bulunmaktadır.

İslam tam bu eşitsizlikleri, ayrıcalıkları, erkek olmaktan bir kavme mensubiyetten ve daha nice bahaneden gelen üstünlük iddialarını yerle bir etmek ve herkesi takva ve inkişaf boyutunda eşitlemek üzere geldi. İslam’ın gelişiyle birlikte Arap coğrafyasındaki değişime baktığımızda diri diri gömülen kız çocuklarından kapıdan girince babanın ayağa kalktığı kız çocuğuna Fatma’yı görmekteyiz. Gerçekten İslam adına bu benzersiz bir Rönesans’tır (Ekinci, 2013, s.1). İslam, İslam’dan önceki Cahiliye toplumundaki kadınların durumunda kültürel, hukuki ve sosyal değişiklikler yapmıştır. İslam dini, kadına değer vermiş ve kadınların namuslu, temiz, onurlu ve şerefli bir tarzda yaşayabilmesi için bazı haklar tanımıştır. İslam’a göre kadın, korunması ve merhamet edilmesi gereken bir varlıktır. İslam, haklarını geniş ölçüde kısıtlayan bir toplumdaki kadınları özgürleştirdi.

Kadının insan olup olmadığının, ruhunun bulunup bulunmadığının dahi tartışıldığı, tamamen erkeğe tabi olduğu ve sürekli vesayet altında bulunduğu, hatta mirastan hisse alması bir yana, kendisinin bile miras malı gibi değerlendirildiği bir dönemde, İslam Dini; kadının da insan olduğu beyan etmiş, mirastaki haklarını kısıtlı da olsa ortaya koymuş, onu sadece emir alan değil, yerine göre emir veren konumuna yükseltmiş kadını olması gereken yere koymuştur.

Hazret-i Ömer’in şu sözleri o devrin kadın yönüyle gelişimini anlatmaktadır. Şöyle diyor:

“Biz İslam’dan önce kadınları adam yerine koymazdık. İslam gelince onlara hem ayetlerde, hem de hadislerde yer verdi, erkekler gibi hakları anlatıldı. Ondan sonra biz kadınların da erkekler gibi hakları olduğunu düşünür hale geldik” (Benazus, 2008, s.58). İslam’ın kadına vermiş olduğu hakları, Peygamberin söylemlerinde ve

Kuran-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde (Örneğin Nisa Suresi , Bakara suresi, Al-i İmran ve Hucurat suresi) görmek mümkündür.

Hucurat suresi 13 .ayette belirtildiği gibi “*Ey insanlar, Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Hem sizi, birbirinizle tanışasınız diye, topluluklar ve kabileler haline getirdik. Haberinizi olsun ki, Allah katında en değerli olanınız, Ona karşı gelmekten en çok sakınmanızdır. Allah, bilendir, haberdar alandır*” (Hamdi Yazır, 2007, s.366). Kadın ve erkek ayrımının olmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Bakara Suresi 223. ayette “*Kadınlarınız sizin ekinliğinizdir. Ekinliğinize dilediğiniz biçimde varın. Kendiniz için (gelecek hazırlık olarak) güzel davranışlar takdim edin.Allah’a karşı gelmekten sakının ve her halde onun huzuruna varacağınızı bilin. (Ey Muhammed!) müminlere müjdele*” (Altuntaş ve Şahin, 2012, s.43). Ayetinde açıkça belirtildiği gibi kadına iyi davranılması değer verilmesi gerekmektedir.

ÂI-i imran sûresi 195. âyet-i kerimesinde ise “*Rabları da onların bu dualarına icabet eder (ve der) ki: Ben, içinizden erkek olsun, kadın olsun, hiçbir amel sahibinin amelini asla zayı etmem; (zira kadın ve erkek olarak siz), birbirinizden (olma) sınız. Hicret edenlerin, yurtlarından sürülüp-çıkarılanların ve benim yolumda eziyet çekenlerin savaşanların ve Allah katından (yaptıklarının) sevabı olarak kusurlarını mutlaka örteceğim ve onları, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Mükafatın en güzeli Allah katındadır*” (Koçyiğit, 1997, s.73). Ayetinde açıkça belirtildiği gibi kadın erkek ayrımı yapmadan iyi işlerinin mükafatlandırılacağı belirtilmektedir.

İslâm; en çok da kadınları ilgilendiren ve bir toplumdaki güven ortamının oluşturulmasında önem arz eden “evlenme, boşanma, mülk edinme, miras” gibi birçok konuda kadınların hakkının korunmasını amaçlamıştır ve bu konularda pek çok yeni hüküm getirmiştir. İslam'dan önceki dönemdeki, gerek Arap toplumuna gerekse diğer toplumlara bakıldığında kadın daima aşağılanan, hor görülen, insan olarak sahip olması gereken birçok haktan dahi mahrum bırakılan bir konumda iken İslam dini kadınlara o güne kadar dünyanın hiçbir yerinde sahip olmadıkları hakları getirmiştir. Birçok toplumda kadın aşağılanırken İslâm, kadını hak ve sorumluluk bakımından erkekle eşit tutmuştur (Arıkfidan, 2015, s.11).

Nisa suresi 12. ayet belirtildiği gibi kadına miras hakkı tanınmıştır. Kadınların

mirastan pay almalarını zorunlu kılmıştır. İslam kadına miras hakkı tanımıştır: “Eğer zevcelerinizin çocuğu yoksa, onların terk ettikleri (miras)’ ın yarısı sizindir. Eğer varsa, terk ettiklerinin dörtte biri size aittir. Bunlar vasiyet ettikleri çıktıktan sonra ve borç ödendikten sonra (kalan mal üzerinden) dir. Eğer sizin çocuğunuz olmamışsa, terk ettiklerinizin dörtte biri, zevceler içindir. Eğer çocuğunuz varsa, geriye terk ettiğinizin sekizde biri onlara aittir. Bunlar da, vasiyet ettikleri çıktıktan ve borç ödendikten sonra (geri kalan) içindir. Eğer bir erkeğe veya bir kadına, anası, babası ve çocukları olmaksızın olarak varis olunursa ve onun bir erkek, yahut bir kız kardeşi bulunuyorsa, onlardan her birine altıda bir hisse vardır. Eğer onlar bundan daha çok iseler hepsi de, üçte bir hisseye ortaktırlar. Keza bu taksimde, (mirasçılara zarar vermeyecek şekilde) vasiyet olunan çıktıktan ve borç ödendikten sonra (kalan mal üzerinden) dir. Bunlar Allah tarafından size vasiyet edilen hükümlerdir. Allah her şeyi hakkı ile bilendir. Halim’dir” (Koçyiğit, 1997, s.78).

Peygamberimiz Hz. Muhammet (s.a.v) Veda hutbesinde kadınlarla ilgili şunları söylemiştir. “Ey insanlar! Hanımlarınızın sizin üzerinizde hakkı bulunduğu gibi sizin de onlar üzerinizde hakkınız vardır: Sizin onlar üzerinizdeki hakkınız, sizden başka bir erkeğe döşeginizi çiğnetmemeleri ve sizin hoşlanmadığınız herhangi bir kimseyi, izninizle olması müstesna evlerinize sokmamalarıdır. Kadınlara en iyi bir tarzda davranıp muamelede bulununuz; çünkü onlar sizin himaye ve muhafazanız altına girmiş kimselerdir. Sizler onları Allah’ın bir emaneti olarak almış bulunuyorsunuz. Onlara “Allah’ın adıyla” helalinden yaklaşın. Kadınlar hususunda Allah’tan korkup çekinin ve onlara karşı en iyi bir tarzda davranıp muamele edin!” (Sarıçam, 2014, s.389).

Birçok Müslüman kadın toplumlarının gelişmesinde etkili olmuştur. Örneğin, Hz. Muhammed’in karısı Aişe akli ve bir eğitimci rolü ile tanınır ve hadislerde bilim insanıydı. Öteki önemli bir örnek, Hz. Muhammed zamanında meydana gelen savaşlarda yaralıları tedavi eden İslam tarihinin ilk hemşireliği Rufayda el-Aslamiyye’dir. Dolayısıyla, Muhammed’in döneminde kadınlara hakları kaldırılmadı; aksine, ilk Müslüman toplumlara katkıda bulunma hakkına sahiplerdi. Çağlar boyunca Müslüman kadınlar her alanda temsil edildi; Onlar akademisyenler, hükümdarlar, doktorlar, yazarlar ve şairlerdi. İslam tarihinde, 1250 yılında Mısır’ı yöneten Şaharat el-Durr ve 10. yüzyılda tanınmış bir matematikçi olan Kordoba’nın

Labna gibi birçok tanınmış kadın örneği vardır(Aquil, 2011, s.18).

Batı'da kadınların hukukuna baktığımızda Code Napoleon'un "Kadın her yerde kocasını takibe mecburdur. Kocasından izin almadıkça dava açamaz; hibe ve tasarruf hakkı yoktur, ticaret edemez. Ana babasından geçen veya kendi kazandığı malları hakkında da söz hakkı yoktur. Halbuki İslam hukuku bu maddelerde kadına hak tanımaktadır" (Ülken, 2013, s.595). İslam hukukunda kadın hiç erginleşemeyecek bir varlık değildir. Erkek ile eşit hakları vardır. Yükümlülük taşır. Kadın, İslam'da, alınıp satılmaz, mal değildir, mülk değildir, hayvan değildir, erkek ne ise o da odur, hepsi bu (İleri, 1915, s.34).

Buna rağmen İslam'ın kadına ilişkin tutumu dolayısıyla, kadın konusu, ideolojik hesaplaşmanın ana gündem maddelerinden birisi haline gelmektedir. Çünkü Modernizmin bu yeni kadının önünde tek engel, dinin (dolayısıyla İslam'ın) kadına biçtiği rol olarak görülmüştür. Dolayısıyla cinsel, ekonomik, sosyal ve siyasal özgürlük ve eşitlik talepleri, feminizmi, zorunlu bir biçimde dinle ve dini değerlerle karşı karşıya getirmiştir. Feministler, İslam'ın belirleyici olduğu bir toplumsal yaşamda, özgürlük eşitlik taleplerinin gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını düşünüyorlardı. Feminizmin, Batı kökenli bir düşünce biçimi olmasının da etkisiyle, geleneksel İslam-Batı karşıtlığının doğal bir sonucu olarak İslam, kadına yönelik tüm haksızlıkların tek muhatabı ve sorumlusu olarak görülüyordu. Müslümanların kutsal referanslarında (Kuran ve Sünnet) ve tarihsel pratiklerinde feministlerin tanımladığı biçimiyle bir kadın olgusuna rastlanmaması, feministler için, "İslam'da kadının özgür olamadığına yeterince delil teşkil ediyordu. Ve yine aynı şekilde Kuran ve Sünnet'teki çok eşlilik, şahitlik, miras, cinsler arası liderlik vb. konularla ilgili hükümlerin varlığı, Müslümanların feministler karşısındaki zayıf yanını yumuşak karnını oluşturuyordu (Yıldız, 2014, s.82-83). İslam'ın tek eksik yönü gibi gösterilmek istenen birden fazla kadınla evlenme olayı, İslam da çok eşlilik mefhumunu birlikte görmeyen zayıflığından öte bir olay değil. Kaldı ki İslam'da hakları en üst düzeyde ve erkekle eşit durumdadır (Demir, 1998, s.110).

Feministler İslam'a yönelik saldırılarında her platformda İslam'ın kadını ezdiğini söylemekten büyük bir keyif aldılar. Böylece hemen her fırsatta, İnsanlık ailesinin yaklaşık yarısını oluşturan kadınları, İslam'ın zararlı etkilerine karşı korumak ve onları İslam'ın esaretinden kurtarıp, feminizmin özgürlüğüne kavuşturmak için

ajitatif söylemlerde bulunmalarından Müslümanlar önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Bu yüzdendir ki, özellikle son yıllarda okuryazar Müslümanlar arasında, geleneksel İslam toplumunda ailenin rolü bağlamında kadın tasavvuru önemli ölçüde değişmiştir (Yıldız, 2014, s.83). Feminizmin etkisiyle şekillenen “modern Müslüman kadın” profilinin, ne geleneksel İslam toplumunda, ne de İslami naslarda karşılığı yoktur. “Modern Müslüman kadın”, sadece modern kadın’ın İslami bir versiyonudur (Yıldız, 2014, s.83). İslam modernleşme süreçlerinin sonunda karşımıza çıkan değişimin dışında kalmamıştır. Eskinin evinin kadını olmada idealleşen ve kamusal alandan uzak dindar kadını yerine modernleşme ile mücadeleci olan ve kamusal alanda daha çok rol alabilmek için gayret eden dindar kadın çıkmaktadır (Taslaman, 2011, s.25). Modern Müslüman kadın dünyayı ve insanları görünürden öte değerlendirebilerek yaşadığı zamanın ve coğrafyanın dışına taşabilen geniş bakış açılı, doğru bildiği hedeflerine varmak için yanlış araçlarla yola çıkmaktan sakınan evrensel bir insandır (Aktaş, 1991, s.9).

Müslümanlık kadınların hakları, konumları ve toplumdaki rolleri konularında gerçekten duyarlıdır. Kapsamlı bir toplumsal düzenleyici olarak İslam dini, düzenin sağlanmasında hayati önem taşıyan ve toplumun yeniden üretilmesinde ağırlıklı konumda olan güçler durumundaki aile ve kadın erkek ilişkileri konularında özellikle dikkatli ve özentilidir. Bu bağlamda eş, anne ve ev kadını konumlarıyla kadınlar, aile hayatında uyumu sağlayıp sürdürmek, çocukları İslam ilkeleri doğrultusunda toplumsallaştırmaktan sorumlu bireyler olarak görürler. Bu da İslam ideolojisinin özünde kadınlara çok büyük bir önem verilmesini gerektirir (Tapper, 1991, s.207). Feminist tarihçiler, kadınların zihinsel dünyalarını kavramaya çalışarak ve cinsiyet farklılığının örgütlenmesinin toplumsal dünyada merkezi bir rol oynadığını kabul ederek, farklı dinsel söylem/pratiklerde kadınların davranışlarının ve öznelliklerinin farklılığını anlamaya yönelerek, dinin, kadınların yaşamında hem özgürleştirici hem de baskıcı bir güç olabileceğini ortaya koydular. Bunun yanı sıra, daha da önemlisi, dinsel söylem/pratiklerin kendilerini toplumsal cinsiyet ve kadınlar aracılığıyla kurgulayıp meşrulaştırdıklarını da gösterdiler. Bu yaklaşımın en büyük yararı, kadınların başka türlü anlaşılması mümkün olmayan davranışlarının ve somut seçimlerinin tarihçi tarafından anlaşılmasını ve yorumlanmasını mümkün kılmasıdır (Berktaş, 1996, s.172).

BÖLÜM VI

TÜRK MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADININ EĞİTİMİ

6. Türk Modernleşmesi ve Kadınların eğitimi

Avrupalılar karşısındaki iki yüz yıllık gerileyiş ile boyunca sürüp giden askeri yenilgiler ve toprak kayıpları, Osmanlı'ları "savunmacı modernleşme" olarak adlandırılan bir sürece girmeye zorlamış ve bunun sonucunda da bir dizi reformlar başlatmıştır. Modernleşme ise, her zaman Batılılaşma anlamı taşımıştır. Çünkü Osmanlı güçlüye direnebilmek için kendini onunla özleştiriyordu. İlk modernleşme girişimleri (1718-1839) Batının askeri teknikleri, silahları eğitimi ve örgütlenmesini uyarlamaya yönelmişti (Parla, 1989, s.13). Türk modernleşme modeli, Tanzimat bürokrasisinin sorumluları Yabancı Soylu elit kadronun bir ürünüdür. Reşit Paşa ve yandaşları bu kategoriyi oluşturmaktadır. Bu tür bir biçimsel yapılaşma, milli kültür ve değerlerin dışlanması sonucu kozmopolit bir atıf alanının toplum yapısında oluşumuna zemin hazırlamış, halk kültürü tamamen dışlanmıştır (Türkdoğan, 2014, s.10).

18. yüzyılda Batıdan alınan esinin başlıca kaynağı Fransa'ydı. 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak buna İngiliz etkileri de eklendi. 1890'lar da ise I. Dünya Savaşı sonrasına kadar sürecek olan Alman etkileri ortaya çıktı. Batıya yönelen Türk Modernleşme çabaları, sancılı düşünsel ikilemlere ve zaman zaman ayaklanmalara yol açtı. Batının kavramlarını ve pratiklerini geleneksel İslam ve ardından da Türk değerleriyle uzlaştırmak kolay bir girişim değildi (Parla, 1989, s.14).

Türk modernleşmesi, III. Selim (1789-1807) ile başlayan ve XIX. yüzyıl boyunca devam edip günümüzde de etkilerini hissettiren bir süreçte ülkenin yeniden yapılandırılması çabaları ve bu amaçla yapılan uygulamalar olarak nitelendirilebilir. Tarihi devamlılık çerçevesinde, devletin artık eski gücünde olmadığını farkına varılması ve tekrar güçlenebilmek amacıyla harekete geçilmesi modernleşme sürecinin başlangıcını teşkil eder (Engin, 2013, s.11-12).

6.1. Tanzimat Ve I. Meşrutiyet Dönemi

Bu dönem 1839-1878 yılları arasındır. Tanzimat düzeltmeler ve düzenlemeler anlamına gelir. Bu dönemde de kadınlarla ilgili eğitim alanında, sosyal ve hukuki anlamda yenilikler meydana gelmiştir. Tanzimat'la birlikte Osmanlı modernleşmeye evet demiştir. Özellikle III. Selim (1789-1807) ve II. Mahmut (1808-1839) saltanatları sırasındaki başlangıçlara dayanılarak gerçekleştirilen Tanzimat, Gökalp'in terimiyle "Batının Medeniyet Dairesi'ne" girişini simgeliyordu (Parla, 1989, s.14). 1839 Tanzimat Fermanı ile Batı hukuk ve düşüncesi kabul edilmiştir. Bu, Islahat Fermanı ile daha da güçlendirilmiştir (Tazegül, 2005, s.97).

Tanzimat, Osmanlı'da yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilir. Bu, modernleşmenin bütün bir hayata yayıldığı, eski-yeni mücadelesinin kendini her yerde, her biçimde sorun olarak gösterdiği bir dönemdir (Gencer, 2007, s.28). Batıda süregelen gelişmeler karşısında özellikle Tanzimat dönemi ile birlikte Osmanlı da önemli adımların atıldığı görülür (Konyar, 2013, s.178). Toplumun geri kalmışlığıyla kadınlar arasında bir paralellik de ilk kez bu dönemde kuruldu. Toplumun ilerlemesi için kadınların yükselmeleri ilerlemeleri sağlanmalıydı (Toksa, 1999). Osmanlı toplumunda hukuk alanında önemli değişimler Tanzimat Fermanı'yla başlatıldı. Bu dönemde hukuk standardize ve kodifiye olmaya başladı, hukuk birliği sağlanmaya çalışıldı, sınırlı da olsa kadının konumunu ele alan düzenlemeler yapıldı (Çakır, 1996, s.138).

Tanzimat döneminde ilköğretim, bazı düzenlemelerle sübyan mektepleri tarafından sürdürülmüştür (Kurnaz, 1991, s.5). 1868 Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile genel hükümleri çerçevesinde devam mecburiyeti kızlar için 7-11; erkekler için 6-10 yaş olarak belirlenmiş, diğer bir hükme göre de bir mahalle veya bir köyde iki sübyan okulu varsa bunlardan biri kızlara diğerini ise erkeklere tahsis edileceği karara bağlanmıştır (Kodaman, 1991, s.63). Okul programında Alfabe, Kuranı Kerim, ahlak, yazı, hesap, Osmanlı tarihi, coğrafya ve Malumat-ı nafia gibi dersler yer alacaktı (Kurnaz, 1991, s.6). Öğretim yaşına gelmiş her çocuğa askeri bir eğitim vermek, devletin ilköğretimi bütün bir imparatorluğa yayma amacı ileriye dönük gelişmelerdir (Kodaman, 1991, s.63).

1848'de Darülmuallim (Erkek Öğretmen Okulu) açıldı. Kız çocuklarının gittikleri

tek okul, cinsiyet ayrımı yapılmayan sübyan mektepleriydi. Ergenlik çağına gelindiğinde kadın ve erkeğin dünyalarının ayrılması dinsel zorunluluk olduğundan, ilköğretim sonrası ayrı okulların açılması önemli bir gereklilikti. 1856 Islahat Fermanı eğitime önemli bir yer verdi. Bütün okulların programları ile öğretmenleri Meclis-i Maarif in denetlemesiyle okul sayısı arttı ancak, ilk kız rüşdiyesi açılmak için 1858'i bekleyecekti. Bu okullar da pek arzulanmasa da nakış dışındaki dersler erkek öğretmenler tarafından veriliyordu. Bu durum kadınlar için bir öğretmen okulu açılması gereğini doğurdu. Kadın öğretmenler yetiştirilene kadar kız okullarında sadece yaşlı ve iyi ahlaklı erkek öğretmenler ders verebilecekti (Çakır, 1996, s.219).

1858'de İstanbul'da öğretime başlayan ilk İnas Rüştiyesi, kızların erkeklerle birlikte okumalarının "sakıncalarını önlemek" için açılmıştır. Sultanahmet'teki 26 derslikli büyük sübyan mektebi buna ayrıldı. 1870' lerde, Darülmuallimat' la birlikte kız rüştiyelerinin sayısı 9, öğrenci mevcutlarının toplamı 294, öğretmenleri de 61'di (Sakaoğlu, 2003, s.82).

Tanzimat dönemi, kızlara mesleki eğitim verilmesinin başlangıcı olmuştur. Ebe mektebi, kız sanayi mektebi, kız öğretmen okulu gibi mesleki eğitim veren okullar ilk defa bu dönemde açılmıştır. Kadınların toplu olarak eğitilmesi ilk defa Tanzimat döneminde düşünülmüş, tıbbiye mektebinde ebelik kursları açılması için hekimbaşı tarafından 1842'de hükümete bir tahrir verilmiş ve kabul edilmiştir. 1843 yılında tıbbiye mektebinde ebelik eğitimi alınmaya başlandı (Kurnaz, 1991, s.18). Kızlar ve kadınlar için ilk mesleki eğitim, 1860'larda İstanbul'daki Cevri Kalfa İnas Rüştiyesi'nde verilen el işleri kurslarıdır. Mithat Paşa'nın Rusçuk' da ilk kız sanayi Mektebini açışı 1865'tedir (Sakaoğlu, 2003, s.79). Kadın ebelerin yetiştirilmesine, ancak 1842'de izin verilmişti. 1843'te Tıbbiye Mektebi'nde başlayan 2 yıllık ebelik eğitimi sonucu, 10 İslam ve 26 Hıristiyan kadın ebe mezun olmuştu. 1862' de şimdiki Gülhane Parkı içinde bulunan bir bina doğum kliniği haline getirilerek, o zamana dek teorik olarak verilen ebelik ve kadın hastalıkları dersleri sınırlı da olsa pratiğe geçirilmişti (Çakır, 1996, s.221).

Kız sanayi mektepleri, hanımların el becerilerini geliştirmek ve bunlardan ekonomik fayda sağlamak amacıyla açılan okullardır (Kurnaz, 1991, s.20). Islahhaneler ve askeriye'nin Dikimevi niteliğinde açtığı kız sanayi mektebinden sonra sivil kız sanat okulları da kurulup geliştirilmiştir (Ergün, 1996, s.25). Başlangıçta fabrika ve

dikimhanelerde çalışmak üzere kızlar yetiştirmek için açılan kız sanayi mekteplerinin gayesi zamanla değişmiştir. Çoğunlukla orta halli ailelerin çocuklarının rağbet ettiği bu okulların hedefi artık, aile hayatında mutluluğu sağlayacağı düşünülen kabiliyetleri edinecek veya ürettikleriyle geçimini sağlayacak kızlar yetiştirmek olmuştur (Erdem ve Yiğit, 2010, s.197). Kız Sanayi Mekteplerinde genç, yoksul ve başlarda öksüz kızların eğitimi, devlet için genelde kadınların şehir içi hareketlerini denetleme ve düzenleme yolunda iyi bir adımdı. Böylece, kadınlar tarafından yönetilen bir alan olan ev içi eğitimi de dönüşecek burada elde edilmiş birikim de kadınlar arası ekberiyet ilişkileriyle beraber kızların devletçe eğitimi alanına aktarılacaktı (Akşit, 2005, s.220).

Tanzimat'la birlikte Batının her konudaki etkisi, eğitim alanında da kendini göstermiştir. Fransa'nın Duruy kanunu (1867)' ndan yararlanılarak hazırlanan 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kızlar için öğretmen okulu açılması ve rüştiye sayısının artırılması kararlaştırılmış, kadınların sağlığı düşünülerek ebe mektebi açılmıştır. Devlet eliyle gerçekleştirilen bu düzenlemelerle kadınların kültürel bakımdan geliştirilmesine çalışılmıştır (Güven, 2010, s.150). 1869 Maarif Nizamnamesi kadının eğitimi için sınırlı da olsa önemli sonuçlar verecek çalışmalar başlattı. Aynı yıl ilk kez kadınlar için mesleki eğitime yönelik bir kız sanayi mektebi, Yedikule Kız Sanayi Mektebi açıldı. Bugünkü kız meslek liselerine benzetilebilecek olan bu okullarda kadın, çalışma hayatına hazır, kalifiye bir eleman haline getiriliyordu (Çakır, 1996, s.220).

Darümuallimat (Kız öğretmen okulu) Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin 68. Maddesi uyarınca; Memleket çapında Sıbyan, Rüştiye, İdadi ve Sultan okulları İstanbul'da ise Darülfunun, Darümuallimin, Darümuallimat ve Kız Rüştiyeleri açıldı (Kodaman, 1991, s.25). 1869'da Sıbyan ve Rüştiye şubeleri (bu şubeler de "Müslim", "gayrimüslim" dairelerini (bölüm) kapsayacak biçimde) hizmete girdi. Maarif Nazırı Safvet Paşa'nın Takvim-i Vekayi'de yayınlanan açış söylevi şu şekildedir: "*Kadınlar, her türlü saygıya ve riayete layıktır. Onların eğitimi ve öğretimine özen gösterilmesi gerekli bir konudur. Çünkü, bir çocuk doğduğu andan, okula gidinceye kadar ana kucağındadır. Erkekler kadar kadınlarında bilgiyle donatılması gerekir*" (Sakaoğlu, 2003, s.78). Cumhuriyet Dönemine kadar başka mesleklerde kadınlar yer almazken ya da çok az yer alırken, kız öğretmen okulundan

yetişen kızlar eğitimin birçok alanında etkili oldular (Binbaşıoğlu, 2009, s.180-182). Türk kadınının eğitim tarihindeki en önemli olaylardan biride Darülmuallimatın açılmasıdır. Zira, bu okulun açılmasıyla kadınların eğitim imkanları genişlemiş, ona yeni bir çalışma ortamı hazırlamıştır (Kurnaz, 1991, s.23).

Kadın, Tanzimat'la, bir bakıma eğitim hakkından aldığı payın da bir sonucu olarak toplumsal hayata girmiştir. Bu durum, kadının hem çarşı ve pazarda, müze ve eğlence yerlerinde görünmesi hem de devle teşkilatında görev almasını sağlamıştır (Doğan, 2001, s.12). Tanzimat'la birlikte gazetelere ve dergilerde kadın yazarlara ayrılan sayfalarda kadınlar kendilerini ifade etme, tanıtma, tanıma ilk defa basın yoluyla olmuştur. 1868'te çıkan Terakki Gazetesinde kadın hakları ve seçimlerden ilk defa söz edilmiştir. Ayrıca Terakki Muhadderat, Vakıf ya da Mürebbi-i Muhadderat, Ayine Aile, İnsaniyet Şükufezer Mürüvvet Parça bohçası, Hanımlara mahsus gazete, Alem-i Nisvan bu dönemde yayınlanmıştır. Şükufezer ilk kadın dergisidir (1886'da yayınlanmıştır). Tanzimat dönemiyle birlikte kadınların eğitilmesi, açılması, dışarıya çıkması, jimnastik yapması, dans etmesi, fotoğraf çektirmesi, vb. gibi konular, Batı toplumsal yaşam biçimini ve mahrem olarak tanımlanan kadın yaşam alanlarının giderek toplumsallık ve görünürlük kazanmasını sembolize etmiştir (Göle, 1992, s.24).

6.2. II. Meşrutiyet Dönemi

Tanzimat'ın ilanı ile başlayan Osmanlı kadınının toplumsal hayattaki yeri konusundaki değişimler İkinci Meşrutiyetin ilanı ile önemli bir hız kazanmıştır. Özellikle İkinci Meşrutiyet dönemi kadınlarının elde ettiği geniş eğitim imkânı, kadınların toplumsal hayatta daha aktif olarak varlığını ortaya koymasını sağlamıştır. Önemli değişimlerin yaşandığı Meşrutiyet toplumunda kadın, modernlik ile geleneksellik arasında kalmıştır (Özkiraz ve Arslanel, 2011, s.1). II. Meşrutiyet döneminde kadınların eğitimi alanında reformlar yapıldı ve başta çökeşlilik ve görücü usulü evlenme olmak üzere Osmanlı aile sistemi sorgulandı. Bu dönemin entelektüel, sosyal ve politik açıdan canlı atmosferi, yalnızca kadınları milliyetçi örgütlenmelerin faaliyetlerine yöneltmedi, aynı zamanda, milliyetçilerin Osmanlı-Türk toplumunda değişim gündeminin merkezine "kadın sorununu" yerleştirdi (Durakbaşı, 2000, s.29). Böylece kadınlarla ilgili tartışmalar hız kazanmış, kadının sosyal hayattaki yeri belirginleşmiştir. Din ile devlet işlerini kısmen ayırmak

isteğinin etkisi ile laikleşme eğilimleri kadın konusunu da ön plana çıkarmıştır. Bu aşamada kadının mirastan pay almasının düzenlenmesi, cariyeliğin kaldırılması önemli değişikliklerdendir (Konyar, 2013, s.178). Arazi kanununun değişmesiyle ölen babanın mülkünden kız evlada pay verilmeye başlanır. Evlenen kızlardan alınan gelinlik vergisi kaldırılır. Köleliğin kalkması ile Osmanlı evindeki Cariyelik sistemi de kalkmış olur (Göksel, 1993, s.133).

Bu dönemde ilk kız lisesi (İstanbul İnas Sultanisi) Aksaray'da redif paşa konağında açılmıştır. Bu okul 1915 yılında Bezmi-Alem Valide sultanisi adını almıştır. Okul Sultan 2. Mahmut türbesinin yanındaki binaya naklolmuştur (Kansu, 2014, s.176).

II. Meşrutiyetin kadınlar için en büyük önemi, yükseköğrenim hakkını vermiş olmasıdır. 1915 yılının Ocak ayında İstanbul Dar'ül Fünunu'nda kızlara yönelik düzenli dersler açılmıştır. Bu dersler kızlar için yükseköğretimin hakikaten başlangıcı olmuştur. Ancak kız ortaokulları ve Öğretmen okullarının sayıları arttıkça bunlara bayan öğretmen bulmak mecburiyeti de en üst seviyeye ulaşmıştır. Kızların liseleri bitirerek Eğitim bakanlığına müracaatları sonucunda İstanbul Dar'ül Fünunun içerisinde aynı yıl İnas (kız) Dar'ul Fünunu açılmıştır (Kansu, 2014, s.178).

Ayrıca bu dönemde 1914 yılında kızlara güzel sanatlar eğitimi vermek üzere İnas Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi kurulmuş ve kızlar Darülelhan'a kabul edilmeye başlanmıştır (Dulum, 2006, s.48). Yine bu dönemde ilk defa yurt dışına kız öğrenci 1910-1911 Aznif mehderyan Paris'e gönderilmiştir. 1913-14 eğitim öğretim döneminde 120 erkek öğrenciye karşın 9 kız gönderilmesi planlanmıştır. İlk olarak Makbule Reşad, Emine, Müzeyyen, Zehra Hakkı ve Refika Refik adlı öğrenciler Fransa'ya gönderilmiştir (Gündüz, 2016, s.325). Batıdan etkilenen bu kadınların etkisiyle kadın haklarını savunan dernekler kurulmuştur. Bunlardan biride ünlü yazar Halide edip ve arkadaşları tarafından kurulan "Teali Nisvan Cemiyeti" dir. 1918 yılında ise birkaç kız Darülbedayi' ye girmiştir. Fakat bunların içinden sadece Afife Hanım 1920'de Jale takma ismi ile sahneye çıkmıştır (Kolay, 2013, s.179). Kadınların sosyal hayata girmeleri konusunda da çalışmalar yapan Fatma Aliye, kız kardeşi Emiyye Semiyye ile birlikte Şefkat-i Nisvan (Kadınları Koruma) derneğini kurmuş ve kadınların eğitimine destek olmak küçük girişimlerle kadınların üretime katılmalarını sağlamak yönünde çaba harcamıştır (Aliye, 2009, s.11). Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti zamanının en radikal kadın örgütüydü.

(Alstiftung, 1994, s.20). “Kadın sorunu” ile ilgili görüşler özellikle kurulan dernekler ve yayımlanan dergiler ile topluma yayılmaya çalışılmıştır. Balkan savaşlarının ardından (1913) basın yayın daha fazla Türk kadınları hakkında yayın yapmaya başlamıştır (Kansu, 2014, s.175). İkinci meşrutiyet fikir ve eğitim hayatında çok etkili ve önemli bir şahsiyet Halide Edip Adivar Handan, Yeni Turan, Seviye, Talip eserlerinde toplumun ana meselelerinden birisinin kadın eğitimi, eşitliği ve hürriyeti olduğunu savunmuş ve gelişim yolları aramıştır (Ergün, 1996, s.149). 1908’de ilan edilen 2. Meşrutiyet’le kadın dergilerinin sayısında da bir patlama yaşanmıştır. 1908’de ilkin Demet, ardından Mehasin, Kadın yayınlanır. Bunlardan Kadın, Selanik’te çıkan ilk kadın dergisidir (Çakır, 1996, s.32). Ayrıca bu dergilerin dışında Musavver Kadın, Hanımlar Alemi, Erkekler Dünyası, Seyyale, Siyanet, Kadınlık, Kadınlık Hayatı, Bilgi Yurdu Işığı, Genç Kadın, Türk Kadını, Kadınlar Alemi, İnci, Hanım, Kadınlar Saltanatı, Ev Hocası ve Kadınlar Dünyası dergileri de bu dönemde yayınlanmıştır (Dulum, 2006, s.48).

İkinci Meşrutiyet canlı bir politik ortam yaratmış, çeşitli amaçlar ve ideolojiler doğrultusunda örgütler kurulmuş, böylelikle Osmanlı vatandaşları politik yönden hareketlenmiş, bu arada Osmanlı kadınları da politikleşmişti (Durakbaşa, 2000, s.170). Halide Edip, bazı arkadaşlarıyla “Teali Nissan Cemiyetini” kurdu. Bu cemiyet kadını sosyal hayata alıştırmak için kurulmuştu. Okuma yazma, çocuk bakımı, ev idaresi yabancı dil kursları açtı (Ergün, 1996, s.149). Terzilik, pastane işletmeciliği, fotoğrafçılık, ticaret, makinistlik, dizgicilik, madencilik gibi özel teşebbüsler içinde görülen kadınlar bazen tek başına çalışmış, bazen de grup oluşturarak ortaklıklar kurmuştu. Kadınların büyük sermayeyle kurdukları en önemli iktisadi teşebbüs ise hanımların ihtiyacı olan bütün eşyaları üretip satmak ve dikişe dair her türlü ihtiyacı karşılamak amacıyla kurdukları “Hanımlara Mahsus Eşya Pazarı Anonim Ticaret Şirketi” dir. Kadınların acemi oldukları halde ticaretle meşgul olmaları, onların bu yönde eğitilmesini gerekli kılmıştır. Nitekim kadınların ticarete bilgi sahibi olmaları için çareler düşünülmüş, bu amaçla, süresi 9 aydan ibaret olan “İnas Arneli Ticaret Şubesi” (Uygulamalı Kız Ticaret Bölümü) açılmıştır (Erdem ve Yiğit, 2010, s.197). Aynı dönemde kadınlar kendi seslerini duyurmak amacıyla siyasi partilere katıldılar. Cevdet Paşa’nın kızı Emine Semiye Hanım, Osmanlı demokrat Fırkası’nda, Şerif Paşa’nın eşi Prenses Emine Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkasının aktif birer üyesi oldular (Konyar, 2013, s.179).

Genel olarak bakıldığında Türk modernleşme modeli, Tanzimat bürokrasisinin sorumluları yabancı soylu elit kadroların bir ürünü olduğu görülecektir. Reşit Paşa ve yandaşları bu kategoriyi oluşturmaktadır. Gerek Tanzimat gerekse meşrutiyet dönemlerinde modernleşme adına gerçekleştirilen tüm etkinlerin batılılaşma veya batılı bir devlet, hayat ve insan tasavvuru oluşturmak olduğu görülecektir. Bu bağlamda bu dönemlerde kadın merkezli gerçekleştirilen değişimlerin kimisi (okullar açmak gibi) hayatın doğal akışında anlaşılabilen veya olması gerekenler bağlamında düşünülebilir. Ancak Osmanlı kültür dünyasına uygun olmayan kimi değişimlerin (kadının sosyal ve kültürel durumu gibi) batılı ülkelere gönderilen aydınların orada gördükleri yenilikleri ve değişimleri sorgulamadan, düşünmeden adapte etmeleri sosyal bilimlerin veya sosyal olayların ruhuna uygun düşmediği söylenebilir.

6.3. Cumhuriyet Dönemi

Tanzimat'la birlikte başlayan ve özellikle de II. Meşrutiyet döneminde kadın hakları konusunda yaşanan batılı tarzda değişim hareketi, Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen haklara adeta zemin hazırlamıştır. Cumhuriyet'in kuruluşuyla, toplumsal, ekonomik ve siyasal açıdan olduğu gibi, kadın hakları açısından da birçok köklü değişikliğin gündeme getirildiği ve uygulandığı bir süreç başlamıştır (Erdem ve Yiğit, 2010, s.198). 1923 yılında cumhuriyetin kurulmasıyla beraber yeni bir toplum ve kültür yaratma gereği ortaya çıktı. Cumhuriyetle birlikte üç proje gündeme gelmeye başladı. Uygun bir ulusal kimlik oluşturmak, çağdaş toplumlar ailesinde yer almaya müsait siyasal bir yapı belirlemek ve modernleşme yolunda ki adımları hızlandırmak (Çaha, 1996, s.107). Yeni dönemde modernleşme en hızlı en radikal şekilde gerçekleşir. Cumhuriyet, modernleşmeyi bütün kurumların aynı zamanda aynı ölçüde değiştirilmesi olarak görür. Dolayısı ile tabii bir süreci kapsamaması gereken modernleşmede temel unsur "hız" olur (Gencer, 2007, s.28). 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet'in üzerinden daha altı ay geçmeden eskilerin düşünüp de adını söyleyemedikleri medrese mektep ikiliğinin kaldırılması, milli, halkçı, çağdaş ve laik eğitime geçilmesi tartışmaya açıldı. Eğitimde kızlara da fırsat eşitliği tanınması, köy ve köylü eğitiminin önemi, demokratik eğitim kavramları da yasal düzenleme öncesinde Meclis'te ve Meclis dışında çok irdelendi (Sakaoğlu, 2003, s.167).

Kurtuluş Savaşı sonrasında erkek nüfusun azalması ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle kadınlar çalışma yaşamına teşvik edilerek kanunlarla daha geniş imkanlar sağlamış, 1923 İzmir İktisat Kongresinde kadınlara ilgi gösterilerek Türk kadını tarımda ve sanayide işçi, kamu hizmetinde memur olarak çalışma hayatına başlamış tır (Erdem ve Yiğit, 2010, s.167).

Türk kadını Cumhuriyetle birlikte çeşitli meslek dallarında yer almaya başlamıştır. Örneğin, Atatürk'ün çok sevdiği manevi kızı Sabiha Gökçen'e havacılık eğitimi verilir. Türk kızı ilk kez düzenlenen güzellik yarışmalarında dünyaca ün kazanır. Türkiye adına finalist olarak katılan Keriman Halis Dünya güzeli olur. Bu örneklerden sonraki süreçte Türk kadını gerek Türkiye gerekse dünya çapında çok çeşitli iş kolları açılımlarıyla örnekleri arttırmaya devam etmişlerdir (Tezkesen, 2008, s.63). 1926 yılında ise, aile ilişkilerini ve kadının aile ve toplumdaki yerini Batı esaslarına göre düzenleyen Türk Medeni Kanunu 17 Şubat'ta kabul edilerek Mecelle'nin yerini aldı (Tazegül, 2005, s.104).

20.yüzyılın başlarında, bölgedeki ilk modern ulus-devlet olan Türkiye Cumhuriyeti, nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu laik modernist bir devlet olarak ortaya çıktı. Kemalist Cumhuriyetçiler İslam'la radikal bir kopuş gerçekleştirerek 1926 yılında laik medeni hukuku (çok küçük değişikliklerle İsviçre'nin Medeni Kanunu'nu) yürürlüğe soktular. Medeni Kanun, kadınların toplumdaki konumunu doğrudan etkileyen hukuki değişiklikti (Durakbaşı, 2000, s.23). Medeni kanundan sonra kadına siyasi haklar verilmiştir. 3 Nisan 1930'da Belediye seçimlerinde, 5 Aralık 1934'te milletvekili seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. Bu yıllarda Avrupa, Amerika ve Asyada ki bir çok ülkede bu hakkın bulunmayışı konunun önemini artırmaktadır. Türkiye aynı zamanda bu hakları tanıyan ilk İslam ülkesidir(Kurnaz, 1991, s.126).

Karma eğitim önce ortaokullardan başlayarak yaygınlaşmıştır. 1924 Ağustosunda, Hükümet ilkokulların karma olacağı kararı alınmış, liselere yayılması 1930'dan sonra gerçekleşmiştir. 1923' de Türkiye'de 9 kız,14 erkek lisesi vardı. 1934-1935 öğretim yılından itibaren tek lisesi bulunan illerdeki 19 lisede karma öğretime geçilmiştir (Akyüz, 2006, s.398-399). 20 Nisan 1924 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye kanununun 87. maddesi değiştirilerek "İlk Öğrenim Zorunluluğu" dahil edilmiştir (Göksel, 1993, s.160). Bu gelişmeyle Türk kızlarına öğretim eşitliği sağlanmış oldu.

Kadınların eğitimine dönük çalışmalarda 1938’de Bursa’da Gürsu bucağında Köy kadınları Gezici Kursları ve Akşam sanat okulu açılmasıyla başlamıştır. Bu alan gördüğü rağbet eğitimin pratikliği ve hitap ettiği kitleye sağladığı imkanlar nedeniyle daha hızlı ve yaygın gelişmiş, Pratik kız sanat okulları, Olgunlaşma Endüstrileri Halk Eğitimi kapsamındaki Biçki-Dikiş, Ev ekonomisi, Halıcılık, yorgancılık çiçekçilik vb. kurslar bu kurslara öğretmen yetiştirme amacıyla da okul bünyelerinde ayrıca kurslar açılmıştır (Sakaoğlu, 1992, s.76). Modern Türkiye’nin kurulmasında önemli olduğu düşünülen kızlar, Cumhuriyetin modernlik ideallerine uygun bir cinsiyet kimliğiyle programlanmıştır. Giyimler, idealler, müfredat vb. süreçlerle Kız okullarında yürüyen programlama modern kız tahayyülünü temsil edecek şekilde düzenlenmiştir. Ankara da inşa edilen ve açılan İsmet Paşa kız enstitüsü bu okulların ilki olmuştur (Yıldırım, 2012, s.45).

Aşağıdaki tabloda Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar kız öğrencilerin öğrenim gördüğü oranlar verilmiştir.

Tablo 1:Türkiye’de Yıllara Göre İlköğretim Sayısı Ve Bunların Öğretmen Ve Öğrenci Miktarı (1923-2016)

Seneler	Okul	Öğretmen			Öğrenci				
		Toplam	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen	Kadın Öğretmen Yüzdesi	Toplam	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Kız Öğrenci Yüzdesi
1923-1924	4 894	10 238	9 021	1 217	%11.9	341 941	273 107	62 954	% 18.4
1930-1931	6 598	16 318	11 504	4 814	%29.5	489 299	315 072	174 227	% 35.6
1940-1941	10 596	20 564	14 583	5 981	%29.1	955 747	661 279	294 468	%30.8
1950-1951	17 428	35 871	26 714	9 157	%25.5	1 616 626	1 016 915	599 711	% 37.1
1960-1961	24 398	62 526	48 944	14 032	%22.4	2 866 501	1 800 026	1 066 475	%37.2
1970-1971	38 234	132 721	87 469	45 252	%34.1	5 013 408	2 892 654	2 120 754	% 42.3
1980-1981	45 507	211 573	126 105	85 468	%40.4	5 653 069	3 086 135	2 566 934	%45.4
1992-1993	49 974	235 721	134 899	100 822	%42,7	6.707 725	3.543 917	3. 163 808	%47.1
2000-2001 *	36 072	345 015	193 799	151 216	%43,8	10 480 721	5 635 131	4 845 590	%46.23
2010-2011	32 797	503 328	237 254	266 074	%52,8	10 981 100	5 623 476	5 357 624	%48.78
2015-2016	43 865	625 641	268 940	356 701	%57,1	10 572 209	5 379 106	5 193 103	%49,12

Kaynak (Akyüz, 2001, s.319), (Taslaman, 2011, s.110-111). 2006-2007 ve 2015-2016 MEB İstatistikleri.

*2000-2001 eğitim öğretim yılından itibaren ilk ve orta okullar ilköğretim okulu adı altında ilköğretim içinde yer almıştır.

Tablo 2: Türkiye’de Yıllara Göre Resmi Ve Özel Ortaokul Sayısı Ve Bunların Öğretmen Ve Öğrenci Miktarı (1923-2016)

Seneler	Okul	Öğretmen				Öğrenci			
		Toplam	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen	Kadın Öğretmenlerin Oranı	Toplam	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Kız Öğrenci Yüzdesi
1923-1924	72	796	-	-	-	5.905	-	-	-
1930-1931	83	1.068	845	233	%21.8	27.093	20.148	6.945	%25.6
1940-1941	252	3.867	2.422	1.445	%37.3	95.332	69.097	26.235	%27.5
1950-1951	440	4.528	2.437	2.091	%46.2	68.765	50.262	19.037	%27.7
1960-1961	776	13.269	9.110	4.159	%31.3	318.138	241.261	76.877	%24.2
1970-1971	1 842	28 452	18 578	9 874	%34.7	783 471	569 719	213 752	%27.3
1979-1980	4 103	30 930	20 355	10 575	%34.2	1 180 233	786 550	393 683	%33.4
1992-1993	7 544	56 055	35 331	20 724	%36,9	2. 556 339	1. 575 026	981 313	%38.38
2000-2001	36 072	345 015	193 799	151 216	%43,8	10.480 721	5 635 131	4 845 590	%46.2
2010-2011	32 797	503 328	237 254	266 074	%52,8	10 981 100	5 623 476	5 357 624	%48.7
2015-2016	43 865	625 641	268 940	356 701	%57,1	10 572 209	5 379 106	5 193 103	%49,2

Kaynak (Akyüz, 2001, s.324), (Taslaman, 2011, s.110-111). 2006-2007 ve 2015-2016 MEB İstatistikleri.

Tablo 3: Türkiye’de Yıllara Göre Lise Sayısı Ve Bunların Öğretmen Ve Öğrenci Sayısı (1923-2016)

Seneler	Okul	Öğretmen			Kadın Öğretmenlerin Yüzdesi	Öğrenci			
		Toplam	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen		Toplam	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Kız Öğrenci Yüzdesi
1923-1924	23	513	-	-	-	1.241	-	-	
1930-1931	57	637	542	95	%14.9	5.699	4.333	1.366	%24.0
1940-1941	82	1.544	1.110	434	%28.1	24.862	18.881	5.981	%24.1
1950-1951	88	1.954	1.120	834	%42.7	22.169	17.526	4.643	%20.9
1960-1961	194	4.219	2.394	1.825	%43.3	75.632	56.016	19.616	%25.9
1970-1971	518	11 219	6 977	4 242	%37.8	244 569	173 885	70 684	%28.9
1979-1980	1. 108	36 198	22 438	13 760	%38.0	531 760	341 969	189 791	%35.7
1992-1993	6 680	55 457	35 059	20 398	%36,7	2. 242 875	1. 393 735	849 140	%37.8
2000-2001	6 291	139 969	83 268	56 701	%40,5	2 362 653	1 382 912	979 741	%41.4
2010-2011	9 281	222 705	128 093	94 612	%42.4	4 748 610	2 586 171	2 162 439	%45.5
2015-2016	10 550	335 690	177 293	158 397	%47.1	5. 807 643	3. 047 142	2 760 501	%47.5

Kaynak (Akyüz, 2001, s.325), (Taslaman, 2011, s. 110-111). 2006-2007 ve 2015-2016 MEB İstatistikleri.

Tablolarda görüleceği gibi 1923-1924 eğitim-öğretim yılından 2015-2016'ya yani günümüze kadar ilkokul, ortaokul, lisede kurum sayısı, kadın öğretmen sayısı, kız öğrenci sayısı açısından doğrusal bir artış sağlanmıştır. Tabloda kızların toplam öğrencilere ve kadın öğretmen sayısının toplam öğretmen sayısına göre oranlamaya bakıldığında bir artış görülmektedir. Türk modernleşmesindeki gelişmelere bağlı olarak kadınlar eğitim olanağına kavuşup meslek sahibi olmalarıyla kamusal alana çıkışları da artmıştır.

Aşağıdaki tabloda 1923 – 1924 öğretim yılından 2015-2016 öğretim yılındaki Maarif Vekaleti'ne bağlı tüm resmi okulların sayısı ve öğrencilerin sayılarını gösteren tablo ise öğrenci ve okul sayısındaki fark meydana gelen değişikliği açık ve net bir şekilde göstermektedir:



Tablo 4. Okul Ve Öğrenci Sayıları

Okullar	1923-1924 Öğretim Yılı		2015-2016 Öğretim Yılı	
	Okul Sayıları	Öğrenci Sayıları	Okul Sayıları	Öğrenci Sayıları
Ana Mektepleri (Karma	85	8.540	27.793	1.209.106
İlk Mektep (Erkek)	4.923	265.138	26.522	2.617.009
İlk Mektep (Kız)	647	70.670		
İlk Yatılı (Erkek)	19	1.502		
Öksüzler Yurdu (Erkek)	14	4.105		
Öksüzler Yurdu (Kız)	3	973		
Orta Mektep (Erkek)	56	11.426	173.343	2.576.094
Orta Mektep (Kız)	8	1.547		
Lise (Erkek)	15	5.684	10.550	2.760.501
Lise (Kız)	4	1.242		
Muallim Mektebi(Erkek)	15	3.629		
Muallim Mektebi (Kız)	9	1.994		
Meslek Mektebi (Erkek)	2	111		
Meslek Mektebi (Kız)	5	870	443	114.442
İmam Ve Hatip Mektepleri (Erkek)	25	1.442		
Yüksek Mektepler Karma (Erkek) (Kız)	10	2.49341		
Erkek Mektepler	5.164	304.076		
Kız Mektepler	676	77.637		
Genel Toplam	5.840	381.713		

Kaynak (Sakaoğlu, 2003, s.167) ve 2015-2016 MEB İstatistikleri

BÖLÜM VII

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma problemiyle ilgili olarak önemli bulunan yurtiçindeki ve yurtdışındaki araştırmaların bulguları yer almaktadır.

7.1 Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Bu araştırma Modernizmin kadın ve eğitime etkilerini saptamak, Türk kültüründe kadının statüsü belirlemek, Türk modernleşmesinde kadının yerini belirlemek bununla birlikte elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak bundan sonraki yapılacak çalışmaların uygulanabilirliğine yönelik bir kesiti içermektedir. Günümüze kadar modernleşme süreci, modernizmin toplumsal yapıya, aileye, kadına ve eğitime etkileri, değişime açıklık ilgili yapılan araştırmalara, tez konusu ile doğrudan ilgili olanlarına bakıldığında,

Kozlu (2009) göre “Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri” adlı araştırmasında, “Kadının kendine ait durumları ele alıp, tanımlama ve buna uygun duruşları belirleme sürecinde hem kendi cinsi hem de karşı cinsle etkileşim ve iletişim içerisinde olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda yazın, siyaset, sendikal hareketler, protesto eylemleri gibi çalışmalarda kadın ve öteki diye adlandırılan eşcinseller, zenciler, etnik gruplar ve sanatçıların dayanışmasının, kadının kendi ve kendisiyle birlikte ötekilerin haklarının iyileştirilmesine yönelik ihtiyaca dikkat çekmesi açısından önemli olduğu” sonucuna ulaşmıştır.

Şen (2013) göre “Osmanlıdan Günümüze Eğitimde Modernleşme Çabaları Eğitimde Değişim” adlı araştırmasında, “Eğitim sistemi var olan bilgiyi aktarma yerine, öğrenmeyi öğrenme, etkili ve verimli öğrenme, bilgiyi yapılandırma ve üretme ve işe yararlılık sağlama gibi becerileri kazandıracak imkânlar sunulmalıdır. Yine bu doğrultuda yeni bir anlayışın yerleşmesine katkıda bulunmalıdır” sonucuna ulaşmıştır.

Kılıç ve Ağçoban (2012) göre “Gelenek Ve Modernizm Bağlamında İslam” adlı araştırmasında, Müslümanlar bu yakın planda bir nevi mecbur bırakıldıkları değişim sürecini “son ilahi” mesajı derin kültürel bağlarından koparmadan evrensel sorunları göz önüne alarak anlatmak suretiyle aşabilir sonucuna ulaşılmıştır.

Şahindokuyucu (2013) göre “Modernizm Ve Resim Sanatına Etkileri” adlı araştırmasında, Modernizmin yapısal özelliği, akılcı, bütünleştirici, öznele dönük, yenilikçi demokratik ve insancıl olmalıdır sonucuna ulaşılmıştır.

Balkanoğlu (2015) göre “Türkiye’de Muhafazakar Kadın Modernleşmesi Ve İslami Moda Dergilerindeki Yeni Muhafazakar Kadın” adlı araştırmasında, İslam’ın katı yorumlarının, siyasal İslam’ın kadınlara tanıdığı sınırlı hareket alanının, laik kamusal alanın dışlayıcı yapısının; yani muhafazakar kadını bağlayan, bastıran, dışlayan faktörlerin değişmiş olduğu ve muhafazakar kadının yaşam tarzı ve giyim tercihlerinde daha özgür hale geldiği sonucuna varılmıştır.

Şahingeri (2006) göre “Modernizm Ve İslamiyet’in Kadın Anlayışının Karşılaştırılması” adlı araştırmasında, Modernizm, din de dâhil pek çok alanı kapsar. İslami çizgideki kadın da modernizmin kapsama alanındadır ve modernizmden tamamen soyutlanamaz. Aynı zamanda modernizm ile bire bir uzlaşmaz çünkü mensubiyet itibarıyla İslam’la ilgilidir. Günümüzde tam olarak modernizmden soyutlanmış bir Müslüman kadın modeli çizmekte zorluk vardır. Önemli olan bu etkileşimin boyutu ve dozu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gündüz (2012) göre “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda Ve Devletlerinde Kadının Yeri Ve Önemi” adlı araştırmasında, “günümüz dünyasında kadın cehaletin ve tüketim ekonomisinin hedefi haline getirilerek reklam ve eğlence aracı durumuna getirilmiştir. Bazı dönemlerde de zaman zaman kadınla erkek birbirlerinin rakipleri gibi karşı karşıya getirilmiştir. Hâlbuki kadın ve erkek farklı cinsiyetlerden meydana gelen insanlardır. Birbirlerinin rakibi değil yarısıdır. İnsan soyunun devamı onların birlikte yaşadıkları aile kurumuna bağlıdır. Türk kültüründe kadın erkeğin tamamlayıcı olduğu” sonucuna ulaşılmıştır.

Müftüler (1999) göre “Türk Kadınların Durumu” adlı araştırmasında, Türk kadınları 1920’lerin Kemalist reformlarına rağmen baskıyla karşılaşmaktadır. Kadın özgürlüğü

üzerindeki bu baskılar, Akdeniz bölgesindeki inançları kadın davranışlarındaki üzerindeki ilahi-hüküm inancı ve kadınları bir cinsiyet olarak görmeyen Kemalist ideolojisidir. 1920’lerde yapılan kadınların yasal, sosyal ve siyasal hak reformlarına rağmen, Türk kadınları tam özgürlükten hala uzakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aygül (2010) göre “Osmanlı Modernleşmesinde Türk kadınının Statüsündeki Değişim Ve 1913 Kadınları Dünyası Dergisinin de Kadınların Bu Değişimi Değerlendirmesi” adlı araştırmasında, dönemin gereksinimleri doğrultusunda milli bir dava olarak vatanperverlik adına ortaya konan 2. Meşrutiyet dönemi kadın hakları mücadelesinin önemli kazanımlar elde etse de kadınların değişmeyen “tarihsel nesne” pozisyonunu değiştirmeye yetmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tezesen (2008) göre “Türk Modernleşme Sürecinde Kadının Değişen Toplumsal Rolü” adlı araştırmasında, kadın aydınlanmadan sonraki değişimlere bakıldığında görülmektedir ki, kadını daha öncesinde de olduğu gibi her zaman erkeğine yardımcı ve onun yanında olduğu, kadının tüm bu süreç içinde köklüce değişim geçirdiği tek konunun toplumsal sorumluluğa katılma mekanizması olarak kabul edilebileceği kadının eğitimi anlamında verilen haklarla ve yapılan düzenlemelerle önünün açılması, eğitilmiş kadının sosyal anlamda sorumluluklarını da artırdığı ve bu anlamda değişimde aydınlanma çağına uyumun en üst noktasını oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kurtuluş (2011) göre “Osmanlı Şiirinin Modernleşme Sürecinde Kadın’ın Doğuşu: Nigar Hanım’ın Şiirlerinde Dişil Söylem Üretimi” adlı araştırmasında, 19. yüzyılda toplumda önem kazanmaya, dikkate alınmaya başlayan kadınların şiir dünyasında da ortaya çıktığını, görünür hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Koca (2013) göre “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Modern Türkiye’ye İslam’da Modernleşme” adlı araştırmasında, ideolojik yenilgi Cumhuriyet’in kurucu kadrolarında miras alınmış ve onları, sekülerlik ve milliyetçilik üzerinden, geleneksel paradigmadan modern paradigmaya sıçramaya zorladığı, bu sıçramanın kaçınılmaz olarak, ulus devlet sürecinde bir eleman olarak İslam’da modernleşme olgusunu ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır.

Güllüpnar (2002) göre “Osmanlı-Türk Modernleşme Serüveninde İslamcılık İdeolojisi” adlı araştırmasında, İslamcılığın Doğuşu, otantik geleneğe dönmeyi amaçlayan bir yenileme değil, aksine üçüncü dünyadaki başarısız modernleşme girişimlerine karşı alt-üst olan ve yoksullaşan Müslüman insanların ve entellektüellerin verdiği yanıt olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hayal (2015) göre “Türkiye’de Modernleşme Ve İslamcılık” adlı araştırmasında, İslamcılığın Müslümanları modern zamanlarla tanıştırdığı, fakat aynı zamanda şimdiki zamanın sınırlarını ve modernliğin geçici, uçucu tabiatını açığa çıkardığı, İslamcılık dinin hep süregelmişliğini ve sonsuzluğun öbür dünyaya ilişkin anlamını hatırlattığı ve Müslümanların modern dünyadan çekilmek yerine, kolektif eleştirel olarak dünyevi işlere katılımını mümkün kıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hasanova (2007) göre “Modernleşme Sürecinde İslam Hukukunda Maslahat Tartışmaları” adlı araştırmasında, değişime ayak uydurmak ve Batı’ya tamamen teslim olmak istemeyen İslam alimlerinin bu amaçla maslahat kavramını yeniden ele almaya ve onun İslam hukuk literatüründe ve teşrinde tuttuğu önemli yeri daha belirgin biçimde ortaya koymaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kantarcı (2015) göre “İslami Kadın Modernliğinin Tüketim Toplumunda Temsili: Ala Dergisi Üzerine Bir İnceleme” adlı araştırmasında İslami kuralların esnetilerek post modernist/ tüketim toplumu çoğulculuğunun içine yerleştirildiği, bu yeni çoğulculuğun zeminin tüketim toplumu olduğu, tüketim ilişkilerinin diyalektiği içinde “farklılık” vurgusu ile yapılandırılan yeni İslami kadın imgesi ile yer yer geleneksel İslam’ın kadın anlayışını yıkmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz (2014) göre “İslami Kadın Yazarların Söyleminde Cinsiyet Rollerini; Cihan Aktaş ile Yıldız Ramazanoğlu Örneği” adlı araştırmasında, temel olarak, İslami kadınların, kendilerini aile ve topluma karşı sorumlu gördükleri söyledikleri, bu sorumluluk bireyin kendini gerçekleştirmek idealinden beslenmekle birlikte modern dünyanın yalnızlaşan birey biçiminden farklı olduğu, İslami kadın aydınların son yıllarda özellikle bireysellik konusuna yönelmeleri aile ve toplum hayatına karşı taşıdıkları şüphelere dayanmaktadır. İnsanın kendisine karşı sorumluluğu, hiç

kimseye muhtaç olmaksızın hayatını idame ettirebilmesini kapsadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz (2010) göre “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi” adlı araştırmasında, devrim’in kadına ve erkeğe bakış açısı da her ne kadar Batı’nın değerlerine göre olgunlaştırılmak istense de, toplumda var olan Ataerkil algılayıştan da kopamamış ve kadın-erkek eşitliğini, kadına ve erkeğe geleneksel olarak atanmış olan Toplumsal Cinsiyet rollerine belli oranda sadık kalarak gerçekleştirmeye çalışıldığı; kadın haklarının kazanımını ve kadının topluma kazandırılmasını Ataerkil toplum içerisinde, Ataerkil normlara sadık kalarak gerçekleştirmeye çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çiçek, Aydın ve Yağcı (2015) göre “Modernleşme Sürecinde Kadın: Osmanlı Dönemi Üzerine Bir İnceleme” adlı araştırmasında, Osmanlı ve Türk modernleşmesi kesinlikle birbirinden bağımsız düşünülecek bir durum olmadığı bu yüzden modernleşme sorunu ve dolayısıyla kadın hareketleri sorunu Osmanlıdan Türkiye’ye tevarüs eden bir konu olduğu, kadın hareketleri her iki dönemde de hak ve özgürlükler elde etmek amacıyla ortaya çıkmış ancak gerek Osmanlı gerekse de Cumhuriyet döneminde belirli dalgalanmalarla birlikte erkek egemen zihniyetin baskınlığının olduğunun sonucuna ulaşılmıştır.

Aksan (2013) göre “1450-1750 Yılları Arasında Avrupa’da Cadılık” adlı araştırmasında, tarihte kadınlara uygulanan en acımasız şiddetin ve vahşetin bir örneği cadı avcılığı olduğu ilk başta sadece kadınlara yönelik olan bu saldırının, daha sonra erkekleri ve çocukları da hedef aldığı, Ruhban sınıfı tarafından toplumu kötülükten arındırma amacıyla başlatılmış olsa da, din adamlarının cinsel yaşamdan ve kadından uzak olmalarının baskısı altında yaratılan cadı imajı, bastırılmış cinsel fantezi ile birleştiğinde, öfke, nefret ve kin kadınların işkence ile öldürülmelerine kadar gittiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özkerem ve Arslanel (2011) göre “İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak” adlı araştırmasında, İkinci Meşrutiyet, kadının toplumsal hayatta daha aktif olarak varlığını ortaya koyduğu dönemdir. Bu dönem kadınların kent yaşamında daha fazla yer almaya başladığı, sosyal ve ekonomik hayatta boy gösterdiği, kadınların hukuki

alanda hak elde etme mücadelesi verdikleri, seslerini duyurmak için gazete ve dergi çıkardıkları, dernekler kurdukları dönem olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arıkfidan (2015) göre “İslam Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler” adlı araştırmasında, İslâm’ın, kadına birçok hak vermiş ve bu hakları kullanabilmeleri için de tedbirler aldığı, Ama bu hakları ve hakların korunmasına yönelik tedbirleri kullanmak için öncelikle Müslüman kadınların bunların varlığından haberdar olmaları, hakları konusunda bilinçli olmaları gerekliliğinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Küçük (2012) göre “Türkiye’de Ve Orta Doğu’da Kadın Olmak” adlı araştırmasında, geleneksel ya da modern, doğu yada batıda olsun tüm toplumlarda kadınlar erkeklerden daha avantajlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7.2 Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Mogdaham (2003) göre “Modernizm Kadınlar: Orta Doğu'da Cinsiyet ve Toplumsal Değişim” adlı araştırmasında Müslüman kadınların çeşitlilik göstermesini vurgulayan bu yeni ilim, eskiden varsayıldığından farklı olmayarak, kadınların bütün dünya da yaygın bir trendin katılımcıları olduğu, bölgeler boyunca, Müslüman kadınlar eski jenerasyona kıyaslandığında ortalama olarak daha sağlıklı ve eğitilidirler. Ve erkeklerle daha çok eşit değerdendirler. Evliliği erteleyerek ve daha az çocuk sahibi olarak, Müslüman kadınlar gayri-müslim toplumların gelişim düzeyleriyle aralarındaki ayrımı hızla azaltmakta ve yok etmektedir. Müslüman kadınlar ayrıca gayri-müslim toplumlarla arasındaki iş gücü farkını da azaltmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Offenhauer (2005) göre “İslam Toplumlarında Kadınlar: Sosyal Bilim Literatürünün Seçilmiş Bir Derlemesi” adlı araştırmasında, Dünyanın yarım milyar Müslüman kadını hakkında, Müslüman kadınların çok çeşitli olduğunu vurgulamasıyla birlikte, aynı zamanda bir nüfus olarak dünya çapında eğilimlere katıldığını ve eskiden olduğu gibi kadınlar arasında ayırt edici olmadığı, Müslüman kadınlar bölgede daha iyi sağlıklı ve daha önceki nesillere kıyasla daha iyi eğitim görmüş ve nesiller boyu erkeklere oranla daha fazla olduğu evlilikleri ertelemek ve daha az çocuk sahibi olan

Müslüman kadınlar, evlilikleri ile doğurganlık kalıpları ile karşılaştırılabilir gelişme seviyeleri olan gayri-Müslim kadınların oranı arasındaki boşluğu kapattığı Siyaset alanında, marjinalleşmenin deneyimini ve giderek artan bir biçimde ona karşı harekete geçme kararlılığının yanı sıra kadın olarak deneyimlerini diğer dezavantajları diğer kadınlarla paylaştığı ve Müslüman kadınları statülerini belirleyen öncelikli faktörün sadece “İslam” olmadığı aksine, İslam kendi değerlendirildiğinde, özel tarihi olayların ve sosyo-ekonomik durumların Müslüman kadınların hayatını şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Giuliano (2014) göre “Kadınların Toplumdaki Rolü: Sanayi Öncesi Modern Çağ” adlı araştırmasında, endüstri öncesi toplumlarda geleneksel olarak uygulanan farklı tarım biçimlerinin önemi, pre-endüstri ve çağımızda cinsiyet rolleri arasındaki farklılıkların belirlenmesinde önemli olduğu geleneksel olarak tarla tarımını uygulayan toplumlar cinsiyet çizgileri boyunca bir üretim uzmanlığı geliştirmeye meyilli olduğu, erkekler tarlalarda ev dışında çalışmak eğilimindeyken, kadınların evde faaliyetler konusunda uzmanlaştığı tarıma dayalı topluluklar ve toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, doğal yerleşim yerinin evde olduğu konusunda kültürel bir inanç geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

White (2003) göre “Devlet Feminizmi, Modernleşmesi ve Cumhuriyetçi Kadın” adlı araştırmasında, devlet sponsorluğunun dışında bir feminizmin geliştirilmesine yönelik erken teşebbüslerin engellenmesine rağmen, Cumhuriyet reformları, 1980’lerde daha evrensel bir liberal feminizme dönüşümü sağlayan koşulların geliştirilmesine katkıda bulunduğu, yeni feministler kadınları “vatandaş kadınlar” olarak değil vatandaş olarak ya da kadın olarak temsil ettiği ancak, devlet feminist modelinin, çağdaş bir kadının neye benzediğine dair otorite tutumuna rağmen, Türk kadınlarının katılmasına olanak tanımada çığır açıcı ve başarılı olduğu bunun o dönemde Avrupa’da veya Amerika Birleşik Devletleri’nde duyulmadığı, bu modelin başarısı devletin modern tanımlamaya dahil edilmemiş dindar muhafazakar kadınlara ve ulusalcı toplumsal projeden sapmış liberal, bireysel kadınlara kapılarını açtığı tartışmaların sona ermediği, ancak Türk deneyiminin, 20. yüzyılın başında kadınların güçlenmesinin en önemli başarı öykülerinden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aquil (2011)'e göre “Değişim ve Müslüman Kadınlar” adlı araştırmasında Müslümanlar Kuran’da önemi belirtilen eğitimin ve Peygamberin geleneklerinin önemi ile birçok öğrenim kurumunu kurduğu, sadece camilerde ve dini okullarda öğrenim yapmakla kalmadığı, aynı zamanda hastanelerde ve özel evlerde de yapıldığı, camileri, temel eğitim ve din öğretimini sağladığı için eğitimin Müslüman dünyaya yayılmasında önemli bir rolü olduğu dini metinleri öğrenmek ve tartışmak amacıyla akademisyenler ve öğrenciler arasında açık tartışmalara neden olan yerlerin toplandığı kadınların evlerine değil aksine kamu otoritelerinden hoşnut olduğu sonucuna ulaşılmıştır.



BÖLÜM VIII

SONUÇ

Kültür kelimesine ait Türkiye’de ve dünya da çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Kültür kavramının anlamı ve kültürün unsurları sosyologlara göre farklılık göstermektedir. Kültür kısaca bir milletin kendine özgü gelenek, görenek, din, eğitim, felsefe, tarih, dil ve sanat gibi toplum tarafından benimsenen maddi ve manevi unsurların toplamıdır diyebiliriz. O topluma ait her türlü araç, giyim eşyaları, makinalar maddi unsurları oluşturur. Manevi unsurlar ise felsefe, gelenek görenek, yemek çeşitleri, düğünleri sanat gibi unsurlardır. Kültür aracılığıyla ülke halkını bir arada tutan, yaşamlarına yön veren anlam kazandıran, geçmişten günümüze yol alan, zaman içerisinde değişen, gelişen ve gelecek nesillere aktarılmak suretiyle muhafaza edilen sosyal, siyasal, tarihsel, kültürel coğrafi bağları vardır. Toplumu diğer toplumlardan ayıran toplumu toplum yapan bu bağlardan kültürel değerlerden vazgeçmesi mümkün değildir.

Ancak seküler hayatı tercih etmiş olan batı dünyasının öncülüğündeki dünya da kadınlar da seküler hayata alıştırmaya çalışılmıştır. Bu seküler hayat dini ve kültürü, hayatın (toplumun, insanın) bir özelliğinde çok çeşidi olarak gördüğünden çoğunlukla onları ret etmektedir. Bu değerleri ortadan kaldırarak, seküler değerler geliştirmeyi amaç etmiştir. Seküler değerler kazandırılırken de geleneksel değerlerle çatışmak durumunda kalmıştır. Bu bağlamda kadınlar bu kültürel değerlerle kimi zaman mücadele etmişlerdir.

Türk kültüründe kadının yeri ve önemine bakıldığında İslamiyet öncesi dönemde (destan ve efsanelerde) kadının, toplumsal statüsünün en üst düzeyinde olduğu görülmektedir. Türk gelenek ve görenekleri de kadına saygı üzerine kuruludur. Büyüklere, eşlere, anneye saygı önemli bir yere sahiptir. Kadın erkeğiyle birlikte ata binmiş, savaşa katılmış, elçi kabul etmiş, ev kültürünü çadırında yaşatmış, erkeğiyle birlikte aktif olarak hayatın içinde hareket halindedir. Fermanlarda hakanın buyruğunda adı geçecek kadar toplumda önemli bir statüye sahiptir. Kadın erkeğe her alanda hak verip önemli bir konuma getirdiği gibi erkeklerde kadınlara annelik vasfı başta olmak üzere onu her alanda yüceltmış, kadına çeşitli haklar tanımış kadını koruma altına almıştır. Kısaca kadını namusu olarak görmüş sahiplenmiş korumuş

kollamıştır.

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da bu kültürel etkilerle kadının statüsü devam etmiştir. Türkler bir yandan kendi geleneklerini adetlerini yaşarken bir yandan da İslam'ın gereklerine bağlı yaşamaya başlamışlardır. Örneğin Osmanlı döneminde yazılan şiirlerde kadın cennetten kendileri vasıtasıyla kazanılacağı üstün değerler olarak görülmektedir. Öte yandan Osmanlı döneminde kadının annelik ve eşlik özelliği baskındır. İslam dininin özelliği gereği kadınlar dış dünya ile ilişkilerini sınırlandırıldığı görülmektedir. Buna karşın yönetici olarak söz sahibi kadınlar varken; kırsal da olan kadınlara da rastlanılmaktadır. Osmanlı döneminde kadınların siyasal hayatta gerek annelik rolü ile yöneticilik görevlerinde yer almaları gerekse sosyal hayatta yer almaları onların edilgen bir yapıda olmayıp aktif bir konumda olduklarını göstermektedir. Osmanlı yaşadığı mağlubiyetlerin ardından sonra çareyi galip devletleri taklit etmekte bulup başta askeri olmak üzere eğitim siyasi rejim gündelik alanların düzenlenmesine kadar her alanda ıslahata geçti. Bu modernleşme ya da batılılaşma çabaları kadının sosyal, siyasal yaşamda yeri ve önemi konusunda da değişime neden olmaktadır. Bu değişime neden olan kavramlardan birinin de modernizm olduğu görülmektedir.

Modernizm kavramı ile ilgili de çeşitli tanımlar yapılmakla birlikte net bir tanım yapılmamaktadır. Modernizm en genel ve yaygın anlamıyla eskinin değerlerini, geleneğini yok sayarak yerine yeni değerleri koyma tutumu diyebiliriz. Eskiye ait kabul edilen milli değerleri iptal ederek modern olan değerlerle değiştirilmesini amaçlamaktadır. Modernizm biz olgusu yerine birey yaratmakta ve belli bir toplumu değil tüm dünyayı etkileme projesidir.

Modernliğin tarihsel gelişimini toplumsal ve siyasal hayatta ortaya çıkan farklılaşmalara bağlı olarak 16. yüzyılda başlamış Rönesans, Reform hareketleri endüstri devrimi ve akabinde gelen Aydınlanma çağı gibi faktörler modernleşmenin oluşumunda etkili olmuştur. Modernleşmenin başladığı ilk zamanlarda modern hayat yeni yeni algılanmaya başlamış daha tam olarak bu kavramın adı bile konmamıştır. Daha sonra Fransız devrimiyle modernleşme düşünceleri kökleşmektedir. Günümüze yaklaştıkça modernleşme süreci tüm dünyaya yayılmıştır. Bu yayılmanın sancılı bir şekilde olduğunu görmekteyiz. Modernleşme süresi değişim ve gelişimin oldu zaman dilimini kapsamaktadır.

Toflerr'in (1981) belirttiği gibi birinci dalga olarak adlandırılan geleneksel tarım uygarlığı, ikinci dalga olarak adlandırılan sanayi devrimi ve sanayi ötesi toplum olarak nitelendirilen üçüncü dalgalar arası geçişler oldukça sancılı olmuştur. Toplumsal açıdan yeni uygarlık, yeni aile düzeni, değişik çalışma şekli, farklı yaşama biçimlerini de meydana getiren modernizme geçiş kolay olmamıştır. Modernliğin sonucunda ortaya çıkan yaşam tarzları, insanı, bütün geleneksel toplumsal düzen türlerinden eşi görülmedik bir biçimde söküp çıkarmıştır. Modernliğin getirdiği dönüşümler hem yaygınlıkları hem de yoğunlukları açısından önceki dönemlere özgü değişim biçimlerinin çoğundan daha etkilidirler. Yaygınlık düzleminden bakıldığında bu dönüşümler, küresel düzeyde toplumsal bağlantı biçimleri kurulmasında etkili olmuşlardır; yoğunluk açısından ise günlük yaşamın en özel ve kişisel özelliklerini değiştirme aşamasına gelmişlerdir (Giddens, 1994, s.12).

Modernleşme sadece faydalı olanları değil, aynı zamanda çatışma, acı ve zararları da ortaya koymuştur. Günümüzde aşın çevre kirlenmesi, yeşil sahaların tüketilmesi, ozon tabakasının delinmesi, radyasyonlu gıda maddelerinin üretimi, Çernobil faciaları ve Hiroşima katliamı bunlar arasındadır. Bu bakımdan modernleşme, yaşam biçimlerinin bireyleri zaruri olarak daha iyiye yöneltmeyen sonuçlarını da kabule zorlar. Modernleşme, aynı zaman da insan ıstırapı ve felaketi bakımından yüksek fiyata mal olan yeni fırsatlar ve umutlar için yaratıcı ve yıkıcı bir süreç olarak düşünülmelidir (Türkdoğan, 2014, s.119). Örneğin anne-babayla birkaç çocuktan oluşan ve yük olacak akrabalara yer vermeyen çekirdek aile, ister sosyalist olsun, ister kapitalist ülkelerde standart modern aile şekli olarak benimsenmiştir. Atalara tapmanın sonucu olarak yaşlılara aile içinde önemli bir yer verilen Japonya'da bile ikinci dalganın ilerlemesiyle birkaç kuşağı içine alan, birbirine sıkı sıkıya bağlı insanlardan oluşan büyük aileler dağılmaya başlamış ve yerini çekirdek aileler almışlardır. Kısacası, ikinci dalga toplumlarının hepsinde çekirdek aile, tıpkı fosil yakıt, demir çelik üretim tesisleri ya da zincirleme satış mağazaları gibi, onları birinci dalga toplumlarından ayıran bir işaret haline gelmiştir. Bu yeni dünyanın bölünmüş ekonomisi (üretimle tüketimin birbirinden ayrılması), erkek ve kadın cinsleri arasındaki bölünmenin derinleşmesine neden olmuştur (Tofler, 1981, s.52-73). Öte yandan modern dünyada pek çok akımdan biri olan feminizmle medyadan sanata, reklam dünyasından pazarlamaya, sinema ve tiyatrodan mankenliğe kadar çok geniş bir ekseninde bir kadın tipi ön plana çıkarılmaktadır. Bu kadın tipinin ideal

ölçüleri sempatik, güzel, çekici, zarif, göz doldurucu kısaca semiz özellikler taşımasıdır. Diğer kadınlar (ölçüye uymayan özellikleriyle cazibe odağı olmayan kadınlar) ikinci plana düşürülmüştür (Çaha, 1996, s.163).

Modernliğin değer ve kurumlarının Batı'nın etkisi altında değiştiği zamanla evrenselleşerek diğer Batı'lı olmayan toplumları da etkisi altına aldığı, Batı dışı toplumlarda Batı'daki modernleşme ile aynı süreçler izlemediği her toplumun kendi yapısı dâhilinde farklı süreçler geçirdiği görülmektedir. Farklı süreçler izleyen Batı dışı toplumlar Batı'yı örnek alarak Batı medeniyetindeki değişimi taklit ederek kendi uzaklaşan bu toplumlar buhrana düşmektedir. Bu bağlamda Osmanlı'yı ve diğer Hristiyan devletlerinin de yıkılışlarının asıl nedeni kendi dinlerinden uzaklaşmalarıdır. Kendi benliğinden uzaklaşan bu devletler diğer devletlerin dininden etkilenmiş ve değişik çabaları taklitçilikten öteye gitmemiştir. Batı medeniyeti manevi ihtiyaçları karşılayamamış maddi değerleri yüceltmıştır.

Ayrıca Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisiyle Sanayi devriminden sonra kilisenin zayıflamasıyla toplumu bir arada tutabilecek bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Bu kurum yeni bir ahlak meydana getirecek, insanlara bunu aktaracak ve böylece toplumsal bir buhran ve çöküşün önüne geçecektir. Devlet gücünü eline geçirmiş olan seçkin sınıfın icat ettiği proje, modern kamu eğitimi projesidir. Bunun adı kilisenin karşına dikilen modernizmin mabedi ve değer üretim merkezi olan okuldur. Bu merkez sayesinde seçkin sınıfın değer yargıları, beğenileri, istekleri, kolay, etkili ve kalıcı bir şekilde bütün toplum kesimlerine benimsetilecek ve böylece onların meşrutiyeti de onaylanmış olacaktır. Bir başka ifadeyle modern devletler, bütün halkı belli esaslar içeren bir eğitim sisteminden geçirmeyi zaruri görmüştür. Bu devletlere göre zenginleşmenin, hükümetin ve geleceğe daha emin adımlarla yürümenin yolu sadık/makbul vatandaşlar üretmektir. Sadık vatandaşın üretimi ortak duygu, düşünce, beklenti ve emellere sahip insanların yetiştirilmesi demektir. Bunu yapacak kurum da zorunlu, merkezi, devlet kontrolünde, laik ve kısmen parasız eğitim olarak tebarüz etmiştir (Gündüz, 2016, s.35-39). Bu eğitim sisteminin önemli görevlerinden biri de kadınları modernizmin getirdiği yeni yaşama ve düşünme tarzına alıştırmaktır. Örneğin 19. yüzyıl ikinci yarısından itibaren modernleşme sürecinin getirdiği yeni toplumun maddi ve kültürel ortamı Osmanlı kadınlarını adeta arı kovanından boşalır gibi kamusal yaşama çekmiştir (Çaha, 1996, s.9-10). Köklerini kendi kaynaklarından, kendi inanç ve değerler sisteminde almayan, onları

yabancı kültür unsurları için dışlayan bu modern zihniyet, sözcüğün tam anlamıyla, yabancı hayranlığı denilen bir davranış biçimini ortaya koymuştur (Türkdoğan, 2014, s.29).

Modernleşmenin Türk kadınına etkisine bakıldığında erken modernleşme döneminde kadının modernleşmesi konusunda farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Gelenekçiler ve Batıcılar olmak üzere görüş farklılığında gelenekçiler İslam'ı savunurken Batıcılar Batı evrenselliğine ulaşmanın yolunu İslam'dan uzaklaşma olduğunu savunmaktadır. İslamcılar kadınlardaki ruh sağlığı bozukluğunun ve aile akraba ilişkilerinin bozulma nedenini modernleşme olarak görmektedirler. Kurtuluşu İslami değerlere dönmekte manevi değerlere sıkı sıkıya bağlanmakta görmektedirler. Batıcılar ise değişim ve yenileşme yolunda Batı medeniyetinin kültürünün alınması gerektiğini savunmaktadırlar. Batıcılar ve İslamcılar arasında fikir ayrılıkları olsa da amaç aynıdır. Her iki grupta Osmanlı'nın kurtuluşu için çözümler aramaktadırlar.

Tanzimat'la başlayan Batılılaşma serüveni tamamlanmış değildir, günümüzde de devam etmektedir. Modernizm her alanı etkilediği gibi toplumsal ve siyasal yaşam da kadın da etkilemiştir. Batılılaşma ile Türk kültürünün kadına vermiş olduğu annelik vasfı, geleneksel aile modeli yıkılmış kadın adeta sömürü kaynağı haline gelmiştir. Modernleşmeyle birlikte kadınlar çalışma hayatına daha fazla katılmış kadın evden dışarı çıkmıştır. Kadının gündelik hayattan sosyal yaşama, mutfak kültürüne, zevklerine, eğlence anlayışına, aile yaşamına kadar tüm yaşamı kısaca hayata bakış açısı değişmiştir. Geleneksel aile modelinden çekirdek aile yaşamına geçilmesi cinnet ve buhran gibi ruh durumlarına sürüklemiştir.

Tanzimat'la başlayan medenileşme projesi kısmen de olsa amacına ulaştığı görülmektedir. Modernleşme kadını fiziği ile ön plana çıkararak, dış görünüşü ile mankene benzeme tutkusu yaratmaktadır. Güzel görünme modernleşme tutkusuyla estetik ameliyatlara, diyetlere kadınların vazgeçilmezi olmuştur. Bu bağlamda kadınlar kozmetik firmalarının, güzellik uzmanlarının sömürsü haline gelmektedir. Bunu başaramayan kadınlar da intihara kadar varan davranışlar sergilemektedir. Kadını ruhsal bunalıma sürükleyen (cinsel sapmalar, soygun, cinayetler, terör, şiddet) adeta onu köle durumuna getiren, bu tutkunun modernleşme olarak görülmesi tehlikenin boyutunu artırmaktadır.

Batılılaşma, modernleşme veya çağdaşlaşma karşısındaki temel yanılğı, Batı değer

yargıları ve inanç sistemlerinin oluşturduğu bir dünya görünümünü, kendi tarihi gelişiminin bir yansımasıymış gibi telakki ederek onu benimsemekten kaynaklanmaktadır. Oysa, Batı insanının dünya görüşü, hayat tarzı ve zihinsel kategorilerinin bir ürünüdür (Türkdoğan, 2014, s.443).

Bütün bunların sonunda Güngör (2007, s.158)' ünde dediği gibi milli kültürümüze yabancı kültürler karşısında bağımsız ve itibarlı bir şahsiyet kazandırmanın birinci ve en önemli şartı, bu kültürü çağdaş standartlar karşısında değerlendirebilecek insanlar yetiştirmek, bu insanlardan meydana gelen araştırma kurumları ve eğitim müesseselerine her türlü resmi ve özel imkanı sağlamak, bunları yaparken de modern insanın kültürel ihtiyaçlarına cevap vermek durumunda olduğumuzu hiçbir zaman akıldan çıkarmamaktır. Bu nedenle kadınlara gerektiği değer verilmeli fakat bu Batıyı taklit ederek değil, kendi kültürümüzü özümseyerek, geçmişimizi tahlil ederek kendi düşüncelerimizle anlamlandırarak yapılmalıdır. Öte yandan gelenekle yenileşmenin birbirinden bağımsız olarak değil birbiriyle bağdaştırılarak çözüm yolları bulunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgenç, A. (1989). Felsefe Kültür İlişkisi. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (4).
- Akdoğan, A. (2014). *Mehmet Akif ERSOY'A Göre İnsan Toplumu ve İslam*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Aksan, Y. (2013). 1450-1750 Yılları Arasında Avrupa'da Cadılık. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2(355-368).
- Akşit, E. (2005). *Kızların Sessizliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktaş, C. (1991). *Sistem İçinde Kadın*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Aktar, C. (1993). *Türkiye'nin Batılılaştırılması*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aktaş, C. (1992). *Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Akyüz, Y. (2001). *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi*. Bursa: Alfa Yayınları.
- Akyüz, Y. (2006). *Türk Eğitimi Tarihi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aliye, F. (2009). *Osmanlı'da Kadın*. İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi.
- Altuntaş, H. ve Şahin, M. (2012). *Kuran'ı Kerim Ve Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Aquil, R. (2011). Change and Muslim Women. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(21), 29.
- Anadol, C., Abbasova, F. ve Abbaslı, N. (2002). *Türk Kültürü ve Medeniyeti*(3.b.). İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Anstiftung, F. (1994). *Kadın Harekatının Kurumsallaşması Fırsat ve Rizikoları*. (M.Akkent, Çev) İstanbul: Metis Yayınları.

- Arat, N. (1991). *Feminizmin Abc'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.
- Arat, H. N. (1996). *Türkiye'de Kadın Olmak*. İstanbul: Say Yayınları.
- Arıkfıdan, M. (2015). *İslam Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler*. Eskişehir, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Aslan, S. ve Yılmaz, A. (2001). Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, II(2),95-96.
- Aydoğan, İ. (2015). *Eğitim ve Paradigma*. Ankara : Pegem Yayınları.
- Aydoğan, İ. (2016a). *Kültür Temelli Eğitim*. Ankara. Harf Yayınları.
- Aydoğan, İ. (2016b). Bir Eğitim Aracı Olarak Modernizm Ve Müslümanların Açmazı. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2).
- Aygül, C. (2010). *Change in the status of Turkish Women During the otoman modernizaton and self-evaluttion of women in Kadınların Dünyası of 1913*, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Balkanlıoğlu, E. (2014). *Türkiye'de Muhafazakar Kadın Modernleşmesi ve İslami Moda Dergilerindeki Yeni Muhafazakar Kadın*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2004). *Tüketim Toplumu* (2.b.). (H. Deliçaylı, & F.Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Berktaş, F. (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısın da Kadın* . İstanbul: Metis Yayınları.

- Berkday, F. (1998). *Kadın Olmak Yaşamak Yazmak* (3.b.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Berman, M. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor* (16.b.).(Ü. Altuğ, & B. Peker, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bezanus, H. (2008). *Geçmişten Günümüze Kadınlar Ve Kadınlarımız*. İstanbul: Bizim Kitapları Yayınevi.
- Bilgiç, E. (1986). *Milli Kültür Davamız*. İstanbul.
- Binbaşoğlu , C. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*. Ankara : Anı Yayıncılık.
- Bulaç, A. (1993). *Çağdaş Kavramlar ve Düzenler*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Çaha, Ö. (1996). *Türkiye’de Sivil Toplum Ve Kadın*. Konya: Vadi Yayınları.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Harekatı* (2.b.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Çeçen, A. (1996). *Kültür Ve Politika*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çetin, (2003) .*Gelenek ve Değişim Arasında Kriz: Türk Modernleşmesi*, Doğu-Batı.
- Çiçek, A. C., Aydın, S. ve Yağcı, B. (2015). Modernleşme Sürecinde Kadın. *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(9).
- Çiğdem, A. (1997). *Akal ve Toplumun Özgürleşimi* (2.b.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Çimen, L. K. (2008). *Türk Töresinde Kadın ve Aile*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Demir, R. (1998). *Çağdaş Toplum*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2001). *Osmanlı Ailesi Sosyoloji Bir Yaşam*. Ankara : Yeni Türk

Yayımları.

Dulum, S. (2006). Osmanlı Devletinde *Kadının Statüsü, Eğitim ve Çalışma Hayatı (1839-1913)*. Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Durakbaşı, A. (2000). *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm* (3.b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Durmuşoğlu, A. (2012). *Öteki Modernlik*. Ankara: Vadi Yayınları.

Durmuş, M. (2010). *Kapitalizmin Krizi. 2008 Krizinin Eleştirel Bir Çözümlemesi* (2.b.). Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.

Ekinci, G. (2013). “Evin Meleşini Öldürmeyelim”. *Dergah-Sanat - Edebiyat Dergisi*. (G. Ekinci, Röportaj Yapan)

Engin, V. (2013). *Türk Modernleşmesinin İlk Safhaları*. Türk Modernleşmesi (Ed. Arif Kolay). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Erdem, Y.T. ve Yiğit, H. (2010). *Bacıyan-I Rumdan Günümüze Türk Kadının İktisadi Hayattaki Yeri*. İstanbul: Altınok Yayınları.

Erdemir, H. (2008). *Tarihi Gelişim Sürecinde Kadın Hakları*. Dünya İnsan hakları Günü ve İHEB’ nin 60.Yıldönümü Kutlama Etkinlikleri Çerçevesinde Düzenlemiş Olduğu Panel. Ahmetli Kaymakamlığı Ve Celal Bayar Üniversitesi, 17 Aralık

Ergin, M. (2010). *Dede Korkut Kitabı* (43. b.). İstanbul: Boğaz İçi Yayınları.

Ergün, M. (1996). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*. Ankara: Ocak Yayıncılık.

Erozan, C., S. (1909). *Beyaz Gölgeleler*. İstanbul: Hilal Matbaası.

- Ersoy, M. A. (2005). *Safahat* (6.b.).(M.E. Düzdağ, Düz) İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı.
- Esping-Andersen, G. (2011). *Tamamlanmamış Devrim Kadınların Yeni Rollerine Uymak* . (S. Çağatay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gencer, T. (2007). Cemil Meriç ile Modernleşmesine Bir Bakış. *Beu Sbe Dergisi*, 1(1).
- Gencer, B. (2008). *İslam 'da Modernleşme*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (E. Kuşdil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giuliano, P. (2014). The Role of Women in Society: from Preindustrial to Modern Times. *CESifo Economic Studies Advance Access published*, 20.
- Gounelle, L. (2014). *Seni Her Şeyin Mümkün Olduğu Bir Yere Götüreceğim* (2.b.).(I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Gökalp, Z. (1986) *Türkçülüğün Esasları*. Akvaryum Yayınevi.
- Gökalp, Z. (2007). *Türk Medeniyet Tarihi*. Ankara: Elips Kitapevi.
- Gökalp, Z. (2008). *Türk Uygarlığı Tarihi* (2.b.). İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Gökalp, Z. (2015). *Türk Töresi*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınevi.
- Göle, N. (1992) . *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göksel, B . (1993). *Çağlar Boyunca Türk Kadını Ve Atatürk* (2.b.). Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Güllüpinar, F. (2002). *The Ideology Of Islamism In The Ottoman- Turkish Modernization Adventure*, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Gündüz, A. (2012). Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 129-148.
- Gündüz, M. (2016). *Maarıftan Eğitime Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Düşüncesinde Dönüşüm*. Doğu Batı Yayınları.
- Güngör, E. (2007). *Dünden Bugünden Tarih-Kültür ve Milliyetçilik*. İstanbul: Özener Matbaası.
- Güven, İ. (2010). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara : Naturel Yayıncılık.
- Friedrich, J., Lyotard, F. ve Habermas, J. (1994). *Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje* (2.b.). İçinde N. Zeka. (Dü.) *Postmodernizm*. İstanbul: Kıyı Yayınları.
- Halilov, S. (2016). *Medeniyet Ve Kültür Yeni Bir Yaklaşım*. (N. Mehdiyev, & B. Hasanov, Çev.) Ankara: Bin Yıl Yayınevi.
- Hamdi Yazır, E.M. (2007). *Kuran-ı Kerim Meali*. İzmir: A kitap Yayınları.
- Hasanova, S. (2007). *Modernleşme Sürecinde İslam Hukukunda Maslahat Tartışmaları*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hayal, O. (2015). *Türkiye'de Modernleşme Ve İslamcılık (19810-200)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Işın, E. (2003). *İstanbul'da Gündelik Hayat İnsan ,Kültür Ve Mekan İlişkileri Üzerine Toplumsal Tarih Denemeleri* (3.b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İleri, C. (1993). *Kadınlarımız*. (Ö. Ozankaya, Çev.) Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları .

İzzetbegoviç, A. (2015). *Doğu Batı Arasında İslam* (2.b.). İstanbul: Klasik Yayınları.

Kafadar, O. (1997). *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*. Ankara: Vadi Yayınları.

Kafaoğlu, A. B. (2000). *2000'li Yıllara Girerken Kapitalizm*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kafesoğlu, İ . (2000). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul : Ötüken Yayınları

Kansu, N. A. (2014). *Türkiye Eğitim Tarihi*. Ankara : Maya Akademi Yayınları.

Kantarcı, Ö. (2015). *İslam Kadın Modernliğinin Tüketim Toplumunun Temsili: Ala Dergisi Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kara, İ. (2014). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi* (2.b.,Cilt I). Dergah Yayınları.

Karaca, Ş. (2013). Modernleşme Döneminde Kadın Eğitiminin Niteliğine Yönelik Farklı Yaklaşımlar. *Uhab Uluslar arası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2 (3).

Karakoç, S. (2010). *Çıkış Yolu II:Medeniyetimiz Dirilişi* (3.b.,Cilt II). İstanbul: Diriliş Yayınları.

Kılıç, A. ve Ağçoban, S. (2013). Gelenek ve Modernizm Bağlamında İslam. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XV (28).

Kırkpınar, L. (2001). *Türkiye de Toplumsal Değişme ve Kadın* (2.b.). Ankara:

Kalkan Matbaacılık.

Koca, E. (2013). *The Modernization Of From Otoman Empire To Modern Turkey*.
Doktora Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Koçyiğit, T. (1997). *Kuran'ı Kerim Ve Türkçe Meali*. Ankara: Kılıç Kitabevi Yayın
Ve Dağıtım.

Kodaman, B. (1988). *Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi* (2.b). Ankara Türk Tarih
Kurumu Basımevi.

Konyar, B. (2013). Türk Modernleşmesi Üzerine Sanatçı Kadınlar. *Türk
Modernleşmesi* (Ed. Arif Kolay). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Kozlu, D. (2009). Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri.
Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi,
(03).

Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*. Ankara: Başbakanlık Aile
Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Kurtuluş, M. (2011). *Osmanlı Şiirinin Modernleşme Sürecinde "Kadının" Doğuşu:
Nigar Hanım'ın Şiirlerinde Dişil Söylem Üretimi*, Yüksek Lisans Tezi,
Bilkent Üniversitesi, İstanbul.

Küçük, S. (2013). *Being A Woman In Turkey and In the middle east*. 11 (4), 23-30.

Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi*. İletişim Yayınları.

Marx, K. (2009). *Kapital Kapitalist Üretim Eleştirel Bir Tahlili* (9.b.,Cilt I). (A.
Bilgili, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.

MEB İstatistikleri (2015-2016), 28.03.2017' de <http://sgb.meb.gov.tr> adresinden
indirildi

MEB İstatistikleri (2006-2007), 28.03.2017' de <http://sgb.meb.gov.tr> adresinden indirildi

Moghadam, V. M. (2003). *Modernizm Women: Gender And Social Change In the Middle East*. Amerika: Lynne Rienner.

Müftüler, M. (1999). *Turkish Women's Predicament*, Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Offenhauer, P. (2005). Women In Islamic Societies: A Selected review Of social Scientific Literature. *Federal Research Division Library of Congress*, 94.

Ortaylı , İ. (2007). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Ögel, B. (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul : Özrenk Matbaası.

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* , (33).

Özgür, T. (2007). *Kültürel Farklılıklar Ve Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Özkerem, A. ve Arslaner, M.N. (2011). İkinci Meşrutiyette Kadın Olmak. *Sosyal ve Beşeri Bilimleri*, 3. Baskı

Parla, J. (1993). *Babalar Ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri* (2.b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Parla, T. (1989). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*. (F. Üstel, & S. Yücesoy Dü) İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Safa, P. (1997). *Türk İnkılabına Bakışlar* (4.b.). İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet D6nemi Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan G6n6m6ze Eğitim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi 6niversitesi Yayınları.
- Sancar, S. (2012). *T6rk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıçam, İ. (2014). *Hız. Muhammed Ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Sevinç , N. (2007). *T6rklerde Kadın ve Aile*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Shayegan, D. (1993). *Yaralı Bilinç Geleneksel Toplumlarda K6lt6rel şizofreni (2.b.)*. (H. Bayri, 7ev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Solmaz, B. (2011). Modernlik ve Modernleşme Kuramlarına Y6netilen Eleştiriler. *Selçuk 6niversitesi İlahiyat Fak6ltesi Dergisi (32)*, 35-58.
- Soydan, K. (2014). *T6rk K6lt6r6ne G6re 7ocuk Hikaye Kitaplarında İll6strasyon*, Y6ksek Lisans Tezi, İstanbul Arel 6niversitesi Sosyal Bilimler Enstit6s6, İstanbul.
- şahin, M. (2005). *T6rk K6lt6r6 Ve Tarihi*. Ankara: G6nd6z Eğitim ve Yayıncılık.
- şahindokuyucu, M. (1997). *Bir Kavram Olarak Modernizm ve Resim Sanatına Etkileri*, Y6ksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal 6niversitesi Sosyal Bilimler Enstit6s6, Bolu.
- şahingeri, N. A. (2006). *Modernizm ve İslamiyetin Kadın Anlayışlarının Karşılaştırılması*, Y6ksek Lisans Tezi, Selçuk 6niversitesi Sosyal Bilimler Enstit6s6, Konya.
- şen, A. (2013). Osmanlı'dan G6n6m6ze Eğitimde Modernleşme 7abaları. *Ekev Akademi Dergisi (57)*.

- Şişman, M. (2012). *Eğitimde Mükemmellik Arayışı Etkili Okullar* (3.b.). Ankara: Pegem Akademi
- Tapper, R. (1991). *Çağdaş Türkiye’de İslam* (Ö.Arıkan, Çev.) İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Taslaman, C. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de İslam*. İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Tazegül, M. (2005). *Modernleşme Sürecinde Türkiye* (2.b.). İstanbul: Babil Yayınları.
- Tezesen, F. (2015). *İslam Hukukuna Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Toffler, A. (1981). *Üçüncü Dalga*. (A.Seden, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Toksa, Z. (2009). Osmanlı’da Çok Sayıda Feminist Yayın Yapıldı. *Hürriyet Gazetesi*.
- Topçu , N. (2004). *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Topçu, N. (2015). *Türkiye’nin Maarif Davası* (14.b.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Touraine, A. (2010). *Modernliğin Eleştirisi* (7.b.). (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turan, Ş. (2010). *Türk Kültür Tarihi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Turhan, M. (2002). *Kültür Değişimleri Sosyoloji Bakımından Bir Tetkik*, Çamlıca Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2014). *Milli Kültür Modernleşme Ve İslam*. Konya Çizgi Kitabevi.
- Türkdoğan, O. (2015). *Ziya Gökalp ve Sosyoloji Düşünce Sistemi*. Konya: Çizgi

Kitapevi .

Türküne, M. (2006). *Türk Modernleşmesi* (2.b.). Ankara: Lotus Yayınlar.

Uygur, N. (1984). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Uysal, E. (2003). Değerler Üzerine Bazı Düşünceler Ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler İslami Erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. 12(1)*, 51-69.

Ülken, H. Z. (2013). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ültanır, G. (2003). Türkiye Eğitim Ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(3)*, 291-309.

White, B. (2003). State Feminism, Modernization, and the Turkish Republican Woman. *Muse, 15(3)*, 549.

Yıldırım, E. (2012). *Hayali Modernlik Türk Modernliğinin İcadı* (3. b.). İstanbul : Doğu Kitapevi.

Yılmaz, A. (2010). Osmanlıdan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi. *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, 9(20-21)*, 199-212.

Yıldız, M. (2014). *Modernizmin Kıskaçında*. İstanbul: Çıra Yayınları.

Yılmaz, E. (2014). *The Discourse Of Gender Roles In The Islamic Female Writers: The Case Of. (C. Aktaş & Y. Ramazanoğlu ,Çec.)*. Doktora Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Yücel, A. H. (2015). *İyi Vatandaş İyi İnsan* (8.b.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

